ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

TEKNOLOJİ VE KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE POLİTİK KATILIM

Yüksek Lisans Tezi

Uğur Yağan

Ankara-2013

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

TEKNOLOJİ VE KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE POLİTİK KATILIM

Yüksek Lisans Tezi

Uğur Yağan

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Gülseren Adaklı

Ankara-2013

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA
ANABİLİM DALI

TEKNOLOJİ VE KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE POLİTİK KATILIM

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülseren Adaklı

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Doç. Dr. Funda Başaran Özdemir	
Doç. Dr. Gülseren Adaklı	
Yrd. Doç. Dr. Engin SARI	
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi...06/08/2013...

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (06/08/2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Uğur Yağan

İmzası

İçindekiler

Giriş 1

I. Bölüm İnternetin Doğuşu ve Teknoloji Tartışmalarına Genel Bir Bakış 14

I. Bir İletişim Teknolojisi Olarak İnternetin Doğuşu ve Gelişimi 14

II. Medya Çalışmalarında Teknoloji Kavramsallaştırmaları 21

III. İnternet Çalışmalarında Teknolojik Determinizm 25

IV. Marksist Yaklaşımlar İçerisinde Teknoloji 27

V. Teknoloji ve İletişim 31

II. Bölüm Demokrasi, Medya ve Yeni Medya 34

I. Demokrasi Kavramı ve Temsil Krizi 34

II. Liberal Demokrasinin Sınırlılıkları ve Medyanın İşlevi 39

III. Bir Kamusal Alan Olarak İnternet 46

IV. Yeni Medyada Toplumsal Hareketler 51

V. Politik Mobilizasyon Açısından İnternet ve Sosyal Medya 58

VI. Özgür İletişim veya Gözetim Ortamı Olarak İnternet ve Sosyal Medya 61

III. Bölüm Üniversite Öğrencilerinin İnternet ve Sosyal Medya Kullanımları Anketi'nin Uygulanması 67

I. Çalışmaya Katılanların Demografik Bilgileri 68

II. Bulgular 72

(a) İnternet Erişimi, Sosyal Medya Kullanımı ve Multimedya Cihazları Sahipliğine Dair Sorular 72

(b) İnternet ve Sosyal Medya Kullanımına Dair Sorular 75

(c) Geleneksel Medyaya Dair Bakışı Ortaya Çıkarmak ve Geleneksel Medya Karşısında Yeni Medyanın Konumunu Anlamaya Yönelik Sorular 80

(d) Alternatif Haber Kaynaklarının Kullanımı ve Online Politik Katılıma Dair Bulgular 85

III. Araştırmanın Sınırlılıkları 90

IV. Bulguların Yorumlanması 93

SONUÇ 100

KAYNAKÇA 106

EKLER 119

ÖZET 122

ABSTRACT 123

Teşekkür

Kendisini tanıdığım ilk günlerden itibaren ısrarlı bir öğretici, sabırlı bir dinleyici olarak yanımda olan, tez çalışmam boyunca akademik katkılarının yanı sıra arkadaşlığını esirgemeyen değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Gülseren Adaklı'ya, çalışmanın her aşamasında fikir ve önerileriyle yanımda olan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Engin Sarı'ya, özellikle tez savunmam sırasında ve sonrasında sunmuş olduğu değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Funda Başaran Özdemir'e, yoğun çalışma günlerimde kütüphane yoldaşım olan Celil Kaya'ya, çalışmanın her aşamasında dertleşmek için yanımda olan sevgili dostlarım Emek Ünlü, Selma Arslantaş Toktaş ve Can Irmak Özinanır'a, anket formlarının dağıtılması sırasında yardımıma koşan Zeynep Cansu Özçınar'a ve sevgili kuzenim Serdar Yağan'a, imkanların ötesinde bir çabayla ihtiyaç duyduğum kitaplara ulaşmamda her zaman yardımcı olan İlef'in emektar kütüphanecisi Ahmet Seten'e, anket formlarını sabırla dolduran katılımcılara, sevgi ve sabırlarını esirgemeyen aileme, son olarak en zor zamanlarımda sonsuz bir sevgi ve özveriyle sıkıntılarıma ortak olan dostum ve ötesi Duygu Çavdar'a teşekkürü borç bilirim.

Giriş

İnternet teknolojisinin yaygınlaşmasıyla beraber özellikle sosyal bilimler alanında bu yeni teknolojinin kullanım şekilleri, etkileri, ekonomik ve toplumsal değişimlerle ilişkileri üzerine yapılan tartışmalar da hızla artmaktadır. İletişim alanı içerisinde yapılan çalışmalar internet üzerinden haber akışı, sosyal ağlar, dijital bölünme ve sansür gibi başlıklarda yoğunlaşmaktadır. Tüm bu başlıklar farklı perspektifler içerisinde toplumsal muhalefetin güçlenmesi, devletin kontrol alanının genişlemesi ve müzakereci demokrasinin gelişmesi gibi farklı bağlamlarda tartışılmaktadır. Yeni medya ile toplum arasındaki ilişkinin politik alanda yaratacağı çıktılara yönelik iddialar dikkate alındığında enformasyon toplumu teorileri başlığı altında değerlendirilebilecek pek çok yaklaşım ortaya atılmıştır.

Üç bölümden oluşan bu çalışmada internetin günümüz toplumunda yurttaşların enformasyon elde etme, paylaşma ve politik tartışmalara katılımlarına nasıl bir etkisi olabileceği teknoloji ve kamusal alan kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Birinci kısımda internetin ortaya çıkışı ve gelişimi bir teknolojik yenilik olarak teknolojik belirlenimci yaklaşımlar ve eleştirel yaklaşımlar ışığında ele alınmış, ikinci bölümde demokrasi kavramının evrimi ve modern demokrasilerdeki temsil problemleri bağlamında yeni medyanın demokrasi ile ilişkisine dair bir kuramsal çerçeve sunulmuştur. Son bölümde araştırmacının kendi geliştirmiş olduğu *internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları anketi*nin bulgularına yer verilmiş, bu bulgular ilk iki bölümde ortaya konmuş olan kuramsal çerçeve bağlamında tartışılmıştır.

Bu çalışma eleştirel ekonomi politik bir epistemolojiye dayanmaktadır. Kullanıcıların maddi koşullarını anlamak ve bu koşullarla internet kullanım tercihleri

arasında bir ilişki kurabilmek bu araştırmanın amaçları arasında yer alır. Ayrıca internet ve politik hareketler üzerine düşünenlerin İnternet ve sosyal medya üzerine ortaya koymuş oldukları yaklaşımların kapitalist toplumsal yapılar içerisinde nasıl bir gerçekliğe denk düştüğü tartışılmıştır. Ekonomi politik bir yaklaşım kültürel üretimi, içerisinde bulunduğu yapılarla beraber ortaya koymayı hedeflerken, yapı ve eylem ilişkisini, her hangi birini kayırmadan anlamaya çalışır. Giddens'ın belirttiği gibi, "Yapıların eylem yoluyla oluşturulmasının nasıl gerçekleştirildiğini ve buna karşılık eylemin yapısal olarak nasıl oluşturulduğunu" (Giddens, 1978: 169'dan aktaran Golding ve Murdock, 1997: 56) açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın esas motivasyonu olan enformasyon elde etme ve politik katılım ilişkisi üzerine düşünülürken, medyanın geri kalanı gibi internet temelli kültür endüstrilerinin de sermaye tarafından kontrol edildiği ancak Garnham'ın ifadesiyle "zorunlu olarak egemen ideolojiyi desteklemediği" (Garnham, 1979: 136'dan aktaran Wasco, 2005: 29) savunulmaktadır. Bu yaklaşımı takiben çalışmanın ikinci bölümünde internet aracılı iletişim ortamlarının, egemen ideoloji karşıtı bir cephe oluşturabilme imkânları ve egemen ideolojiye hizmet etme eğilimleri kamusal alan kavramı etrafında tartışılmıştır.

İnternet ve toplum ilişkisi üzerine ortaya koyulan en popüler yaklaşımlar enformasyon toplumu teorileri olarak adlandırılan teknolojik determinist göndermelere sahip olduğunu söyleyebileceğimiz yaklaşımladır . Enformasyon toplumu teorileri gün geçtikçe yaygınlaşsa da kavramın üzerinde uzlaşım sağlanmış net bir tanımı mevcut değildir (Webster, 2006: 9). Bu yaklaşımlarda sıklıkla belirtilen iddiaların başında internetin bir iletişim aracı olarak ulaşabilirlik, hız ve maliyet dengesi göz önüne alındığında, politik etkileri bakımından 18. yüzyılda

yazılı basının yaratmış olduğu devrimsel dönüşümlerle (Tarrow, 2011: 58) benzerliklere sahip olduğudur (Rheingold'dan aktaran Atikkan ve Tunç, 2011: 96, Hara ve Estrada, 2005). Enformasyon toplumu teorileri, kapitalizmin iletişim teknolojilerinin gelişimiyle bağlantılı olarak yeni bir aşamaya geçtiğine ilişkin büyük iddialara sahiptirler. Yeni medya ve toplumsal muhalefet ilişkisi üzerine ortaya konulan yaklaşımlar daha çok teknoloji değil, insan merkezli bir dönüşüme işaret etseler de, tarihsel olarak devamsızlığı/kopuşu esas almaları bakımından enformasyon toplumu teorilerinden etkilenmişlerdir. Lance Bennett ve Lindgen ve Lidström'un politika yapma şeklinin tamamen değiştiğine dair savunuları bu yaklaşımların örneği olarak kabul edilebilir. Bennett'e göre, internetin aktivizme katkısı bireylerin üzerinden bilgi paylaşıp örgütlenme imkânı bulabilmelerinin ya da iletişim maliyetlerini düşürmenin ötesindedir. İnternet teknolojilerinin gevşek örgütlü yapısı ve tartışma şekilleri, protesto politikalarına yeni bir şekil vermektedir (Bennett, 2003). Bennett'in belirttiği yeni şekil bireylerin sendikalar veya politik partiler aracılığı ile değil, her hangi bir örgüte üye olmadan fakat ortak çıkarlar için bir araya gelen gevşek ağlar aracılığıyla politik mücadele verme eğilimini ifade etmektedir. Sosyal ağlar kullanılarak yürütülen politik hareketlerle ilgili Bennett'in ortaya koyduğuna benzer bir yaklaşımla Lindgen ve Lidström internet üzerinden yürütülen politik hareketlerle alışılmış politik eylem yöntemleri arasında bazı farklar olduğunu belirtmektedirler. Bu yaklaşıma göre artık politikayı politik partilerde veya seçim çalışmalarında aramak doğru bir yaklaşım değildir, politikanın ortaya konduğu mecraların değişimi hem argümanları hem de bu argümanların paylaşım şeklini değiştirmektedir (Lindgen ve Lidström, 2011). Lindgen ve Lidström, internetin kitleler üzerindeki etkisinin apolitize edici olduğuna dair iddialara karşı, sözü edilen

politik katılımın bilinen anlamıyla bir politikleşme olmayabileceğini belirtmektedirler . Çünkü internetin zaten politika yapma şeklini değiştirdiğini ve "Alt- siyaset (*subpolitics*) adı verilebilecek belirli bir parti veya örgütlenme şekliyle değil de bağımsız tartışmalarla ortaya çıkan bir politikleşme hali" yarattığını savunurlar (Lindgen, Lidström, 2011: 1015). Yukarıdaki örneklerde de görülebileceği gibi toplumsal muhalefet ve yeni medya ilişkisi üzerine ortaya konan çalışmalar internet aracılı politik hareketleri genel toplumsal hareketler tarihinin dışında bir yerde değerlendirirler. Bu çalışmaların toplumsal muhalefete dair iddiaları tarihsel referanslara gerek duymaksızın bugün ortaya çıkmakta olan eylemlilik haline odaklanırlar.

Bu çalışmanın üzerinde durduğu bir diğer başlık, kamusal alan nosyonu etrafında, medyayı demokratik bir toplumun zorunlu bir parçası olarak gören ve bu rolün geleneksel medyadan yeni medyaya geçeceğini iddia eden yaklaşımdır (Best ve Kellner, 2004; Kahn ve Kellner, 2004; Holt, vd., 2013). Toplumsal muhalefetin şekillendiği grupların haberleşme kaynağı olarak medyaya ihtiyaç duymaları, bunun ötesinde medyanın muhalif hareketler için bir koordinasyon aygıtı olma özelliği (Shaw, 2001), haberleşme imkânlarının artmasıyla beraber toplumsal muhalefetin de güçleneceğine dair yaklaşımlar ortaya konmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle "Arap Baharı" olarak adlandırılan dönüşüm sürecindeki rolüyle sosyal ağların toplumsal dönüşümler için yeni ve güçlü bir araç konumunda olduğuna dair pek çok iddiaya rastlanmaktadır. Amir H. Ali, Mısır'da eylemlerin başlama anından devrik lider Mübarek'in istifasına kadar geçen süre içerisinde yaşanan olaylara dayanarak sosyal medya'nın Mısır halkının iletişimi için yeni bir araç işlevi görmüş ve dayanışma kurulmasına yardım etmiş olduğunu savunmaktadır (Ali, 2011). İnternet ortamı,

geleneksel medyanın aksine pek çok merkez arasında eş zamanlı iletişimi olanaklı kılarak en başta kitle iletişiminin mantığında bazı değişimler yaşanmasını sağlamıştır. Bu açıdan Shaw'ın yukarıda sözü edilen yaklaşımı için sosyal ağlar, farklı aktivist hareketler için hem bir birleştirme hem de üzerinden alternatif bilgi sağlanabilecek bir araç olma potansiyeline sahiptir. Douglas Kellner'a göre internet teknolojilerinin en önemli özelliklerinden biri "ahmak ayaktakımı", totalitarizm ve poliarşi savunucularının yerini uluslar arası düzeyde örgütlenmiş "akıllı ayaktakımı"na çevirmiş olmasıdır (Kellner, 2004).

Tüm bu olumlu beklentilere karşın internetin sanıldığı kadar önemli bir demokratikleştirici, ya da muhalefeti güçlendirici etkisi olmadığını savunan görüşler de artmaktadır. Morozov, internet üzerinden kullanılan sosyal medya mecralarının otoriter rejimler de dâhil olmak üzere devletin baskı gücünü arttırdığını belirtmektedir (Morozov, 2011: 212). Morozov'a göre dijital ortamın sağlamış olduğu düşük maliyetli iletişim ve örgütlenme özgürlüğü siyasal otoriteler tarafından artan bir şekilde baskı altına alınmaya çalışılmaktadır. 2009 seçimleri ardından İran'da ortaya çıkan protesto gösterileri bastırılmış, ilk aşamada internet üzerinde sansür arttırılmış, ardından İran devrim muhafızları tarafından siber aktivistlerle mücadele edecek "siber ordu" adında bir grup oluşturulmuştur. Dijital hareketlere karşı siyasal otoriteler Batılı ülkelerde de bu alanı kontrol altına almak için tüm fırsatları değerlendirmektedirler. "Terörist" olarak adlandırılan örgütlenmeler tarafından kullanılan grupların örnek verilerek ABD'de bazı sitelerin ziyaretçilerinin fişlenmesi, bazı alan adlarına erişimin engellenmesi bu duruma örnek verilebilir (Kellner, 2004).

Özellikle "otoriter" yönetimlerin olduğu ülkelerde ciddi sınırlamalarla karşılaşan sosyal ağlar yukarıda söz edildiği gibi "çoğulcu demokrasi" ile yönetilen ülkelerde de farklı düzeylerde kontrol edilmeye çalışılmaktadır (Harvey, 2013). Siyasal otoritelerin bu kadar hassas bir şekilde kontrol etmeye çalıştıkları bu mecranın aslında sanıldığı gibi politizasyon sağlamadığı Mozorov (2011: 179-205) gibi pek çok isim tarafından öne sürülmektedir.

Türkiye'de bu çalışmayı öncelemeleri açısından sosyal Ağlar üzerine yapılmış bilimsel araştırmalara örnek olarak Ali Toprak ve diğerlerinin (2009) çalışması *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: görülüyorum öyleyse varım* örnek gösterilebilir. Bu çalışmada Türkiye'de Facebook'un politik gruplar tarafından kullanımının haritası çıkarılmış ancak bu grupların faaliyetleri ile mobilizasyon arasında bir bağ kurulmamıştır. Diğer taraftan Türkiye'de sosyal medya üzerine yirmiden fazla tez yazılmıştır. Bu tezlere örnek olarak Mustafa Bostancı'nın (2009) arkadaş edinme amacıyla sosyal medya kullanımı üzerine gerçekleştirdiği çalışma, Sacide Güzin Mazman'ın (2009) Facebook'un eğitim aracı olarak kullanımının sınandığı tezi, Gaye Ece Türkalp'in (2010) bilgi paylaşma eğilimi üzerinde sosyal ağların etkisini incelediği tezi örnek olarak gösterilebilir.

Fakat sosyal medya'nın ortaya çıkardığı değişimlerle ilgili boşlukta duran önemli bir mesele, arkadaş edinmek, bilgi paylaşmak ya da insanların zaten var olan ilişkilerini çevrimiçi alana taşımanın ötesinde sosyal medya kullanımının bireylerin politik tartışmalara olan ilgisini arttırıp arttırmadığı sorusudur. Başka bir ifadeyle internet kullanıcıları sosyal medya üzerinden gruplara üye olarak toplumsal meseleler hakkında daha duyarlı olup politik konularda daha hızlı tepki verme imkanına sahip oldukları söylenebilir mi? Bu çalışma toplumsal hareketlerin önemli

bileşenlerinden biri olan üniversite öğrencilerinin internete erişim olanakları bakımından da ortalamanın üstünde yer aldıkları varsayımından yola çıkarak, bu grupların sosyal ağlar içerisindeki faaliyetleri ile politik faaliyetleri arasındaki ilişkiyi sınayarak bu alandaki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Kavram ve Terimler

Aktivizm, dijital aktivizm, dijital sosyal ağ, mobilizasyon, demobilizasyon, kavramları bu çalışmanın çerçevesini belirleyecek temelleri oluşturmaktadır. Aktivizm kavramıyla siyasal otoritelere, ulusal ve uluslar arası düzeyde faaliyet gösteren şirketlere karşı yürütülen her türlü bilgi üretme, yayma ve devamında ortaya çıkan protestolar ifade edilmektedir. Aktivizm kavramının bir başka türü olan dijital aktivizm (siber-aktivizm, e-aktivizm olarak da kullanılmaktadır) ile ifade edilmek istenen bireylerin dijital araçları kullanarak sosyal ve politik meselelere nasıl müdahil olacağını anlatır, bahsedilen dijital aygıtlar içerisinde taşınabilir telefonlar, dijital fotoğraf makineleri ve Youtube, Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerini kapsamaktadır (Amin, 2010). Mobilizasyon kavramsallaştırmasında odak nokta fiili olarak bir protestoyu kapsayabilmekle beraber aktivizm öncesi bir aşamaya işaret etmektedir. Daha net olmak gerekirse mobilizasyon bir grubun pasif bireyler toplamı olmaktan çıkarak aktif, katılımcı kamusal yaşama geçişlerini anlatan bir süreci ifade ederken demobilizasyon kavramı ise karşıt anlamda yani politikaya karşı bir ilgisizliği tanımlamak üzere kullanılmıştır (Marshall, 1999: 507).

İnternet'in mobilizasyon ile olan ilişkisini kurmak için öncelikle anlaşılması gerekenlerin başında aktivizm kavramı gelir. Kavramın içeriği genellikle belirgin

olmakla beraber burada bazı ayrımlar göz önünde bulundurulacaktır. Sydney Tarrow aktivistleri "içeridekiler" ve "dışarıdakiler" olarak ayırmaktadır. Bu ayrıma göre:

> İçeridekiler uluslar arası kurumların cazibesine kapılmış ve yüksek seviyede kurumsallaşmış çalışmalarda bulunan kimselerdir. İkinci gruptaki aktivistler ise (sayıları giderek artmaktadır) sözü edilen kurum ve örgütlenmelere meydan okuyup dışarıda sosyal faaliyet yürüten kimselerdir (Tarrow, 2008: 124).

Tarrow'un tanımlamasında toplumsal hareketler demokratik olma iddiasındaki toplumlarda sistemin sağladığı araçları kullanarak politika sürecinin parçası olmaya çalışanlar ve bu araçları yetersiz bulup yapısal değişimler talep eden sistem karşıtı hareketler olarak iki farklı düzeyde ele alınmıştır. Bu ayrım Tarrow'un kullandığı kadar net bir şekilde ele alınmasa da bu çalışma için yol gösterici olmuştur.

Çalışma boyunca demokrasi içerisinde muhalefet etmenin bir aracı olarak medya kullanımı incelenmiştir. Medya kullanımı ve demokrasinin güçlenmesi arasındaki ilişki üzerine yazında en sık yer alan kavram olan kamusal alan yaklaşımı öncelikle geleneksel medya bağlamında ardından yeni medya araçları bağlamında irdelenmiştir. Kamusal alan kavramı çalışma boyunca, kavramın idealize edilmiş bir olgu olduğunu akılda tutarak, Habermas'ın 18. yüzyılda İngiltere'de burjuvaların özel toplantılarında ortaya çıktığını iddia ettiği kamuoyunun oluşturulduğu alan olarak kullanılmıştır (Habermas, 2010: 156). Bu çalışmada kamusal alan kavramı aracılığıyla yeni iletişim teknolojilerinin politik alana, kamuoyu oluşturmak adına yeni ve herkese açık bir müzakere alanı sunup sunmadığını tartışmak üzere kullanılacaktır. Sosyal medya mecraları haber paylaşımı, tartışma ve yorumlamaya

izin vermesi açısında kamusal alanın müzakereci niteliğinin sınanması için elverişli bir konumdadır. Bu metinde sosyal medya kavramı internet erişimine sahip herkesin üzerinden bilgi ve haber sağlamasına, yaymasına ve bunları yorumlayıp tartışmasına müsaade eden alanlar olarak kullanılmıştır. Günlük dilde daha çok Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal ağları tanımlayan sosyal medya sözcüğü, bu çalışmada bloglar, wikiler, ve hatta gazetelerin yorum sayfalarını içine alacak şekilde kullanılmıştır.

Çalışma içerisinde belirleyici bir öneme sahip kavramların başında *politika* gelmektedir. Gianfranco Poggi modern anlamda siyasetin iki temel tanıma dayandığını belirtmektedir. Amerikalı siyaset bilimci David Easter tarafından geliştirilen, sınırlı kaynakların elde edilmesini merkeze alan yaklaşım bunların ilkidir. İkincisi Alman hukukçu Carl Schmitt tarafından ortaya konmuş olan "biz ve öterkiler" ayrımı etrafından şekillenen yaklaşımdır (Poggi, 2002: 15-19). İki yaklaşımın ortaklaştığı nokta "siyasetten sorumlu olan kurum güç kullanımına imkan tanıyacak ayrıcalıklara sahip olmalıdır." (a.g.e, 25). Bu tez çalışmasında siyasal olan ve olmayan keskin sayılabilecek bir netlikte ayrılarak çalışmada politika ve iletişim ilişkisinin kurulmasını kolaylaştırabilecek bir çerçeve kurulmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki tanımlara referansla çalışma içerisinde siyasal, güç ilişkilerine dair doğrudan fikir belirtme, bu konuda fikir paylaşma ve güç ilişkilerine dair muhalefet etme edimleriyle sınırlı tutulmuştur. Günümüzde politikanın bu şekilde dar anlamda kullanılması pek tercih edilmemekle beraber bu Çalışmanda kullanılan tanım bazı sınırlılıklara neden olsa da kavramın çalışma açısından daha kullanılabilir olmasına imkan tanımıştır[1].

[1] Siyasal kavramnının kullanımlarına dair bir eleştiri ve kavramın modernizm ile ilişkisi üzerine faydalı bir çalışma için bkz: Beck, Ulrich (1999).

Araştırma Soruları/ Hipotezler

- Teknoloji kavramının iletişim çalışmaları açısından önemi nedir?
- İnternet teknolojisi daha demokratik bir toplum yaratılabilmesi için yeni imkânlar sunmakta mıdır?
- Sosyal medya ortamları geleneksel medyanın yerine kamusal alan işlevi üstlenebilir mi?
- Üniversite öğrencileri sosyal medya ortamlarını günlük politik meselelerden haberdar olmak ve bu meselelerle ilgili tartışmak amacıyla kullanmaktadırlar mı?

Yöntem

Bu bölümde, ampirik araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin internet ve soysal medyayı politik amaçlı kullanım pratiklerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, araştırma tarama modeline dayanmaktadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2007). Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin demografik özellikleri, internet kullanım imkânları, geleneksel medya kullanım alışkanlıkları, alternatif haber kaynakları kullanım alışkanlıkları, sosyal medya kullanım alışkanlıkları, sosyal medyaya bakış açıları, sosyal medyayı politik olarak kullanma

alışkanlıkları ve sosyal medyanın politik etkilerine ilişkin düşünceleri var olduğu şekliyle incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2012–2013 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nin 45 farklı lisans programında ve farklı sınıflarda öğrenim gören 320' öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışma grubunu oluştururken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi; çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Bu çalışmada Türkiye'de internet ve sosyal medya kullanımıyla bağlantılı politik katılım ve toplumsal muhalefet potansiyeli ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Hem Batılı ekonomik olarak gelişmiş toplumlarda hem de Türkiye'de politik katılım önceki nesillere göre düşük bir düzeyde seyretmektedir. İnternet ve sosyal medya kullanımında genç nüfus hem Türkiye'de hem de Avrupa ve ABD başta olmak üzere dünyanın önemli bir kısmında açık bir şekilde üst sıralarda yer almaktadır. Holt vd. göre genç nüfusun interneti politik amaçla kullanma oranı yetişkin nüfusa göre çok daha yüksektir (Holt vd. 2013: 22). Dolayısıyla internet ve sosyal medya kullanımı kaynaklı politik katılım ve toplumsal muhalefet hareketlerinin izini sürmek için üniversiteli genç nüfus, hem yaş grupları hem de internet erişimlerinin oldukça yüksek olması nedeniyle uygun bir örneklem oluşturmaktadırlar.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak için bir araç kullanılmıştır. Bu; araştırmacı tarafından internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ölçmek amacıyla hazırlanan bir ankettir. Ankette katılımcıların internet ve sosyal medyaya bakışları, kullanım sıklıkları ve bu mecraları politik katılım aracı olarak kullanıp kullanmadıklarını anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Anketin başında katılımcıların demografik özelliklerini elde etmek amacıyla hazırlanmış olan sekiz soruluk form yer almaktadır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Üniversite öğrencilerinin internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları anketi, araştırmacının kendisi tarafından Ankara'daki üç devlet üniversitesinde uygulanmıştır (Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi). Araştırmacı formları dağıtmak için her bir üniversitede bir gün olmak üzere toplam üç gün harcamıştır. Araştırmacı olabilidiğince heterojen bir öğrenci kitlesine ulaşmaya çalıştığından anket formaları üniversite kampüslerinin ortak kullanım alanlarında dağıtılmış, anketler dağıtılırken katılımcılara anketin nasıl doldurulması gerektiği ile ilgili açıklama yapılmış, anketten elde edilen bilgilerin bilimsel veri üretmek dışında her hangi bir amaçla kullanılmayacağı belirtilmiştir.

Anket formları katılımcılar tarafından ortalama 15 dakika gibi bir sürede doldulurulmuş, üç günün sonunda toplam 320 anket formu elde edilmiştir. Araştırmacı anket uygulaması sırasında her hangi bir sorun ile karşılaşmamıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 16 paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın amaçlarının çözümüne yönelik olarak betimsel istatistikler için frekans dağılımı tablosu ve iki ya da daha çok değişkene ilişkin frekans dağılımı için çapraz tablo kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2010).

I. Bölüm

I. Bölüm İnternetin Doğuşu ve Teknoloji Tartışmalarına Genel Bir Bakış

I. Bir İletişim Teknolojisi Olarak İnternetin Doğuşu ve Gelişimi

İnternetin insan yaşamı ve sosyal etkileşime kattıkları üzerine iki temel yaklaşımdan bahsedilebilir. Birinci yaklaşıma göre internet insanları özgürleştirme potansiyeline sahip, bilgiyi demokratikleştirerek (Atikkan, Tunç, 2011: 119) herkes tarafından ulaşılabilir hale getiren, hem ekonomik hem politik pek çok yeniliğin ortaya çıkmasına önayak olacak bir araçtır. Diğer yaklaşım ise interneti; "potansiyeli tekno-kapitalizm ve toplumsal eşitsizlik tarafından köreltilmiş olan fazla abartılmış bir teknoloji" olarak tanımlar (Curran, 2010: 234). Bu yaklaşımların ikisinin de gerçekliğin bir tarafını tanımlayan yorumlar olduğunu söylemek mümkündür. İnternet teknolojisinin ortaya çıktığı dönemde içine yerleşmiş olduğu toplumsal yapı kadar teknolojinin finansörleri ve mucitleri internet üzerine düşünenlerin fikirleri üzerinde etkiye sahip olmuştur. Teknolojinin ortaya çıkışında merkezi önemi askeri alanda yapılan araştırmalar ve kamusal yatırıma atfedenlerle (Foster ve McChasney, 2011; Mosco, 2000: 344) bilim insanlarının bireysel çabalarına ve teknolojinin geliştiği dönemin yaygın kültürüne bağlayanların (Castells, 2008) internetin getireceklerine dair tahminleri farklıdır.

Bu iki yaklaşımı birlikte ele alacak olursak yeni iletişim teknolojilerinin yaratacağı “büyük değişimler” teknolojilerin ortaya çıktığı ve tam olarak anlaşılamadığı dönemlerde karşılaşılan ve artık sıradan denilebilecek bir yaklaşımdır. Kendi dönemlerinde radyo, televizyon alıcısı, kablo tv, uydu tv gibi teknolojik yenilikler de bugün internet için yapılanlara benzer yorumlara yol açmışlardır.

Bugünden bakınca oldukça abartılı görünse de, 1982 yılında dönemin “Britanya enformasyon teknolojileri bakanı Kenneth Baker, kablolu tv'nin İngiliz toplumu üzerinde endüstri devriminin yarattığından daha büyük etkilere” yol açacağını iddia etmiştir (Aktaran Curran, 2010: 236). Bu yönüyle diğer iletişim araçlarıyla önemli benzerlikler taşısa da, internetin diğer iletişim araçlarının yakınsadığı bir teknoloji olması bakımından kendine has pek çok niteliği olduğunu da belirtmek faydalı olacaktır. Yeni iletişim teknolojilerinin ilk ortaya çıktıkları dönemde yaratmış oldukları yüksek beklentiler genellikle, yukarıda da belirtildiği gibi, kullanım pratikleri anlaşıldıkça daha mütevazı sınırlar içerisinde kalmışlardır. İnternet ile ilgili beklentilerin yükseldiği bir kaç dönemden söz etmek mümkündür; 1990'ların son bir kaç yılında internet ticaretinin ekonomi üzerinde yaratacağı "muhteşem" etkiler ve dotcom kriziyle son bulması, 1990’larda Zapatista gerillalarının interneti kullanmalarıyla başlayıp 1999 yılında Seattle’da yaşanan protestolarda internetin aktif kullanımının öne çıkarılması (Cleaver, 1999). Son olarak "Arap Baharı" ile başlayan ardından Avrupa ve ABD'ye sıçrayan politik hareketlilik dönemleri, özellikle internetin politik yaşamda yaratacağı değişikliklerin işaretçileri olarak görülmüşlerdir (Gerbaduo, 2012).

Her şeye rağmen internet, fütüristlerin beklentilerini yükledikleri bir mecra olma özelliğini en azından yakın bir gelecekte yitirmeyecektir. Başta sayılan iki yaklaşımla ilgili olarak özetle; internetin bir özgürlük ve gelişme vaadi barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan bu vaadin bir hayli abartılmış olduğu da doğru görünmektedir. James Curran internetin ortaya çıkışında öneme sahip beş kültürel yaklaşım belirtmektedir. Bu yaklaşımlar; "askeri savunma kültürü, bilim insanlarının ideolojisi, Amerikan toplumunun karşı kültürü, kamu hizmeti kültürü ve

piyasa ekonomisinin değerleridir" (Curran, 2010: 263). Curran'ın belirtmiş olduğu beş farklı kültürel/düşünsel alanın teknolojinin niteliği üzerinde değişen oranlarda etkiye sahip olduğundan bahsedilebilir, tüm bunlara rağmen çalışmaların askeri kaygılarla başladığını akılda tutmak gerekir[2]. İlk bilgisayar olarak sayabileceğimiz "ENİAC-1[3]'in yapıldığı 1946 yılından sadece 15 yıl kadar sonra ilk analog ağlar kurulmaya başlanmıştır" (Başaran, 2006: 13). Bugün kullandığımızla karşılaştırılamayacak kadar ilkel bir sistem olsa da, internet 1960'lı yıllarda, Castells'in dünyanın en yenilikçi kurumlarından biri olarak adlandırdığı DARPA'nın (Defence Advanced Research Project Agency) olası bir nükleer saldırıya karşı iletişim sisteminin nasıl devam edebileceğini bulmayı amaçlayan çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta plan bir nükleer saldırıya karşı yüzlerce radar istasyonu arasında bağlantı kurmayı sağlayacak yirmi üç bilgisayardan oluşan bir ağ kurmaktı (Solymar, 1999: 276). Bunun yanında bir diğer önemli amaç, oldukça pahalı bir sistem olan bilgisayarlı çalışma ortamı zamanının verimli bir şekilde kullanılabilmesi için veri paylaşımı sağlayabilmekti (Curran, 2010: 257).

Aslında İngiltere ve Fransa'da da ağ teknolojisinin gelişimine yönelik benzer çalışmalar olmasına rağmen bu çabalar finansman sıkıntısından ötürü ABD'deki kadar başarılı olamamışlardır. Amerika'nın bu teknolojiye hâkim olmasının ya da İngiltere ve Fransa gibi ülkeler ağ kurma çalışmalarına yatırım yapmazken ABD'nin karşılığında ne alacağından emin olmadan bu alana büyük kaynaklar ayırmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi Sovyetler Birliği'nin Sputnik'i başarılı bir şekilde

[2] İnternetin ortaya çıkışında askeri kaygıların önemine dair, internet üzerine yapılan ilk çalışmalarda yer almış bir mühendisin (Peter, E. Hart) o günlere dair bir anekdotu için bkz: Markoff. (2012). *An Early Tale of The Internet*.

[3] ENIAC-1 (Electronic Numerical Integrator And Computer), ABD savunma bakanlığı labaratuvarlarında ağır silahların hedef alma niteliklerini geliştirmek üzere tasarlanmış bilgisayar. İlk genel amaçlı bilgisayar olarak kabul edilmektedir.

uzaya yollamasıyla ABD'de yaşanan, teknolojik olarak geriye düşmüş olmanın getirdiği kaygıdır. İnternetin doğuşunda ikinci önemli aşama olarak paket anahtarlama sistemi yer almaktadır. Bir merkeze sahip olma zorunluluğu bulunan analog ağlara karşın paket anahtarlama sistemi ağ üzerinden farklı yollar kullanarak iletinin aktarılabilmesini mümkün kılmıştır (Başaran, 2006: 14). Fakat tüm bu gelişmelere karşın internet, Amerikalı bilim insanları ve DARPA arasında bir işbirliğine dayalı olarak 1970'lerde "hala bir grup teknoloji elitinin araştırmalarını paylaşmak için kullandıkları basit bir sistemden ibaretti" (Curran, 2010: 252). İnternetin bugünkü popülerliğine ulaşmasında, yazılım ve donanım alanlarında ortaya çıkan gelişmelerin ikisinin de ayrı ayrı öneme sahip olduğu belirtilmelidir. Burada donanımla kastedilen temelde bilgisayar cihazının kendisidir. 1970'lerde bilgisayar hâlen masaüstüne sığamayacak kadar büyük bir aletti (Curran, 2010: 254). Apple I, 1976 yılında satışa sunulsa da büyük bir ticari başarı elde edemedi, kişisel bilgisayar satışında ilk büyük ticari başarı IBM'ye aittir. IBM'nin ilk kişisel bilgisayarı 1981 yılında piyasaya sürülmüş ve 3 yılda 2 milyon adet satmıştır (Solymar, 1999: 270). Diğer önemli gelişme ağ protokollerinin ortaya çıkarak farklı bilgisayarlar arasında iletişim kurulmasını kolaylaştırmasıydı. Başlangıçta bilgisayarlar arasında bağlantı kurmak için aracı bilgisayarlar kullanıldı (intermediary computer), 1970'lere gelindiğinde protokollerin ortaya çıkmasıyla aracı bilgisayarlara olan ihtiyaç ortadan kalktı, bu protokoller sayesinde farklı bilgisayarlar aracı bir bilgisayar kullanmadan iletişim kurabilme özelliğine sahip oldular (Curran, 2010: 254; Başaran, 2006: 15). 1974 yılında TCP ortaya çıkmış, daha sonra TCP/IP[4] adını almış, 1981 yılında standartlarını yayınlamış ve zamanla diğer protokollerin

[4] Transmission Control Protocol/Internet Protocol.

üzerinde çalışan bir protokoller protokolüne dönüşmüştür. TCP/IP kullanılmaya başlandığında dünyanın pek çok yerindeki ağlar genellikle ağları oluşturan bilim insanlarının kendi tasarımları olan birbirinden farklı protokollere sahiptiler (Abbate, 2011: 474). Dünyanın ortak protokolüne dönüşmüş olan TCP/IP'nin en yaygın protokol sistemi olmayı başarabilmesinin ardında birkaç önemli faktör yer almaktadır, bu faktörlerin aynı zamanda ağlarda ABD'nin merkez ülke konumuna sahip olmasında da büyük rolü olduğu belirtilmelidir. Sözü edilen faktörlerin başında TCP/IP protokollerini çalıştıran sistem olan UNİX'in ücretsiz olarak dağıtılması, TCP/IP'nin farklı ağ donanımlarıyla sorunsuz bir şekilde çalışabilmesi ve kaynak kodlarının açık olmasıdır. Bu şekilde sistem kısa sürede en yaygın protokol haline gelmiştir. (Başaran, 2006:16)

İnternetin gerçek anlamda global bir ağa dönüşmesi Avrupalı bilim insanlarının bu teknolojiye yaptığı büyük katkı ile olmuştur. WWW (World Wide Web) öncesi internet üzerinde belirli bir hiyerarşiye göre sıralanmış bilgiler yer almaktaydı. Bir konuda bilgiye ulaşmak için enformasyonun fiziksel yerini ve hostları (ana sistem adreslerini) bilmek zorunluydu. Ayrıca sistem görsel öğelerin sunumu için çok yetersiz kalıyordu. CERN'de çalışan bilim insanlarından biri olan Tim Berners-Lee ve arkadaşları bu sistemi tümden değiştiren bir yenilik ortaya çıkarmayı başardılar. Bu sistemde iki temel yenilik yer almaktaydı. Birincisi fiziksel konumlarına göre ulaşılabilen sayfalara karşın WWW sistemiyle ağ tamamen bir birine bağlanmış ve enformasyonun yeri değil içeriği ile konumlanması sağlanmıştır. İkinci büyük yenilik sayfalar arasında geçişi sağlayan hipermetin (hypertext) sistemidir. Bu şekilde dikey çizgisel bir sistem yerine, veriler yatay olarak

ilişkilendirilmiş, bir süre sonra sistem görüntü ve ses dosyalarının da kullanımına müsaade edecek kadar gelişmiştir (Abbate, 2011: 477).

ABD'de askeri yatırımlarla ortaya çıkan teknolojiler de dâhil olmak üzere piyasada kâr yaratma imkânı olan kamu yatırımlarının kısa sürede piyasaya devredilerek kamusal mal olmaktan çıkarılması bilinen bir uygulamadır. Aynı uygulama internet için de düşünülmüş, 1972 yılına gelindiğinde ARPANET, DARPA tarafından AT&T'ye devredilmeye çalışılmış, ancak AT&T bu teklifi kazançlı bulmadığı için reddetmiştir. Bu girişimden on yıl kadar sonra 1983 yılında hükümet internete aktardığı finansman desteği azaltmaya başlamış, bu süreçte bazı diğer gerekliliklerin de etkisiyle ARPANET'in askeri kısmı ayırılarak MİLNET kurulmuştur (Başaran, 2006: 17). Geçen zaman içinde bir birleriyle bağlantısı olmayan başka pek çok ağ ortaya çıkmıştır. THEORYNET 1977'de Wisconsin Üniversitesinde, BITNET 1981 yılında City University of New York'da, EARN (Avrupa Akademik Araştırma Ağı) 1983 yılında, JANET (Joint Academic Network) 1984 yılında ve NFSNET 1985 yılında kurulmuştur (Solymar, 1999: 278). NFSNET kurulduktan kısa bir süre sonra ABD'deki ve başka kıtalardaki ağları kendi sistemine dâhil etmiştir. NFSNET'in ABD üniversitelerinden başlayarak dünyanın diğer bölgelerindeki ağlarla bütünleşmesi ve TCP/IP'yi tüm dünyada en yaygın protokol haline getirmesi internetin gerçek anlamda global bir iletişim ağına dönüştüğü geçiş anı olarak işaretlenebilir. NFSNET'in, ARPANET'e göre daha güçlü ve daha yaygın bir altyapı kurması zamanla ARPANET'i gereksiz kılmıştır (Başaran 2006: 17). Askeri bir teknoloji olan ARPANET'in altyapısını NFSNET'e devretmesi başka ülkelerdeki ağların ABD ağına bağlanmasının da önünü açmıştır (Abbate, 2011:

472). 1995 yılında artan ticari baskılar nedeniyle NFSNET ağlarına bağlı bazı ticari şirketlerin birleşmesiyle internet tümüyle özelleşmeye başlamıştır (Castells, 2006).

Yukarıdaki teknik gelişmeler sayesinde pek çok yeni kullanım pratiği, ya da en azından potansiyel kullanım pratikleri ortaya çıkmıştır. James Curran bu imkânları şu şekilde sıralamaktadır:

> Öncelikle şaşılacak bir oranda yerel ve ulusal düzeyde örgütlenmiş olan medyaya nazaran uluslararası bir iletişim, haber akışı için imkân yaratmıştır. Bireylere ve gruplara enformasyon alıcısı olmanın ötesinde enformasyon yollayan taraf olma imkânı sunmuştur. Çok farklı iletişim türlerine uygundur, farklı kullanımlara imkân sağlamaktadır. Bunların ötesinde belki de en önemlisi hem piyasadan hem de devlet müdahalesinden en azade medya ortamıdır. (Curran, 2010: 256)

İnternetin piyasa ekonomisine diğer iletişim araçlarına oranla çok daha hızlı uyum sağladığı söylenebilir. Önemli bir oranda kamusal yatırım ve özgür bilgi paylaşımına dair hayallere sahip bilim insanlarının çabalarıyla yaratılmış bir teknolojinin bu kadar kolay bir şekilde ticarileşmesi ortaya çıktığı dönemin şartlarıyla açıklanabilir. 1970'lerin sonlarından itibaren neoliberalizm güç kazanmış ve 90'lara gelindiğinde neredeyse tüm dünyada hâkim ekonomik sistem olarak kabullenilmiştir. Bu tarihler internetin yaygınlaştığı ve bireysel kullanıma açıldığı dönemlere denk gelir.

2000'li yıllara gelindiğinde dikkat çeken bir diğer önemli gelişme internetin diğer iletişim teknolojileri ile karşılaştırılınca, Batılı gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, çok hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılmasıdır. Fakat tüm bu olumlu tabloya rağmen Britanya gibi gelişmiş bir ekonomide bile 2008 yılına gelindiğinde her üç

aileden birinin internete sahip olmadığı, yetişkin nüfusun %25'inin bir kez bile internet kullanmadığı görülmüştür (Curran, 2010: 243).

James Curran'ın Britanya'da sayısal teknolojilerin yaygınlaşması ile ilgili yorumu internet ortamındaki parçalanmışlık ile ilgili daha iyi fikir sahibi olmamıza yardımcı olabilir. Britanya'da sayısal teknolojilerin yayılmasıyla beraber görünen en açık değişim kanal sayısındaki artıştır. Bu artış farklı etnik grupların, politik yaklaşımların, alt kültürlerin diğerlerinden bağımsız kendi ilgilerine göre yayın yapabilmelerini sağlamıştır. Fakat diğer taraftan ilgi çekici asıl nokta bu kanallardaki içerikleri toplumun geri kalanının değerleri, zevkleri dikkate alınmadan yapılmasıdır. Toplumdaki farklı grupların kendilerini ortak bir kamusal alan olarak ifade ettikleri, dolayısıyla diğer grupların da izlediğini bildikleri medya pratiklerinin yerini mikro kozmoslar toplamı olarak tanımlayabileceğimiz bir medya sistemi almıştır. Tüm bunlara rağmen hem Britanya'da hem de dünyanın muhtemelen önemli bir kısmında kısıtlı sayıda televizyon kanalı geleneksel kamusal alan niteliğini korumaktadır. Unutulmaması gereken, çeşitliliğin zorunlu olarak olumlu sonuçlara yol açmayabileceğidir (Curran, 2010: 281).

II. Medya Çalışmalarında Teknoloji Kavramsallaştırmaları

Modern kapitalizmin tarihi boyunca üç önemli aşamadan geçtiğini söylemek mümkündür. Egemen toplumsal ve ekonomik formasyon olarak ortaya çıktığı *büyük buhran*'a kadar geçen birinci dönem, fordizm olarak adlandırılan ve 1980'lerin başına kadar devam eden ikinci dönem ve hala devam etmekte olan neoliberalizm dönemidir (Sasaki, Masanori, 2006: 53). Toplumların yaşamındaki köklü dönüşümleri içinde barındıran kapitalizmin bu aşamaları aynı zamanda teknolojik yeniliğin sürekli hedef halinde ortaya çıktığı dönemlerdir. Buhar gücünün

yaygınlaşması ve sanayi devrimi ilk dönemle anılırken elektriğin yaygın kullanımı, radyo ve televizyon gibi önemli iletişim araçları ikinci dönemin unsurları sayılabilir. Yakın zamanda daha önemli bir teknolojik dönüşüm ortaya çıkmazsa internet teknolojisi de neoliberalizmle birlikte anılmaya adaydır.

Teknoloji ve toplum arasındaki ilişkinin niteliği ve geleceği, enformasyon toplumu tartışmaları bağlamında neoliberalizm döneminin de en önemli meselelerinden biridir. 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde henüz yaygınlığı oldukça az olsa da internetin toplum yaşamına nasıl etki edeceği, üzerine ilk tartışılan konulardan olmuş, Shery Turkle, Manuel Castells ve Clay Shirky gibi enformasyon toplumu teorisyenleri internet üzerine ilk eserlerini 1990'lı yıllarda vermişlerdir. İnternet ile ilgili beklentilerin, sistemin açık bir şekilde görülen bazı özelliklerinin yorumlanmasına odaklandığı söylenebilir. Bu özelliklerin başında iletişim imkânının hem teorik hem pratik düzeyde artması gelmektedir. Hızlı ve yoğun enformasyon akışı, günlük pratiklerin, iş yaşamının internete uyum sağlaması ve kullanıcıların içerik üretip yaygınlaştırabilmeleri diğer özellikler arasındadır.

Biraz dikkatli bakınca yukarıda sözü edilen, toplumsal dönüşümler için katalizör etkisine sahip olmak gibi yeniliklerin her birinin bundan önceki iletişim teknolojileri için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca internetin önemi üzerindeki ısrarın kendisinin de internete özel olmadığını, önceki teknolojilerin de benzer tepkilere neden olduğu söylenebilir. Düşünce çizgisi bu gerçeklerden yola çıkarak kurulduğunda, herhangi bir teknolojik yenilikten ziyade "teknoloji" kavramının kendisinin merkezi bir önemi olduğu görülmektedir.

Raymond Williams'ın tanımına göre teknoloji sözcüğü kökünü yunanca sistematik işleme anlamına gelen *tekhnolgia*'dan alır (2011:382). Sözcük 17. yüzyıldan itibaren sanatın incelenmesi ya da belli bir sanat terminolojisi anlamında kullanılmıştır. 18 yüzyıldan itibaren mekanik sanatları içine almış 19. yüzyıldan sonra ise tamamen pratik sanatlara özgü bir anlama sahip olmuştur. Bu tanımda dikkati çeken ilk nokta teknolojinin tanımının makineler, ağır sanayi ya da elektrik teknolojisi ile doğrudan bir bağının bulunmamasıdır. Sözcüğün bugün kullanılan anlamı yenidir, Williams sözcüğün İngilizcede ilk anlamını hala (kitap 1976'da yazılmıştır) kısmen korumakta olduğunu belirtmektedir. (Williams, 2011: 382)

Toplumların kültürel, politik ve ekonomik dönüşümlerinin kaynağı üzerine fikirler muhteliftir. Her ne kadar tek bir merkezi gücün bunların hepsini dönüştürdüğünden söz etmek zor olsa da, yorum yapanın politik ve ideolojik konumuna göre devinimin ateşleyicisi olma görevi belirli bir gruba ya da güce atfedilir. Kapitalist sınıf çoğunlukla dönüşümün merkezine girişimci sermayeyi yerleştirir, Marksist kuramda toplumsal dönüşümün kaynağı sınıf çelişkisidir. Ancak iki yaklaşımın da savunucularının zaman zaman teknolojiyi tarihin dönüştürücü gücü olarak tanımladıklarına rastlanabilir.

İletişim teknolojileri özelinde düşünüldüğünde, iletişim denilen olgunun çoğunlukla bir aracıya ihtiyaç duyduğu dolayısıyla teknolojik olduğunu dikkate almak gerekir. Şöyle ki, iletişimin iki insanın bir birleriyle konuşması ile başladığı düşünüldüğünde dilin (lisan olarak) ilk aracı (ya da araç) olduğu söylenebilir. Değişik seslerin değişik anlamlar ifade ettiği bir dizinin tamamı dil aracıdır. Fakat insan bedeninden bağımsız olması bakımından, yazı bu alandaki yazında iletişim

teknolojilerinin ilk örneği olarak kabul edilir. Yazı alfabe tekniğinin kalem ve kağıt aracılığıyla icra edilmesiyle ortaya çıkan bir teknolojidir. İletişim eyleminin üç tip araca ihtiyaç duyduğu söylenebilir birincisi bilgi taşıyıcısı olan diğer insanlar, ikinci olarak anlamın üzerinden taşındığı ortak kod sistemi ve son olarak aletler aracılığıyla kurulan iletişim (Garnham, 2000: 64). Hem deterministlerin hem de determinist olmayan pek çok yazar kültürel ürünler ile iletişim araçları arasında önemli bir ilişki görmektedirler (Foster ve McChasney, 2011: 89, Castells, 2008). Bu ilişkiye işaret etmek kendi başına determinist bir yaklaşım değilse de, kültürün ortaya çıkışında ana etken olarak teknolojik dönüşüm olarak ortaya konduğunda insan faktörü edilgen bir konuma itilmektedir. Teknolojik determinizm her zaman bu şekilde doğrudan bir ilişki öngörüsü ile ortaya çıkmasa da, teknolojinin topluma dışsal bir öğe, kültürü değiştiren bir etken olarak görmek en sık karşılaşılan teknolojik determinizm türüdür[5].

Teknolojik determinizm eğer bir okul sayılabilirse Marshall McLuhan, iletişim alanı için, bu okulun öncüsü olarak kabul edilebilir. Fakat "bu yaklaşım kendini pek çok kez tekrarlamış olduğundan tasarımcı R. Buckminster Fuller, müzikolog John Cage, fütürolog Alvin Toffler'de bu ekol içerisinde yer almışlardır" (Carey ve Quirk: 2009: 88). Teknolojik determinist yaklaşımın temel savunusu öncelikle endüstrinin yeni ve iyi bir toplum yaratacağı şeklinde ortaya çıkmış. Sanayi'nin beklenen muhteşem toplum hayalini yerine getirememesi üzerine onun yerini elektrik teknolojisi almıştır. Teknolojik deterministlerin temel savunusu daha önceki ütopyaları imkânsız kılan tarihsel güçleri ve politik engellerin elektrik

[5] Martin Lister vd. bir birinden belirgin şekilde farklı niteliklere sahip üç tür determininizm belirlemektedir. Teleolojik, mekanik ve doğrusal olmayan (non-linear) determinizm. Bkz: Lister, Martin., vd. (2009:331)

tarafından ortadan kaldıracağıdır (Carey, ve Quirk, 2009: 88). Elektriğin yerini değişik dönemlerde televizyon ve internet almıştır, ancak elektriğin kendinden sonraki tüm iletişim teknolojilerinin temeli olması bakımından belirleyici (jenerik) bir teknoloji olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlığın teknolojik dönüşümlerle birlikte geçmişin kötü mirasından kurtulacağına dair iddialar Marhall McLuhan'ın yaklaşımında kristalize olsa da bu yaklaşımlar neredeyse son yüz yıldır değişik düzeylerde farklı politik yaklaşımlar içerisinde gözlemlenebilir. Bu yaklaşımlar toplumun tümden dönüşümünü tahayyül ettiklerinden, dönüşümün ardından ortaya çıkacak topluma post-endüstriyel toplum, "teknetronik toplum" (Brezinsk, 1970) ve "küresel köy" (McLuhan, 1988) gibi isimler vermişlerdir. (Carey, Quirk, 2009: 88).

III. İnternet Çalışmalarında Teknolojik Determinizm

Bugün bilgisayar ve internet teknolojisine yüklenen umutların köklerini Amerikan tarihinde arayan James Carey'e göre modern bilim elitleri bir yönden antik uygarlıklarda yaşamış büyücülere benzerler. Carey, bilim elitlerinin de büyücülere benzer şekilde avantajlı bir sınıfın üyesi olduklarını ve yeni "bilgi üzerinde bir tekel sahibi olarak şaşkınlığı ve paniği egemen sınıflar adına" kontrol altında tutmakta olduklarını belirtir. Bu açıdan büyücüler ve bilim elitlerinin otoriteyle ilişkileri benzerdir (Carey ve Quirk, 2009: 133). Carey'e göre Amerikan kültüründe ütopyaların güçlü bir yeri vardır. Amerikan toplumu aslında Avrupa'nın ütopya olarak adlandırdığı yerin kendisidir, Amerika'ya doğru yola çıkan hayalperestler sadece yeni bir kıta değil, Avrupa'nın tecrübelerinden kaçabilecekleri, tarihin dışına çıkacakları yeni bir kıta değil "yeni bir dünya" bulmuşlardır [6]. Amerika'nın bulunması ütopyanın edebiyattan çıkarak gerçek dünyaya yerleşmesini sağlamıştır.

[6] Amerika kıtasının bir diğer adı "New World"dur. Carey ve Quirk buradan yola çıkarak ABD'nin Avrupa'dan göçenlerin zihninde nasıl bir yere denk geldiğini göstermeyi amaçlamaktadırlar.

(Carey ve Quirk, 2009: 136) Michael Hardt ve Antonio Negri'de benzer şekilde Amerika toplumunun kuruluşundan itibaren kendilerini Avrupa'dan nasıl ayırdıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

> Bir yanda, Amerika Birleşik Devletleri, kuruluşundan itibaren Avrupalı egemenlik biçimlerinin temsil ettiği yozlaşmışlığa istisna olduğunu iddia etmiş ve bu anlamıyla dünyada cumhuriyetin erdemlerinin feneri olmaya soyunuştur. Bu etik kavrayış günümüzde de yaygındır. (Hardt ve Negri, 2004: 25)

Carey'e göre 1800'lü yıllarda Amerika toplumunun gelecek ile ilgili sahip olduğu iyimser yaklaşım dev mekanik makinelerin gücünde simgeleşmişti. İç savaşın ardından ortaya çıkmış yeni Amerika'da ulusal birliğin önemli simgelerinden biri teknolojidir, bu dönemde fuarlarda sergilenen "dev makineler ulusun dehasının simgeleriydiler" (Carey ve Quirk, 2009: 135). Carey'e göre "İnsanların sorunlarını çözeceğine inanılan ilk dönüşüm olan mekanik sanayileşme 1920'lere gelindiğinde ekonomik bunalım, doğanın tahrip edilmesi gibi açık gerekçelerle boşa çıkmıştır". Bu dönemde "elektrik, makine tarafından ihanet edilen hayallerin" kurtarıcısına dönüşmüştür. (Carey ve Quirk, 2009: 93).

Teknolojik determinizmin köklerini farklı politik yaklaşımlar içerisinde bulmak mümkün olsa da bugün popüler olan Clay Shirky ya da Manuel Castells gibi isimlerin yaklaşımları Amerikan tarzı bir ütopyacılık içerir. Bu yaklaşım en önemli temsilcisi Marshall McLuhan'dır. McLuhan'ın iletişim tekolojilerine yaklaşımı başlarda Frankfurt Okulu geleneğinden etkilenmiş eleştirel bir epistemolojiye dayanırken daha sonra iletişim teknolojilerine bakışını bu paradigmanın tamamen

dışından teknoloji merkezli bir noktadan kurmayı tercih etmiştir (Stevenson, 2008: 200). Diğer taraftan Marshall McLuhan'ın düşünsel olarak etkilendiği sanılan diğer bir Toronto Üniversitesi mensubu Harold Innis'in iletişim teknolojileri konusundaki yaklaşımları McLuhan'ın aksine devlet kontrolünün genişlemesinin serüveni gibi görünmektedir. Innis'in yaklaşımı da bazı yönlerden teknolojiyi merkeze alan bir yaklaşım gibi görünse de Innis için asıl mesele teknolojinin kontrol sürecidir. Harold A. Innis elektrik teknolojisinin ekonomik ve politik merkezileşmeyi ortadan kaldıracağına dair iddialara şüpheyle yaklaşmıştır. Innis'in yaklaşımına göreAmerika ve Avrupa'da hem basım teknolojisinin hem de elektronik medya kendi dönemlerinde zamanı ve mekânı ticarileşme ve yayılma hizmetine kontrol altına almışlardır. (Carey, 2009: 103).

IV. Marksist Yaklaşımlar İçerisinde Teknoloji

Marksizmin teknolojiye yaklaşımı bir hayli tartışmalıdır. Marx'ın takipçileri Marx'ın kendi yazıklarını yorumlarken ve Marksizm'i tarif ederken farklı yorumlar geliştirip kendi yaklaşımlarını bu yorumlar üzerine inşa etmişlerdir. Marx'ın kendisi de, notlarındaki bazı açık iddialar ve tarihi çizgisel bir devinimle ortaya koyduğu gerekçesiyle sıklıkla teknolojik determinist olarak gösterilmiştir (Smith ve Marx, 1998). Bu iddialar genellikle Marx'ın bazı notlarında yer alan bir kaç söze dayanır. Bunların en sık kullanılan üç tanesi;

> Eldeğirmeni size feodal beyli toplumu verir; buharlı değirmen ise, sınai kapitalistli toplumu. (Marx ve Engels, 1992: 100)

> Bir üretim tarzı ya da belirli bir sanayi aşaması, sürekli olarak bir el birliği tarzına veya belirli bir toplumsal aşamaya bağlıdır... (Marx, 1992: 51)[7]

Son olarak ekonomi politiğin eleştirisine katkı isimli çalışmada yer alan üretim güçleri ve üretim ilişkileri üzerine paragraf Marx'ın teknolojik determinist olarak görülmesi için yeterli olmuştur.

> Gelişmelerinin belli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olamayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. (Marx, 2011: 23)

Bu sözlerin her biri teknoloji ile tarih arasında çizgisel bir ilişkiyi ima etse de Marksizm'in geneli düşünüldüğünde teknolojinin merkezi yeri bu tabloya pek fazla uyum göstermez. David Harvey, Marx'ı teknolojik determinist olarak adlandırmanın Marx'ın kavramları kullanma şeklini bilmemekten kaynaklandığını iddia etmektedir.

> Marx teknolojiden bahsettiği zaman, verili bir anda fiili bir emek süreci tarafından takınılmış somut formu, belirli kullanım değerlerinin gözlemlenebilir üretim biçimini kasteder. Bu teknoloji, doğrudan kullanılan alet ve makineler, üretim sürecinin fiziki dizaynı, teknik iş bölümü (hem nicelikler hem nitelikler olarak) emek güçlerinin fiili kullanımı, işbirliğinin merhaleleri, emir-komuta zincirleri ve yetki hiyerarşileri ile kullanılan belirli

[7] Muhtemelen çevirmenin sözcük seçim tercihlerinden ötürü bu ifadenin determinist vurgusu Türkçe'de çok fazla hissedilmemektedir. Eserin İngilizcesinde bu vurgu daha belirgindir. "..a certain mode of production or industrial stage, is always combined with a certain mode of co-operation, or social stage and this mode of co-operation is itself a 'productive force'" (Engels, F., Marx, K., 1998: 49)

işbirliği ve kontrol metotları bağlamında tarif edilebilir. (Harvey, 2012: 164)

Marx'ın kavramları kendine özgü kullanma şeklinden kaynaklanan bir yanlış anlama ya da bazı notlara gereğinden fazla önem vermek olarak adlandırılsa da Marx'ın teknolojiye atfettiği rol hem eleştirmenleri hem savunucuları tarafından sık sık kullanılmıştır. Ellen Meiksins Wood, Marx'ın teknolojik determinist olarak itham edilmesine neden olan yazılarını, kendi deyimiyle "inkar etmemekle" birlikte asıl önem verilmesi gerekenin Marksist bir tarih kuramı olduğunu belirtmektedir, "Marx'ın çalışmalarında çok daha fazla yer alan diğer önermeler ise; tam da açıklanması gereken şeyi varsaymayıp, tarihsel değişimin anahtarını, var olan toplumsal ilişkilerin dinamik mantığında aramamızı talep etmektedir" (Wood, 2008: 140). Medya özelinde düşünülünce özellikle Marx'ın üretim güçleri ve üretim ilişkiler üzerine yazdıkları geçmişte sinema ve fotoğraf teknolojisinin önemi üzerine (Benjamin, 2011) bugün ise interneti açıklamak için kullanılmaktadır (Wayne, 2009: 56- 83) .

Frankfurt Okulu ve Teknoloji

Teknolojinin, kapitalizmin sınırlılıklarını aşarak toplumsal dönüşüme neden olduğuna dair iddialarda en sık başvurulan metinlerden bir tanesi Walter Benjamin'in "Teknik Olarak Kopyalanabildiği Çağda Sanat Yapıtı" (Benjamin, 2011)[8] isimli makalesidir. Benjamin burada Marx'ın üretim güçlerinin gelişerek üretim ilişkilerinde bir dönüşüme neden olacağını savunan analizine dayanarak, sanat yapıtının kopyalanabilir hale gelmesinin toplumsal bir krize neden olduğunu ifade

[8] Eserin bir diğer çevirisi için bkz: Benjamin, W. (2013). "Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı", *Pasajlar*. (A. Cemal, Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

etmiştir. Benjamin'e göre kopyalanan ürünler sanat eserini geleneğin alanından koparır ve kopya ürünün "heryerdeliğini" sağlayarak onu güncelleştirir: "Bu iki süreç geleneksel olanın olağanüstü sarsılmasına yol açar -geleneğin bu sarsılışı, insanlığın günümüzdeki krizinin ve yenilenişinin öbür yüzüdür". (Benjamin, 2011: 96)

Benjaminin tüm iyimserliğine karşın Theodor Adorno, sanat yapıtının kopyalanabilir oluşunun sanatın aurasını düşürmekle beraber Hollywood star sisteminin aurasını yaratmış olduğuna işaret etmektedir (Garnham, 2000: 68). Adorno'ya göre seçtiği örnekler Benjamin'i yanıltmıştır;

> Sinema seyircilerinin perdeye bakıp gülmelerinde iyi ve devrimci hiç bir şey bulunamaz, tam tersine bu burjuva sadizminin en kötü halidir... Werfel'e karşı göstermiş olduğun ilgi benim için saf bir mutluluktur. Fakat onun yerine Mickey Mouse'u ele alırsan mesele göründüğünden çok daha karmaşık bir hale gelecektir... (Adorno, 1973: 66)

Frankfurt Okulu'nun bir diğer temsilcisi Herbert Marcuse'nin İkinci Dünya Savaşının hemen ardından yazdığı notlardan derlenmiş olan eseri Technology, War and Fascism'de teknolojinin insan üzerindeki etkisinden bahsetmenin doğru olmadığını, çünkü insanların zaten teknolojinin içsel bir parçası olduklarını belirtir (Marcuse, 2004: 42). Teknik tek başına özgürlük kadar otoriterlik, ya da bolluk kadar kıtlığın da nedeni olabilir. Marcuse teknolojinin doğası gereği her hangi bir olumlu veya olumsuz anlama sahip olduğunu söylemese de, yaklaşımında kapitalist bir toplumda teknolojinin totaliter bir toplum yaratabileceğine dair iddialar savunur.

Marcuse'ye göre bir teknopoli olarak adlandırlabilecek olan üçüncü Reich yüksek oranda örgütlenmiş teknolojinin, yoksulluğun ve totalitarizmin devamlılığı

için kullanımına örnek olarak gösterilebilir (Marcuse, 2004: 42). İnsanın iş yaşamı ve alışkanlıklarındaki dönüşümlerle beraber gittikçe rasyonelleşmesi ve bu doğrultuda özgürlüğünden vazgeçmesi dışarıdan bir kuvvet tarafından boyunduruk altına alınırken vereceği türden bir tepkiye neden olmaz.

V. Teknoloji ve İletişim

İletişim teknolojilerinin ve daha genel olarak teknolojinin günlük hayata katılması genellikle övülen, en azından olumlu beklentilere sebep olan bir süreç olagelmiştir. Fakat teknolojiye atfedilen belirlenim iki yönlüdür; güzel bir gelecek ve kontrolden çıkmış teknolojinin insanın insanlığını elinden almasıdır. St. Ausgustine "insanın zararına daha kaç tür zehir, kaç çeşit silah ve yıkım makinesi icat edilecek" (Dickson, 1992: 34) diyerek teknolojiye ilişkin endişesini dile getirmiştir. Teknolojinin günlük yaşamda bir yıkıma yol açtığına inanan bir diğer isim Jacques Ellul'dur. Ellul'a göre "Teknik artık insanın üretken faaliyetlerini değil tüm faaliyetlerini ele geçirmiştir" (2003:14). Fakat iletişim teknolojilerinde negatif belirlenim yaklaşımının çok da yaygın olmadığını söylemek mümkündür. James W. Carey iletişim araçlarına yüklenen önemin yanlış bir nosyon olan; "İletişim olanaklarının artmasıyla insanlar arasında sorunların azalacağına duyulan inançtan" kaynaklandığını belirtmektedir (Carey, 2009: 140). Bu yaklaşımın özellikle internet iletişimi için sık kullanıldığından söz edilebilir. Diğer taraftan hem daha önceki iletişim araçlarının hem de internetin yaygınlaştıkça genişleyen devlet kontrolüne dair kaygıların artması bu sürecin bir başka yönüne denk düşer. İletişim araçlarının potansiyeline dair Harold Innis'e kesin olarak görünen yarattıkları özgürleşme değil kontrol potansiyeli olmuştur. Innis'e göre elektrik teknolojisi ile ortaya çıkan iletişim araçlarının yarattığı temel değişim elektrikli iletişimin ulaşabildiği mesafe ve hızı

kültür ve politika alanlarında emperyalizm ve merkezileşmeye neden olacak bir sosyal organizasyon imkânı yaratmış olmalarıdır (Carey ve Quirk, 2009: 105). Benzer şekilde James Carey ve John J. Quirk, Harold Innis'in çalışmalarına dayandırdıkları yaklaşımlarında sahip oldukları temel iddia; iletişim teknolojilerinin iddia edilenin aksine dağınık küçük grupların kullanımına uygun olmadığıdır. Teknoloji tarafsız değildir ve bu tarafın küçük gruplar olma ihtimalinden söz etmek mümkün değildir. (2009: 106)

Teknolojiyi kültür üretiminin merkezinde gören çalışmaların bazı temel sorunları olduğunu söylemek mümkündür. Bu sorunların en önemlilerinden biri Garnham'a göre tek, üzerinde anlaşılmış bir teknoloji kavramına yaslanıyor olmalarıdır. Oysaki teknoloji böyle bir kavram değildir, örneğin bir ağ sistemine dayalı internet benzeri iletişim teknolojileri ile bireysel kullanıma uygun oyun veya müzik dinleme aygıtları farklı teknolojik temellere sahiptirler. Bu temeller bu teknolojilerin, yayılımını, kullanımını, kontrolünü bir birinden farklı kılar. Diğer bir önemli nokta teknolojilerin yayılmasıyla ilgilidir. Kullandığımız her hangi bir aletin yaşamımıza girişinde üç aşama yer almaktadır bunlar icat (*invention*), ilk kullanım (*innovation*) ve toplumsal olarak kabul edilip yayılması (*diffusion*). Teknoloji merkezi yaklaşımlar genelde sürecin ilk iki aşamasına odaklanırlar oysaki pek çok teknoloji ilk iki aşamayı başarıyla geçtiği halde son aşamada kabul görmediği bizler henüz varlığından bile haberdar olmadan ortadan kaybolmuşlardır (Edgerton, David, 2008: IX). Bu durumda belirleyenin teknoloji olduğunu söylemek bir hayli zor görünmektedir. Diğer taraftan Nick Stevenson'un getirdiği önemli bir eleştiri kültürelci çalışmaların teknoloji merkezli açıklama ile aralarına mesafe koyma kaygısından ötürü bu alanı tamamen terk etmiş olmalarından kaynaklı sorunlardır

(2008: 196). Bir teknoloji ürününün insanların yaşamına katılması market beklentileri, devlet müdahalesi ve kullanıcıların ürünü işe yarar bulup kullanmaları gibi aşamalar sonrasında tam olarak işlevselleşse de bu durum teknolojinin insanların günlük pratikleri üzerinde ne gibi etkileri olduğunu incelememizi engellememelidir.

Teknolojik dönüşüm, iletişim çalışmalarında yapı ve aktör çatışmasının bir öğesi olarak yerini uzun zaman önce almıştır. Bugün yapılan tartışmalar kısmen yeni olsa da, internet ve toplum ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarda McLuhan'ın 1970'lerde ortaya koyduğu determinist yaklaşım bazı çalışmalarda doğrudan (Levison, 1997) bazılarında dolaylı (Castells, 2008) olarak kendine yer bulmaktadır. 1970'lerde televizyon merkezli olarak yapılan bu tartışmada Raymond Williams'ın Marxist bir düşünce alanından beslenen, insan öğesini merkeze alan yaklaşımının tartışmada çok daha ikna edici argümanlara sahip olduğu (Stevenson, 2008: 212, 227) ve McLuhan'ın bir süreliğine sosyal teoride popülerliğini yitirdiği söylenebilse de McLuhan'a doğru bir geriye dönüş söz konusudur. Bu geriye dönüş eğiliminin ötesinde McLuhan ortaya koyduğu yaklaşımın ne düzeyde determinist olduğu, ya da ortaya koyduğu determinizmin türü de ayrı bir tartışma konusudur (Lister vd., 2009: 328- 343).

Yeni medya bağlamında ortaya çıkan tekno-ütopik yaklaşımlar genellikle liberal ve pek eleştirel olmayan bir düşünce geleneğini takip etseler de aksi örnekler de mevcuttur. Marksist düşünceden beslenen ve yeni medyayı Marx'ın üretim güçleri ve üretim ilişkileri üzerine yazıklarından faydalanarak yazan Mike Wayne gibi iletişim araştırmacılarının da teknolojik determinist bir pozisyona kayma eğiliminde oldukları söylenebilir.

II. Bölüm

II. Bölüm Demokrasi, Medya ve Yeni Medya

I. Demokrasi Kavramı ve Temsil Krizi

Medya'dan bahsedilirken hem içerik üretimi, hem de düzenlemeye dair eleştiriler genellikle demokrasi kavramına referansla yapılır. Düzenlemenin sınırlarından ya da içeriğin niteliğinden bahsetmek çoğunlukla neyin ve ne şekilde ifade edileceğinin, dolayısıyla ifade özgürlüğünün sınırlarından bahsetmek anlamına gelir. Demokrasi pek çok farklı tanıma sahip olsa da, modern demokrasilerin üzerinde anlaşmış oldukları bazı temel nitelikler bulunmaktadır. John Keane'in, basın ve ifade özgürlüğü arasındaki ilişkiden yola çıkarak yeni bir kamusal yayıncılık modeli önerdiği Medya ve Demokrasi kitabında ortaya koyduğu tanım işlevseldir: "Yetişkinlere eşit ve evrensel oy hakkı; çoğunluk yönetimi ve azınlık haklarının güvence altına alınması; hukuk devleti; toplantı, ifade ve diğer özgürlüklerin anayasal güvence altına alınması" (Keane, 1999:157). Temsili bir demokraside yönetilenlerin karar alma tartışmalarına temsilcileriyle katıldıkları düşünülürse, farklı çıkar gruplarının bu tartışmalara dair fikirlerini kamusal olarak ifade edebilmeleri demokrasinin işleyebilmesi için zorunludur.

İfade özgürlüğünün asgari şartlarının oluşturulmasıyla ilgili tartışmalar devam ederken, herkesin kendini sınırsızca (zamansal ve finansal açıdan) ifade edebileceği bir alan olma iddiasındaki internetle birlikte tartışmalar yeni bir düzeye taşınmıştır. Geleneksel medyanın demokrasi içerisinde denge ve kontrol niteliklerine sahip

olması gerekirken çoğunlukla yapısal sorunlardan ötürü bu görevi bir türlü tam olarak gerçekleştirememesi, "piyasa kontrolünden azade" bir alan olan internetin ilgi alanı haline gelmesinde rol oynamıştır. (Kellner, 2004: 717)

Demokrasinin, başta ekonomik olarak gelişmiş Batılı ülkeler olmak üzere tüm dünyada bir kriz yaşadığından bahsedilmektedir. Hardt ve Negri'ye göre "kendisini küresel demokrasi havarisi ilan eden Amerika Birleşik Devletleri'nde bile, seçim sistemi gibi temel önemdeki kurumlar sorgulanmakta ve dünyanın birçok bölgesinde demokratik yönetim sistemi aslen görüntüden ibarettir" (Hardt ve Negri, 2004: 247). Krizin merkezinde temsil sorunu yer almakta, yurttaşlar ve yöneticiler arasındaki ilişkiyi sağlaması gereken araçların artık işe yaramadığı dile getirilmektedir. Siyasal temsilcilerle yönetilenler arasındaki en önemli iletişim kanalı medyadır. Medyanın ifade özgürlüğü bağlamında sahip olduğu önemli rolü tam olarak yerine getirmediği, "demokrasi krizi" başlıklı tartışmalarda en sık dile getirilen problemlerdendir. Demokrasinin içerisinde bulunduğu sorun iki önemli yaklaşımla ortaya konulmaktadır. Birinci yaklaşıma göre demokrasi zaten modern anlamda ortaya çıktığı 18. yüzyıldan beri krizdedir. Raymond Williams'a göre Fransız Devrimi'nden başlayarak 20. yüzyıla kadar demokrasi hep bir olumsuzlukla beraber anılmıştır. Günümüzdeki anlamda demokrasi tanımına ulaşmak için Demos (halk) Demokrasiden çıkarılmıştır (Williams, 2011: 112-8). Antik Yunan'da demokrasi kavramsallaştırmasından örnekler veren Ellen Meiksins Wood, tarihsel olarak sözcüğün sınıfsal bir referansa sahip olduğunu, bu nedenle yönetenlerin gözünde "kalabalıkların" vahşi aşırılıklarına denk düştüğünü belirtir (Wood, 2011: 99-100). Wood, Williams'ın yukarıdaki alıntısında yer alan, demokrasinin temeli olan halkın pratik olarak işlevsizleştirilmesine referansla "...demokratik değerlerdeki genel bir

ilerlemeden dolayı değil, işte tam da bu nedenden dolayı, 'demokrasi', egemen sınıfların gözünde kirli bir sözcük olmaktan çıkmıştır" demektedir (Wood, 2011: 98). Williams ve Wood bugüne kadar gelmiş tecrübenin demokrasinin gerçek içeriğinden koparılmasıyla ortaya çıktığına işaret ederler, yani demokrasinin egemenler tarafından kabul edilmesi süreci aynı zamanda demokrasinin "asıl" anlamından uzaklaşmasını da beraberinde getirmiştir. Williams demokrasi anlayışının, kelimenin köklerine referans ile hala halkın doğrudan yönetimine işaret ettiğini belirterek *sosyalist demokrasi* ve *burjuva demokrasisi* olarak iki faklı düzeye işaret eder (Williams, 2011: 116)[9].

Hardt ve Negri'ye göre Antik Yunan ve Roma tecrübelerinin ardından,

> "demokrasi fikrinin 18. yüzyılda tekrar ortaya çıkıp yaygınlaşması demokrasiye karşı bir korkuyla birlikte var olmuştur. Bu korku farklılıklardan kaynaklanır, yani bir topluluğun yönetime katılabilmesinin yegane koşulu birlik olmalarıdır" (Hardt ve Negri, 2004: 259).

Hardt ve Negri'nin temel argümanı demokrasinin zaten modern anlamda ortaya çıktığı günden bu güne farklılıkları aynılaştırma ya da dışlama eğilimde olduğu yönündedir. Herkesin söz hakkına sahip olduğu bir siyasal alanın kaos yaratacağı düşünülür, dolayısıyla halk ya da yurttaşlar iradelerini temsilcilere devretmelidirler.

[9] Yukarıda belirtilmiş olan düzenli aralıklarla seçim yapılması, azınlıkların haklarının güvence altına alınması gibi bazı temel konular dışında demokrasinin üzerinde tam olarak anlaşılmış bir tanımı yoktur. Willams demokrasiyi kategorilere ayırsa da, enformasyon Toplumu'nun isim babası, liberal demokrasi kuramcısı Alain Touraine, demokrasinin sosyalist, burjuva gibi farklı kategorilere ayrılmasını hatalı bulduğunu belirtir; "...Birincisi aynı sözcük önemli ortak öğeler içermeyen iki ayrı gerçekliği belirtmek için kullanılamaz; ikincisi, otoriter, hatta totaliter bir yönetim biçimine bile demokrasi diye bir söylem kendini yok eder." (Touraine, 2011: 19). Günümüzde farklı demokrasi tecrübeleri üzerine pek tartışma yapılmasa da asıl hatalı olan ABD'deki, Türkiye'deki ya da Uzak Doğu'daki "demokrasileri" tek bir kavramla açıklamaya çalışmak gibi görünmektedir.

"Burada temel sorun ölçektir, sayı arttıkça ortaklıkların mümkünlüğü ortadan kalkar dolayısıyla klasik ve arzulanabilir anlamda bir demokrasi mümkün değildir. 18. Yüzyılda bu sorun temsil mekanizmasının geliştirilmesiyle aşılabilmiştir" (Hardt ve Negri, 2004: 260).

Demokrasinin krizini tarihsel köklerinde arayan birinci yaklaşımın aksine ikici yaklaşım, bugün demokratik toplumlarda yaşanan sorunu seçimlere katılımın düşük olmasına bağlamaktadırlar. Seçmen kitleler 60'lı yıllardan itibaren temsil mekanizmalarına karşı daha az ilgili davranmış, seçimlerde sandığa daha az gitmişlerdir. Ayrıca siyasetçilerle temsil edilen kitle arasındaki mesafe çok açılmış, temsil işlevi özellikle uluslararası örgütlerin aşırı güçlenmesinden ötürü bir hayli zayıflamıştır (Hardt ve Negri, 2004: 289, Nash, 2001: 84). Castells'e göre ulus devletlerin sınırları gün geçtikçe daha bulanık bir hale gelmektedir. Bu dönüşüm yurttaş tanımını gün geçtikçe belirsizleştirmekte, iktidarı tam olarak tanımlamayı zorlaştırmaktadır (Castells, 2008: 467). Aynı başlık altında bir diğer önemli problem "kilise, aile, sendika, medya gibi önemli kuruluşların kendi içlerinde demokratik olmamalarıdır" (Keane, 1999: 158). Bu problemler temsil sistemindeki yetersizliklerin kaynağı olarak gösterilmektedir. İnternet'in sıklıkla ifade edilen yatay iletişim yapısının örgüt içi demokrasiyi güçlendireceği ve uluslararası bir kamuoyu yaratarak temsil sorununa son verebileceği iddia edilmektedir (Kellner, 2004: 717). Temsil sorunu aslında bir ölçek sorunu olarak görüldüğünden, yönetilen kitle büyüdükçe temsil nitelik olarak zayıflayacaktır. İnternetin bu fiziki uzaklık sorununu anında iletişime izin vermesiyle çözeceği düşünülmektedir. Douglas Kellner, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte yeni direniş odaklarının ortaya çıkacağın öngörmekte, politik iletişimin şekil değiştireceğini savunmaktadır. "Yeni kamusal

alanlar oluştukça, yeni politik aktörler öne çıkmakta, politik haber ve tartışmaların doğası değişmekte, politika ve demokrasi bir dönüşüm geçirmektedir" (Kellner, 2004: 717).

İnternetin ortaya çıkarmış olduğu yeni olanaklardan, bu olanakların yaratmış olduğu değişim gücünden sıklıkla bahsedenlerden yazarlardan biri Clay Shirky'dir. Shirky, *Here Comes Everybody* (2011) isimli çalışmasında ABD'de bazı kiliselerde yaşanan çocuk istismarına karşı ortaya konan tepkilerin dönemsel olarak nasıl değiştiğini göstermiş ve bu değişimi internete bağlamıştır (Shirky, 2011: 148). Yine Shirky'e göre daha önce de insanlar pek çok kez kiliseye, papazlarla ilgili şikâyetlerini iletmiş ancak sonuç alamamışlardır. Shirky, özellikle 1992 ve 2002 yıllarında yaşanan benzer nitelikli iki olaya karşı kilisenin nasıl farklı tepkiler verdiğini göstermiş, bu farklılığı kilisede yaşananlardan rahatsızlık duyan insanların hızlı ve etkili bir şekilde haberleşip kamuoyu yaratabilmelerine bağlamıştır (a.g.e. 148).

Shirky'nin çalışmasında ortaya koyduğu argümanlar tamamen liberal demokrasi paradigması içerisinde bilgi akışı ve temsil arasındaki ilişkiye işaret eder. Bu tarz yaklaşımların örtük[*] olarak çözmeye çalıştıkları problem temsil problemidir. Shirky'nin örneği için, demokratik olma iddiasındaki bir toplum içerisinde anti demokratik yapıdaki bir kurumun (kilise) yaşamış olduğu problemleri, sistemin tamamı için genellemek başlı başına sorunlu görünmektedir. Ancak Shirky'nin

[*] Doğrudan, demokrasi ve temsil sorununa dair bir iddiaya sahip olmasa da, Shirky'nin yurttaşların daha rahat bir araya gelip muhalefet edebildikleri iddiası temsil sorunundan kaynaklı bir problemi "çözdüğü" için örtük olarak bu probleme yöneldiğini düşünüyorum. Yurttaşlar ile siyasi iktidar arasında yeni bir iletişim, müzakere kanalına işaret etmektedir.

örneklerini doğru kabul ettiğimiz takdirde bile bir tek değişkeni sürecin faili olarak işaretlemek, internetin demokratikleştirici etkisini kanıtlamak için ikna edici değildir.

Enformasyon akışına vurgu yapmak suretiyle yönetilenler ve yönetim arasında bir ilişki kurmak, kamusal alan nosyonuna dayanmaktadır. Habermas'ın *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* (1962) Çalışmasıyla başlayıp eleştirilerle değişen, bazı yönlerden güçlenen bu kavramsallaştırma yeni medya çalışmalarında sık başvurulan kuramsal çerçevelerden biridir[10]. Kamusal alan tartışmasına daha sonra tekrar dönmek üzere; yeni medyanın yaratmış olduğu ve devam eden etkisi iki ana başlığa ayrılabilir. Bunlardan birincisi yukarıda verilen düşünce çizgisini takiple demokrasinin güçlendirilmesi ve ulus-devletlerin yurttaşları tarafından daha iyi denetleneceği bir toplum tasarımıdır. İkinci yaklaşım ise, özellikle zayıf demokrasilerde (bazı yaklaşımlara göre şu anda dünyadaki tüm demokrasiler zayıftır) yaşanması beklenen, devlete karşı yüksek örgütlülük ve nihayetinde baskıcı rejimlerin devrimsel bir şekilde alaşağı edilmesidir. Charles Tilly'e göre bir toplumda yaşanabilecek iktidar mücadeleleri, bahsedilen toplumların siyasal yapılarına göre farklılık göstermektedir. Tilly'nin örneğiyle "iç savaşlar demokratik olmayan toplumlarda yoğunlaşırken, toplumsal hareketler neredeyse sadece demokratik rejimlerde şekillenir" (Tilly, 2011: 10).

II. Liberal Demokrasinin Sınırlılıkları ve Medyanın İşlevi

İletişim araçları ile politik iletişim arasındaki yakınlık demokrasilerle sınırlı değildir. Tarih boyunca, teknolojik gelişmelerin politik iletişim üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Buchstein, 1997: 248). Ancak, modern demokrasilerin ortaya çıkışları ve yazılı ürünlerin çoğaltılması arasında zamansal bir

[10] Bkz: Shirky Clay (2011); Buchsein, Hubertus (1997)

yakınlık bulunmaktadır. Avrupa'da yaşanan teknolojik gelişmeler, krallıkların demokrasilere evirilmesi ve basının yaygınlaşması aynı tarihsel sürece ait olgulardır.

> "Gutenberg'in baskı makinesinin reforma etkisi, Jefferson ve Tocqueville'nin özgür basınını Amerikan demokrasisinin katalizörü olarak görmeleri bugün akademisyenlerin ve politikacıların yeni teknolojilere neden bu kadar önem verdiğini daha anlaşılır kılar" (Groshek, 2009: 117).

Yakınlık kronolojik olmanın çok ötesine geçmiş ve siyasal olanla haber olan arasındaki ilişki günümüze yaklaştıkça artmıştır . 20. yüzyıldan itibaren görsel ve işitsel iletişim araçlarının da ortaya çıkmasıyla iletişim araçlarının insan yaşamındaki ve politik bilgilerin yayılmasındaki yeri daha da artmıştır. Siyasal olanla ilgili ortaya konan neredeyse her yaklaşım medya ile yakından ilişkili hale gelmiş, siyasal alanın medya üzerindeki düzenleme gücü kadar medyanın siyaset yapma şekilleri üzerindeki etkisi bir hayli artmıştır[11].

Geleneksel liberal yaklaşımlara göre medyanın asıl rolü devleti denetleyen bir kamu gözcüsü olmasıdır. "Bu rol bazen, hükümetin işleyişi hakkında genel tartışmayı kolaylaştırmayı da içerecek biçimde genelleştirilmesine karşın, genellikle devlet otoritesinin kullanılmasındaki kötü uygulamaları açığa çıkarma biçiminde tanımlanmaktadır" (Seaton, 2003: 186). Bahsedilen liberal yaklaşımın bugün de egemen oluğu düşünülünce, medyaya demokrasi içerisinde atfedilen rolün bir hayli

[11] Castells bu durumun 1960'lardan itibaret televizyon programlarının seçim kampanyalarının merkezine yerleşmesiyle belirlendiğini iddia etmektedir (2008,478). ABD'de 1960 yılında parti bütçeleri içerisinde televizyon yayınlar için ayrılan pay %9'lardayken 1990'lara gelindiğinde bu oran %25'lere ulaşmıştır (a.g.e. 479). Castells'e göre "Medya kuruluşlarının, her an haber patlatabilecek olması, kesintisiz haber geçebilecek olması iletişim savaşçılarının her an teyakkuzda olmaları, bütün siyasi kararları medya siyasetinin diline tercüme ediyor..." (a.g.e. 481). ABD'de ortaya çıkan bu eğilim Avrupa siyasetine bulaşmış ve siyaseti skandallar üzerinden şekillenir bir hale getirmiştir (a.g.e. 498).

önemli olduğunu görmek mümkündür. Bu nedenlerden ötürü demokrasinin gittikçe azalan gücü ve medyanın sorumluluklarına dair tartışmalar arasında bir paralellik bulunabilir.

Krizin demokrasiye içkin bir öğe olduğu fikrinin aksine Touraine, demokrasilerde temsil krizlerinin iki nedeni olduğunu söylemektedir. Birincisi bir toplum türünden bir başkasına geçiş aşamasında talepler o kadar karmaşıktır ki birleştirilmeleri ve politik olarak tatmin edilmeleri mümkün olmayabilir, ikincisi hükümet ya da halk uluslararası bir probleme göre şekillenmektedir (Touraine, 2011: 98). Geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Uluslar Arası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşların ulusal politikalar üzerindeki etkisi bir hayli artmıştır. Uluslararası kuruluşlarla ulusal politikacıların temsil ettikleri halkın beklentileri arasındaki fark bahsedilen temsil krizinin en önemli nedenlerinden biridir. İnternet teknolojisinin yaygınlaşması ve uluslararası ticaretin olmasa bile uluslar arası ekonomik ve politik müdahalelerin arttığı bir konjonktür içerisinde hükümetlerin ulusal problemlere odaklanmakta yetersiz kaldıkları söylenebilir.

Tarihsel olarak demokrasinin yeterliliği üzerine tartışmalar oldukça eskiye uzansa da Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bu tartışmaların güçlendiğini söylemek mümkündür. "Anti-demokratik" blok yıkılmış ancak demokrasi de verdiği sözleri tutamamıştır. "Demokrasi nicel olarak, yani dünyadaki demokrasilerin sayısı bakımından güçlü, ama nitel olarak, yani bu demokrasilerin performansı bakımından zayıf" bir sistem haline gelmiştir (Ringen, 2010: 17).

Demokrasinin iki temel öğesi halkın iktidarı onaylama ve denetleme ayrıcalığına sahip olmalarıdır (a.g.e.: 20). Bu ayrıcalıklar demokrasi denilen yönetim

şeklinin temel belirleyicilerindendir. Denetim mekanizmasını sadece doğrudan yönetime katılamayanların gördükleri haksızlıklara dışarıdan müdahale etmeleri olarak düşünmek yetersiz bir yaklaşımdır. Bahsedilen sürecin birinci aşaması olan onaylama seçimlere denk düşer, Touraine' e göre de seçimler bir demokratik sistemin olmazsa olmaz şartıdır, ancak halkın sadece seçimlerle siyasal iktidara müdahale ettiği bir sistem demokrasi olarak adlandırılamaz (2011: 98). Siyasal sistem, sivil toplum ile devletin sürekli bir ilişki içerisinde olmalarına imkân tanıyan araçları içerir. Bu araçların en başında seçimler olmakla beraber diğer önemli araçlar denetim niteliği ile tanımlanır. Siyasal iktidar bir defa seçildikten sonra, politik gücün hoyratça kullanılmaması için en fazla ihtiyaç duyulan denetim araçları bağımsız bir yargı sistemi ve hem ekonomik olarak hem de politik olarak bağımsız bir medya sistemidir. (Touraine, 2011)

Touraine'in tanımında yer alan denetleme işlevi iki şekilde zarar görmüştür. Birincisi siyasetçilere ulaşmak onları denetlemek için kullanılabilecek araçlar yetersizdir. İkincisi politik meselelerle ilgili bilgi aktarmak, ya da karar alma süreçlerinde çoğunluğun çıkarlarını tehdit edecek unsurları bulup çıkarmak haberciler için temel kaygı olmaktan çıkmıştır. İçerisinde bir skandal barındırması politik haberlerin medyada ele alınmasının temel gerekçelerinden olmaya başlamıştır (Castells, 1997: 336). Touraine göre basın özgürlüğü, basitçe bireysel bir özgürlüğün korunması değil, en güçsüzlere güçlüler karşısında seslerini duyurma olanağı sağlamaktır (Touraine, 2011:23).

Medyanın önemini en iyi ortaya koyan yaklaşımlardan bir tanesi kamusal alan kuramıdır. Habermas'ın tanımına göre kamusal alan "her şeyden önce,

toplumsal yaşamımız içinde, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alanı" ifade eder, ve "bu alana tüm yurttaşların erişmesi garanti altına alınmıştır" (Habermas, 2004: 95). Habermas'a göre 18. yüzyıldan itibaren sağduyu ve resmi seçim sonuçlarının bir birinden ayırt edilmesi gerekti. Bu sayede muhalefete bir dayanak noktası oluşturulmuş, iktidar karar alacak güce sahip olsa da muhalefet bu kararlar üzerinde etki edebilme hatta defalarca iktidara boyun eğdirme gücüne kavuşmuştur (Habermas, 2010: 145). Kamusal alan olarak tanımlanan kamuoyu oluşturma süreci, çoğunlukla parklar, kahvehaneler gibi insanların bir araya gelip fikir alışverişinde bulunduğu fiziksel mekanları ifade etse de bununla sınırlı değildir. Kamusal alan, kamuoyunun oluşturulduğu alan olarak gazeteleri de (bugün ortak tüketime uygun tüm haber mecralarını) kapsar. Habermas'ın referans aldığı dönemin temel özelliklerinden bir tanesi o dönem için farklı fikirlere sahip neredeyse tüm grupların kendilerine ait kulüplere ve mecmualara sahip olmalarıdır. Chris Harman'a göre 1789'un sadece son altı ayında bile, Paris'te 250 yeni gazete yayın hayatına girmiştir (Harman, 2011: 277). Habermas'a göre tüm politik hareketlilik dönemleri haber basınında bu şekilde bir yükselişi beraberinde getirir.

> "1789 Paris'inde de olduğu gibi. 1848 Paris'inde bile neredeyse biraz ünlü her politikacı kendi kulübünü, diğerleri kendi gazetelerini örgütlemiş; yalnızca Şubat ve Mayıs ayları arasında Paris'te 450 kulüp ve 200'den fazla gazete ya da dergi kurulmuştu." (Habermas, 2004: 100).

Habermas'ın ortaya koyduğu kamusal alan nosyonunun en önemli özelliği kamuoyu oluşturma tartışmalarına herkesin dahil olmasıdır. Eğer bazı gruplar bu alandan dışlanıyorsa kamusal alanın işlevini yerine getirmiş olduğundan

bahsedilemez. (Habermas, 2010: 174). Habermas'ın çalışması politik katılım ve iletişim arasındaki ilişkiye dikkat çekmesi açısında önemlidir (Fuchs, 2008: 229).

Kamusal alan nosyonu, defalarca eleştirilmiş, biçim değiştirmiş olsa da devlet ile sivil toplumun buluştuğu nokta olması açısından önemini korumaktadır. İnternet medyasının ortaya çıkması ve önemli bir haber kaynağı haline gelmesiyle kamusal alan tartışması yeni bir boyut kazanmıştır. En başta Habermas'ın bahsettiği toplumdaki tüm grupların girişine açık olma niteliğiyle internet Habemas'ın ideal burjuva kamusal alanına oldukça benzemektedir. Güncel toplumsal hareketler yazınında da bu benzerlik sıklıkla vurgulanmaktadır. Bennett'e göre

> "İnternet'in aktivizminin en önemli alt metinlerinden bir tanesi medya demokrasisidir, bireysel dijital ağlar tarafından yayılan açık yazılımlar tarafından medya tüketicilerinin üreticilere dönüşmesiyle belirlenmiştir" (Bennett, 2003: 144).

Diğer taraftan demokrasinin, soyut ve genellikle belirsiz bir kavram olması, ilişkiyi tam olarak ortaya koyabilecek (niceliksel) bir saptama yapmayı engellemektedir (Groshek, 2009: 117). Ancak Tüm ilgi çekiciliğine rağmen, internete uyarlamadan önce kamusal alan yaklaşımına karşı ortaya konulan eleştirilerin de önemli sorunlara işaret ettiğini belirtmek faydalı olacaktır.

Habermas'ın kamusal alan yaklaşımına karşı ilk önemli tepki Oskar Negt ve Alexander Kluge'den gelmiştir. Negt ve Kluge'ye göre Habermas'ın yaklaşımı pek çok fenomeni bir araya getirmesine karşın "yaşamın en önemli iki alanını dışlamaktadır: endüstriyel aygıtın tümü ile ailedeki toplumsallaşma. Bu yorumlara göre kamusal alan; sözde, toplumun bütününü temsil etmesine rağmen tözünü,

herhangi bir belirli yaşam bağlamını özgül olarak ifade etmeyen bir ara alandan" alır (Negt ve Kluge, 2004: 136). Habermas'ın kamusal alan kavrayışına yönelik en temel eleştirilerinden bir tanesi de bahsedilen ideal kamusal alanın hiç bir zaman gerçekten var olmadığıdır. Kadınların, alt gelir gruplarının, ya da eşcinseller ve ayrımcılığa maruz kalan grupların uzun bir süre kamusal tartışmalardan dışlandıkları bilinen bir gerçektir. Diğer taraftan kadınlar ve alt gelir gruplarının kendilerine ait kamusal alan pratikleri zamanla ortaya çıksa da herkesin bir araya gelip ortak iyi üzerine konuştukları bir ortamın var olma olasılığı bugün için bile bir hayli düşük görünmektedir. Yani ortak bir kamusal alandan bahsetmektense parçalı kamusal alanlardan bahsetmek daha olanaklı görünmektedir.

Habermas'ın ortaya koyduğu yaklaşımı önemli bulduğunu ve kamusal alan yaklaşımının geliştirilmesi gerektiğini belirten Nancy Fraser kimseyi dışlamama iddiasında olan bir kamusal alanın formel olarak olmasa da başka şekillerde pek çok grubu dışladığını belirtir. Fraser'a göre Habermas'ın ortaya koyduğu kamusal alan bir hayli idealize edilmiştir. Fraser, Habermas'ın yaklaşımını "İdeal" burjuva kamusal alanın, ortaya çıktığı iddia edilen tarihsel kesitin hiç bir zaman "ideal" olarak var olmadığını göstermek üzere, 18. yüzyıl İngiltere'sini anlatan tarih araştırmalarından yararlanarak eleştirmiştir. Fraser'a göre burjuva kamusal alanı başta toplumsal cinsiyet olmak üzere pek çok dışlama ilişkisine dayanır (Fraser, 2004: 107). Fraser, Habermas'ın sözlerine atıfla "formel olarak mümkün olsa da, insanların toplumsal eşitsizliklerini 'paranteze almaları'na simgeler dünyasının kodları izin vermez" (114). Sınıfsal farklılıklardan oluşmuş toplumlar bu sınıfsal farklılıklarını kültürel olarak üretir ve kültürler arasında da hiyerarşik bir ilişki kurarlar. Yani insanların fiziksel

olarak aynı mekanı paylaşıyor olmalarıyla tanımlanan eşitlik, kültürel kodları tarafından engellenir (114).

III. Bir Kamusal Alan Olarak İnternet

Toplum içerisinden büyük grupların eş zamanlı olarak iletişim kurabilmesi teorik olarak yeni bir olgu gibi görünmektedir. Gazetenin, ardından radyonun ve sinemanın ilk kitle iletişim araçlarından sayılması muhtemelen bu nedenden ötürüdür. Oysa bugün kitle iletişim araçları olarak adlandırılabilecek araçların varlığından önce de insanlar fikirlerini başka insanlarla paylaşmak için pek çok yöneteme sahiptiler. Yüz-yüze iletişime girmenin ötesinde; şarkılar, şiirler, mimari bu tarz kitle iletişiminin örnekleri sayılabilir. "Ortaçağ Avrupa'sında bu şekilde kitlelere katılan yetişkin insan sayısı, bugünün Avrupa'sında gazete okuyan yetişkin insanların nüfusa oranından daha fazladır." (Curran, 2005: 198). Günümüzde üzerine en çok konuşulan iletişim ortamı olan internetin, e-mailden başlamak üzere kolektif iletişimi güçsüzler lehine arttırdığı düşünülmektedir (Andersen vd., 1995: 120-121). İnternet demokrasisini savunanlar, Buchstein'e göre internetin demokratikleştirici etkisi olarak adlandırdıkları bu süreci dört temel başlık altında savunmaktadırlar. Kontrol edilemez tartışma ortamları yaratabilmesiyle otoriter rejimlere karşı bağışıklık (immunizing), kolay erişim, taban örgütlenmesi sayesinde eleştirel bir kamusal alan yaratabilmesi ve evrensel erişime açık olması (Buchstein, 1997: 251).

Potansiyel olarak düşünüldüğünde pek çok kullanıcı internet aracılığıyla forumlara üye olabilir ve bu alanları kendi politik yaklaşımlarını ortaya koymak üzere kullanabilir. Demokratik bir toplumun temel gereksinimlerinden olan ifade ve gösteri özgürlüğünün alanı sanal ortamlar aracılığıyla genişletilebilir. Fakat bu

genişlemenin tam olarak nasıl bir değişim yaratacağından emin olmak mümkün değildir. İnternet ile ilgili olumlu beklentilerin bir kaç dayanak noktasından biri yukarıda verilen kamusal alan yaklaşımıdır. İnsanların bir araya gelip düşüncelerini paylaşarak konsensüse ulaşabilecekleri her ortam kamusal alan olarak nitelenebilir. Geleneksel medya politik alan ile sivil toplum arasında hem bir iletişim aracı hem de politikayı halkın diline tercüme etmesiyle toplumsal konularda bu güne kadar kamuoyu oluşturma işlevinin merkezinde yer almıştır. İnternetin yayılması ile birlikte hem siyasetçilerin doğrudan iletişim kurmayı bir yöntem olarak benimseyecekleri, hem de politik enformasyonu tercüme görevine duyulan ihtiyacın gittikçe azalacağı düşünülmektedir (Tumber, 2001: 31). Geleneksel medya, sivil ve politik alanın birleşme noktası olma rolünü bu senaryo ile internete devredecektir. Buradaki olumlu beklenti pazarın kısmen de olsa politik iletişim üzerinde kurmuş olduğu tahakkümün ortadan kalkmasıdır. Ancak internet ile ilgili unutulmaması gereken; Habermas'ın merkezi burjuva kamusal alanından çok Nancy Fraser'ın bahsettiği parçalı kamusal alana daha çok benzemesidir. İnternet üzerinde ne kadar farklı politik grup oluşturulursa o kadar farklı kamusal alan ortaya çıkacaktır. Bu açıdan interneti herkesin eş zamanlı olarak tükettiği bir kitle iletişim aracı gibi görmek yanlış olur. Dolayısıyla internet aslında bir uzamlar birleşimidir. Uzun bir süre temsili kamusal alan olma görevi atfedilen geleneksel medya ve kamu yayıncılarının, sosyal medya gibi internet ortamları aracılığıyla doldurulması bir hayli zor olacak görevleri olduğu hatırlanmalıdır. Buchstein, iletişimin kesişme noktaları olarak adlandırdığı (*Communication junction*) sosyal medyanın; ortak bir entelektüel arkaplan ve toplum tarafından paylaşılan ilgi odakları yarattığını belirtmektedir. Her ne kadar demokrasi tek bir kamusal alandan oluşmasa da politik

olarak ilişkili farklı söylemlerin karşılaştırılabileceği ortak bir mecraya ihtiyaç duymaktadır (Buchstein, 1997: 254)

İfade özgürlüğü alanı düşünüldüğünde internet özgürlüğünün bir başka yönü ortaya çıkmaktadır. Müzakereci demokrasinin işlemesi için kullanılması beklenen ortamlar, nefret söyleminin üretildiği alanlara dönüşebilmektedir. Internet kullanıcı sayılarının görece az olduğu dönemlerde hâkim olan kibar, yardımsever dil yerini sert hatta kaba bir dile bırakmıştır. (Buchstein: 258). Yine kamusal alan olarak tanımlanan klasik ortamların aksine internette yapılan politik tartışmalar kısa sürede bir kaç uç görüş arasındaki tartışmaya dönüşmekte, yani kamusal alanının temel niteliği olarak tanımlanan ikna süreçleri bu ortamlarda işletilememektedir. (Buchstein: 258). Mario Diani'ye göre de bilgisayarlar ile sağlanan internet dolayımlı iletişimde, klasik mesaj iletiminin aksine mesajı yollayanın kendisi eğer istemezse kimliğini gizleyebileceğini ve bu durumun kamusal alanın açıklık ilkesi ile uyumsuz olduğunu belirtmektedir (Diani, 2001: 117).

90'lı yıllardan bu yana, internetin ekonomiyi canlandıracağı, sağlık problemlerinin azalmasına yardım edeceği, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar arasında ilişkiler kurarak birliktelik algısı yaratacağı, bu şekilde çevre sorunlarının giderileceği ve demokrasilerin gelişeceği Al Gore, Sumit Roy gibi önemli politikacılar tarafından pek çok kez söylenmiştir (Groshek, 2009: 117). Yukarıda belirtilen internet dolayımlı pozitif gelecek tahayyülüne karşı iki önemli itirazdan bahsedilebilir. Bu itirazların ilki internet kullanım pratiklerinin sanıldığı gibi enformasyon amaçlı değil daha çok eğlence amaçlı kullanıldığıdır (Morozov'dan aktaran Gerbaudo, 2012: 8), ikincisi ise dijital bölünme kavramı etrafında ifade

edilen, iletişim teknolojilerine erişimdeki eşitsizliği işaret eden yaklaşımlardır. Dijital bölünme, coğrafi (uluslararası) ve ulusal düzeyde olmak üzere iki uzamda ortaya çıkan ayrımı tanımlar. Coğrafi bölüme ile ilgili dikkat çeken ilk veri internet erişimi sınırlı olan ülkelerin aynı zamanda ekonomik olarak gelişmemiş ülkeler olmasıdır (Lister, vd., 2009: 183). Bölünmenin ikinci türünde dezavantajlı konumda olanlar, dijital bölünmenin derinliğine işaret eden yaklaşımlara göre zaten demokratik katılım süreçlerinde görece az yer bulan gruplardır. Castells, sınıfsal konum, erişim, toplumsal cinsiyet ve ikamet edilen bölgeyi de içine alan en az sekiz dijital bölünme türü tanımlar (Castells, vd., 2006'dan aktaran Lister, vd., 2009: 185). "Dijital demokrasi"nin bahsedilen bu gruplar açısından yakın bir gelecekte mümkün olacağını söylemek zordur. Teknoloji, politikaya katılan sınıflarla geri kalanı arasında olduğu gibi bazı sınıf farklılıklarının derinleşmesine neden olur. Hem dünyada hem de ulusal düzeyde politik bilgiyle ilişkilerine göre iki katman oluşur. (Gitlin, 1998: 172).

İnternet, tüm vaatlere rağmen karşı bir politik kamusal alan oluşturma mücadelesinde pek çok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Birincisi internetin yayılma hızı diğer iletişim teknolojileri ile karşılaştırıldığında yüksek olmuştur. Ancak bu yayılmanın diğer bazı değişkenler göz önüne alındığında oldukça yanıltıcı olabildiği görülmektedir. Başta zayıf demokrasiye sahip olduğu düşünülen ülkeler olmak üzere internetin politik karşı kamusal alan olabilmesinin önünde pek çok engel yer almaktadır. Kamusal düzenlemeler, erişimi kısıtlayıcı yazılımlar, hız, fiyat daha da önemlisi oto-sansür gibi pek çok gerekçe internetin etkili bir kullanımını kısıtlamaktadır (Best ve Wade'den aktaran Groshek, 2009: 132). İnternet kullanımı ile politik katılım arasında bağ kurmak potansiyel olarak ilgi çekici olsa da, internetin

pek çok başka kullanımının olduğu unutulmaktadır. Buchstein'in iddiasına göre internet kullanıcıları bilgiye ulaşmanın yanı sıra sıklıkla duygusal ilişki geliştirme, destek bulma ya da onaylanma ihtiyacını giderme pek çok başka motivasyona sahiptirler (Buchstein, 1997: 258). Politik bir kamusal alan tahayyülü olarak internet, ya da daha özelde sosyal medya platformlarının bir diğer önemli sorunu siyasal alana etki meselesidir. Nancy Fraser'in, Habermas'ın kamusal alan kavrayışına referansla ortaya koyduğu "zayıf kamular eleştiri", internet üzerine düşünüldüğünde anlamlı bir çerçeve sunmaktadır.

> …zayıf kamular dediğim, müzakere pratiği yalnızca fikir oluşturma sürecinden ibaret olan ve aynı anda karar verme sürecini kapsamayan kamular ortaya çıkar. Dahası, burjuva kavrayışı bu tür kamuların müzakere yetkilerinin fikir oluşturmayı aşarak karar vermeyi de içine alacak kadar genişlememesini kamuoyunun özerkliğini tehdit edecek bir olgu olarak görme eğilimindedir: çünkü bu durumda kamu fiilen devlet gibi olacak ve bu da kaldıracaktır.(Fraser, 2004: 129)

Pek çok farklı politik beklentinin, imkânlar dâhilinde kendi mikro-kozmoslarında ifade edilmesi, karar alma süreçlerine etki etmediği sürece politik karşılığının ne olduğunu kestirmek zordur. Fraser'ın ortaya koyduğu yaklaşıma karşıt olarak Douglas Kellner'e göre, siber alanda ortaya konulan mücadeleler maddi bir kazanım sağlamasa bile, "dolaşıma sokulan bilgi ve kurulan ittifaklar çoğu kez daha sonradan işe yarar." (Kellner, 2004: 727)

Demokratikleşme kendi başına bir hayli tartışmalı bir kavram olduğu için bu konuda yayınlar yapan kuruluşlar* olmasına rağmen demokrasiyi her hangi bir değişkenle korelasyon ilişkisi içerisinde tanımlamak, özellikle sosyal olguların ne kadar fazla olduğu düşünülünce zordur. Bu konuda Jacob Groshek'in yapmış olduğu çalışmaya göre demokratikleşme oranı ile internetin yaygınlığı arasında bir korelasyon bulmak mümkün olmamıştır. Bazı göstergeler bulunsa da olumlu yönde değişimlerin olduğu ülkeler zaten hali hazırda gelişmiş demokrasilere sahip ülkelerdir. Groshek'e göre bu durum yine de internetin demokratikleşme mücadeleleri içerisinde sahip olduğu potansiyeli görmemizi engellememelidir (Groshek, 2009: 126, 131). Clay Shirk'de Groshek gibi internetin politik kullanımının sanıldığı kadar fazla olmadığını iddia edenlere karşı, bu eleştirilerin anlamsız olduğunu, 1500'lerde erotik içerik okuyanların, Martih Luther'in 95 tezini okuyanlardan daha fazla, Amerika Devrimi'nin hemen öncesinde Richard'ın Almanak'ını okuyanların sayısının komite yazışmalarını okuyanlardan daha fazla olduğunu, ancak bu sınırlı sayının toplumsal dönüşümlerde önemli bir rol oynayabildiğini belirtir (2011: 32).

IV. Yeni Medyada Toplumsal Hareketler

Şehirli nüfusun görülür bir şekilde arttığı 17. ve 18 yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış olan toplumsal hareketler (Ağartan vd., 2008:21) kapitalizmin yaşamış olduğu dönüşümlerle beraber şekil değiştirmiştir. Toplumsal hareketler kronolojik olarak üç başlık altında sınıflandırılabilirler. Modern kapitalist ulus devletlerin ortaya çıkışı ile ilişkili işçi sınıf hareketleri, 1968 sonrası on yıl kadar devam eden öğrenci hareketleri ve yeni toplumsal hareketler diye adlandırılan kimlik temelli toplumsal hareketler

* Bkz: Freedom House, www.freedomhouse.org

(Kalouche ve Mielants, 2008: 219-282). Bir hak arama yolu olarak toplumsal hareketlerin tarihi bir hayli eskilere dayanır, Eski Mısır'dan Çin'e kadar pek çok toplum özellikle ekonomik ya da siyasi kriz dönemlerinde toplumsal hak arama hareketlerine sahne olmuştur, ancak bugün bildiğimiz manada örgütlü toplumsal hareketler kapitalist toplumla beraber ortaya çıkmıştır. Sokak protestoları ve toplu yürüyüşlerle hak aramak demokrasilere özgü olgulardır. Demokratik olmayan toplumlarda, açık hak arama mücadeleleri aktivistler için büyük riskler taşıdığından çok daha seyrek karşılaşılan bir olgudur. Ancak demokratik olsun ya da olmasın toplumsal hareketlerin politikanın sınırlarını hatırlatmak gibi önemli bir işlevi vardır. "Topluma, toplumsal süreçlerin hem politik alanın ilerisinde hem de gerisinde bazı alanlar tutarken süreçle birlikte yeni talepler yarattığını hatırlatır." (Melluci, 1996: 287).

1990'lı yıllarda internetin ortaya çıkmasının yanında dünya pek çok değişime sahne olmuştur. Sovyetler Birliği'nin de dağılmasıyla ilişkili olarak, neoliberalizmin günlük hayatta gittikçe artan bir oranda etki sahibi olması ve toplumsal hareketlerin bu değişimden etkilenmesi 90'lı yılların en önemli değişimlerindendir (Kalauche ve Mielants, 2008, 279). Bu değişimlerle bağlantılı olarak öncelikle Batılı ekonomik olarak gelişmiş toplumlar olmak üzere dünyanın önemli bir kısmında işçi hareketleri biçim değiştirmeye başlamış ve sistem karşıtı olmaktan çıkmış, sistem içerisinde reformist taleplere sahip bir güce dönüşmüştür (Kalouche ve Mielants, 2008: 231). İnternetin toplumsal hareketler literatüründe önemli bir yer edinmesi aslında 1990'larda globalleşme söylemlerini takiben olmuştur. Charles Tilly'e göre toplumsal hareketlerin pek çoğu ulus-devletle ilişki halinde ortaya çıkmıştır. "Eğer gerçekten bir küresel kapitalizm çağına giriyorsak, toplumsal hareketlerin

değişmesini beklemeliyiz" (Charles Till'den aktaran Martin, 2008: 11). 1991 yılına kadar toplumsal formasyona dair beklentiler kapitalist ya da sosyalist bir toplum yaratma çabaları etrafında şekillenmiştir. Silahlar, politikalar, söylemler bu iki farklı tahayyülden birini hâkim kılmak için mücadeleye girmişlerdir. Bugünün dünyasında bu tarz karşıtlıklar bir hayli zayıflamış, yeni örgütlenme modelleri yeni direniş türleri ortaya çıkmıştır (Cleaver, 1999). 1980'lerden itibaren ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, internet teknolojisinin de yaygınlaşmasıyla politik alanda daha etkili olmaya başlamıştır. Cleaver'in "etrafında yüzlerce küçük balıkla beraber hareket eden bir köpek balığına" benzettiği bu yeni direniş türünde, köpekbalığı etrafındaki ufak balıklardan bazılarını öldürse de tamamını yok etmeye gücü yetmeyecektir. (Cleaver, 1999).

Politik muhalefet ve internet arasında kulan ilişkide bir diğer öneli etken 1990'larda yaygınlaşan küreselleşme söylemleridir. Kapitalizmin küreselleşmesinin ne zaman başladığı tartışmalı bir konudur. Ancak küreselleşmenin enformasyon teknolojilerindeki yenilikler ile bağlantılı olarak toplumsal hareketleri de şekillendireceği düşünülmektedir. Küreselleşme kavramı dünyanın ekonomik, siyasi ve kültürel olarak iç içe geçmesi olarak tanımlanabilir. Küreselleşme tanımlarında en sık kullanılan referanslardan biri medya teknolojilerinin ulus devletler arasında kontrol edilemez bir yakınlaşma yarattığı iddiasıdır.

> "Medya ve enformasyon teknolojilerini vurgulayanların çoğunun odak noktası küresel bir kültürün, çoklu diasporaların ve yeni bir kozmopolitanizmin ortaya çıkışı. Bu akışlarla yüzleşen modern çağın sınırları ve egemenlik bölgeleri manidar bir şekilde çöküyor ve devletler, okyanuslar

ve kıtalar yerlerini, bir ağla birbirine bağlı fakat hala farklılıklarını koruyan dünya çapında bir kültür ve ekonomiye bırakıyor." (W. G. Martin, 2008:10).

Özetle internet ve toplumsal hareketler ilişkisi üç dönüşüm üzerinden tartışılmaktadır; 80'lerden başlayıp 90'lar boyunca şekillenen yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkması, internetin yaygınlaşması ve küreselleşme söylemleri. Yeni toplumsal hareket olarak tanımlanan kategorinin en önemli özelliği işçi hareketlerinin aksine; kimlik meseleleri, değerler ve hayat tarzı gibi meselleler etrafında şekillenmesinin yanı sıra üyeleri arasında gevşek bağlara sahip olmasıdır (Nash, 2001: 85). Yeni toplumsal hareketlerin sınıf mücadelelerinin merkezi olarak örgütlenmiş parti yapısından farklı olarak esnek örgütlenme modellerine dayanması ve internetin ağlara dayalı esnek yapısı arasında bir ilişki olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Castells'e göre de

> "internet sadece el altında olduğu için yaygın kullanıma sahip bir araç değildir. Bugün varolan toplumsal hareketlerin kendilerine en uygun iletişim aracı olarak, varolan mücadele alanlarını geliştiren ve yeni mücadele alanları açan interneti bulmuşlardır. Bu durum onların öncelikli iletişim aracı olarak internetin gelişimine de önemli katkı sağlamıştır." (Castells, 2001: 139).

Yani yeni toplumsal hareketlerin gevşek örgütlenme modeli ile internetin ağlara dayalı iletişim modeli, karşılıklı olarak bir birlerini desteklemişlerdir.

Bilgisayar ile kurulan iletişimin kendini önceleyen araçlara göre iletim hızını arttırması maliyetleri düşürmesi ve mesaj aktarımı sırasında "yorumlama gereğini ortadan kaldırarak orijinal mesajın daha fazla aktarabilme" imkânına sahip olmasıyla politik mobilizasyona yeni yollar açtığı iddia edilmektedir (Diani, 2001: 118). Bu

doğrultuda 1990'lı yıllarda Zapatista gerillalarının internet aracılığıyla mücadelelerini dünyaya duyurmaları, bu şekilde Meksika'da hükümet üzerinde baskı kurarak bazı başarılar elde etmeleri sosyal bilimler alanında internet ve toplumsal hareketler ilişkisinin popüler bir başlığa dönüşmesinde etkili olmuştur (Cleaver, 1999; Fuchs, 2008; Catells, 2005; Hardt ve Negri, 2004). Ardından 1999 yılında, o dönem medyanın verdiği isimle "Seattle savaşı" sırasında muhalif grupların interneti örgütlenme, eğitim ya da konferansa katılacak uluslar arası örgütlerin internet üzerinde haberleşmelerini sekteye uğratmak için kullanmaları interneti tekrar önemli bir politik araç haline getirmiştir. Seattle Indymedia gibi bağımsız haber ağlarının da kurulmasına önayak olarak, internet mücadelesi için bir dönüm noktası olmuştur. İnternet üzerinden örgütlenen bu grupların en temel özelliği, bileşenlerinin farklılıklarıdır. Bir hayli heterojen olan sorunlarının küresel kapitalizmin mantığından kaynaklanması ortaklıklarını oluşturur (Fuchs, 2008: 293). Son olarak 2011 yılında Arap coğrafyasında yaşanan kitlesel muhalefet; medyatik adıyla "Arap Baharı"nın ardından, internet ve özelde sosyal medya ile toplumsal hareketlilik arasındaki ilişkiler üzerine kafa yoran insan sayısının artmasını sağlamıştır (Shapiro, 2009).

Dünya çapında ortaya çıkan bu yeni muhalif hareketler, internet ile ilişkilendirilmekte ve bazı yeni nitelikler atfedilmektedir. Lance Bennett'e göre yakın zamanlarda ortaya çıkan sosyal adalet hareketleri ölçeğinin genişliği, karışık bir ağa sahip olması, farklı politik yaklaşımlara açık olması ve "politik kazançlar uğruna ideolojik birleşmeyi feda edebilen" hareketler olmasıdır (Bennett,2003: 143).

İnternet alternatif haber sağlayarak kamuoyu oluşturmak ve hızlı bir şekilde örgütlenme imkânı sağlayarak toplumsal hareketlerle ilişki kurmaktadır. Bennett'e göre Aktivist hareketlerin yeni teknolojilerden faydalanması ile ilgili anahtar soru şudur; "bu yeni imkânlar politik çalışmaların maliyetlerini düşürüp verimliliğini mi arttırmıştır, yoksa politika oyununu kökten mi değiştirmektedir". (Bennnett, 2003: 144). Bu soruya verilen en popüler yanıt *Castells'in Enformasyon Çağı: Eknomi, Toplum ve Kültür* (1996, 97, 98) isimli üç ciltlik eserinde savunduğu ve daha kökten bir politik dönüşümü öngören yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre internet iletişim alanında devrimsel bir dönüşüme yol açmıştır. İletişim şeklinde görülen değişiklik örgütlenme yapılarında köklü bir değişime yol açar, bu değişime uyum sağlayamayan kurumlar (ulus devletler gibi) yok olma riskiyle karşı karşıya kalırlar. Castells'e göre endüstri toplumunun en önemli politik hareketi olan işçi sınıfı ayaklanmalarında, fabrikaların organizasyon şeklini belirleme üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Yani bilgi paylaşılan örgütlenilen alanın kendisi mücadele üzerinde etki sahibidir. İletişim sadece bir teknoloji değil bir iletişim aracıdır, araç onu kullanan organizasyon formlarının maddi altyapısıdır (Castells, 2001: 139). Lance Bennett'e göre de yeni toplumsal hareketlerde internet iletişimi yüz yüze iletişimin yerine almaktansa "sosyal ilişkilerin doğasını " değiştirir (2003: 149). Toplumsal muhalefet grupları da bu yeni iletişim pratiğine uyum sağlayarak daha fazla güç kazanırlar. Aslında Castells ve Bennett benzeri düşünenlerin ortaya koyduğu yaklaşım toplumsal bir dönüşümün sürecine dair uzun vadeli iddialarda bulundukları için empirik olarak sınanması bir hayli zor görünmektedir. Bu şekilde kökten bir dönüşümü öngören yaklaşımlara aksine Fuchs'a göre alternatif medya önemli bir role sahip olmasına rağmen "spesifik olarak devletlerin dezenformasyon kampanyalarını

hedef alsa ve küresel çaptaki hegemonik stratejilere dirense bile, ortaya çıkaracağı sonuç -sistem karşıtı yönelimler içerse bile- sistem karşıtı değil, hegemonya karşıtı bilinç inşası olur." (Fuchs, 2008: 279). Diğer taraftan iletişim sağlamaya yarayan bir teknik cihaz iletişim kurmak için yeterli değildir. İletişim aracının yanında bunlara sahip olacak maddi imkanlar, yasal düzenlemeler ve hepsinin ötesinde iletişim kurmaya istekli bireyler gereklidir. Yine Fuchs'a göre yeni bir enformasyon dağıtım aracı olarak internet tüm ilişkileri kökten değiştirmek yerine gerçek hayatta var olan pratikleri sanal alana taşımaktaır. Dijital bölünme ile gerçek hayattaki dışlama ilişkileri, taban örgütlenmeleri ve dijital demokrasi çabaları ile katılım ilişkileri sanal alana aktarılır. e-hegemonya enformasyon savaşları aracılığıyla en şiddetli haline, elektronik gözetleme sistemleri ile en kontrolcü haline dönüşür. Fakat tüm bunlar interneti bir eylem ve örgütlenme aracı olarak kullanarak dışlama ilişkilerine meydan okuyan toplumsal hareketlerle karşılaşırlar (Fuchs, 2008: 214). Castells'in interneti tüm politik ilişki şeklini değiştirecek yeni bir iletişim ortamı olarak görmesine karşın, Christian Fuchs, online iletişimin e-Participation ve eDomination gibi farklı düzeylerini tanımlamaktadır. eParticipation kavramı taban örgütlenmeleri arasındaki bilişsel, iletişimsel ve koparatifsel ilişkileri yönlerini güçlendirerek katılımcı bir toplum yaratma ihtimallerini arttırabilir. Fuchs'a göre internet eParticipation (elektronik katılım) ile eDomination'un (Elektronik hakimiyet) mücadelesini içerir (Fuchs, 2008: 296). İnternet özgürlük imkanlarını (eParticipation) arttırırken bir taraftan da güç odakları için yeni baskı şekilleri (eDomination) geliştirme imkanı sunar. İnternet zorunlu olarak birini destekleyen bir alan değil, bunların karşılaştığı ve çatıştığı bir alandır.

Tilly'e göre toplumun güçsüz kesimleri yeni iletişim olanakları sayesinde kendilerini daha rahat ifade edebilir, politik meselelerden daha hızlı haberdar olup anlık tepkiler verebilme kapasitesine sahip olurlar (Tilly, 2008: 143-189). "..ne teknolojik ağlar protestoları üretir ne de protestolar bu teknolojik ağları üretir; iki varsayımda bir tür determinizmdir." Ağ şeklinde yakınlaşmış protestolar internetin bir sonucu değillerdir, daha çok politik hareketlerin internet teknolojisini sahiplenmişlerdir çünkü internet şebeke örgütlenmesini kolaylaştırmaktadır (Fuchs, 2008: 279). Bu yaklaşım, Charles Tilly gibi sol düşünceden beslenen isimler de dahil olmak üzere Clay Shirky gibi liberal teknoloji savunucularını içine alan çok geniş bir grup tarafından savunulmuştur.

Harry Cleaver'a göre ICT'nin ortaya koyduğu en büyük değişim potansiyeli toplumsal hareketlerin gücündedir. Bunun nedeni reformist niteliklere sahip olsalar da dünyanın pek çok farklı noktalarında yaşanan toplumsal muhalefet hareketlerinin internet teknolojileri ile birleşme eğilimi taşımalarıdır (Cleaver, 1999). Cleaver'a göre WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar ulus devletlerle yaptıkları anlaşmaların internet aracılığıyla sızdırılmasından muzdariptirler. İnternet teknolojisinin hızı ve yaygınlığı karşısında başarısız olacağını anlayan pek çok uluslararası örgüt, muhalif sivil toplum kuruluşlarına kendi yönetimlerinde danışma düzeyinde roller vermeye başlamışlardır. Cleaver'a göre bu diyalog talebinin nedeni taban örgütlenmelerinin artan gücüdür (Cleaver, 1999).

V. Politik Mobilizasyon Açısından İnternet ve Sosyal Medya

İnternet'in kendine has iletişim yapısının başta yeni toplumsal hareketler olmak üzere politika alanını genişleteceğine dair beklentiler gerçek yaşamda uzun bir süre karşılık bulamamıştır. Zapatista gerillaları ve Seattle'da muhalif grupların

internet kullanımı önemli işaretler olarak görülse de, internetin bu mücadelelerin toplamı içerisinde ne kadar yer kapladığına karar vermek zordur. İnternete yüklenen beklentiler en somut karşılığını sosyal medya denilen mecralarda bulmuştur. Lance Bennett'in, internetin potansiyeli olarak bahsettiği; "yatay iletişime açık olmasıyla örgüt yapılarını değiştirme potansiyeline sahip olması" (2003) gibi özellikler sosyal medyada, internet mecralarının geri kalanına göre daha açık bir şekilde gözlemlenebilir.

Sosyal medya tanımlaması web 2.0 denilen dönüşümle beraber anılsa da internet ile sosyal medyanın eş zamanlı geliştiğinden bahsedilebilir. 1980'lerde ortaya çıkan ilan tahtası sistemi (Bulletin Board System) kullanıcıların üzerinden düşüncelerini paylaştığı bir ortam yaratması bakımından sosyal medyanın ilk örneklerinden sayılır (Lusted, 2011: 8). Ancak bugün sosyal medya denilince başta Facebook, Twitter ve Myspace gibi internet siteleri gelmektir. Nitelik olarak bu siteleri ayırıcı kılan neredeyse tamamen kullanıcıların ürettiği içeriğe dayanmasının yanı sıra popüler olmalarıdır. Facebook 2004 yılında tüm dünyada 1 miyon olan üye sayısını 2012 yılı sonunda 1 milyarın üzerine çıkarmıştır (Key Facts, 2013) Facebook kadar olmasa da benzer şekilde kısa sürede dünya çapında bir popülariteye sahip olan Twitter'ın üye sayısı 500 milyonu aşmıştır (Lunden, 2012). Diğer taraftan bloglar, wikiler, forumlar, Youtube gibi video paylaşım siteleri, instagram gibi fotoğraf paylaşım siteleri ve Türkiye'ye özgü bir pratik olan sanal (ya da interaktif) sözlükler de sosyal medya kategorisinde yer almaktadırlar (Atikkan ve Tunç, 2011; Irak ve Yazıcıoğlu, 2012).

Önce Facebook ardından Twitter yatay iletişime ve kullanıcıların içerik üretimine müsaade etmelerinin ötesinde tüm dünyada çok hızlı bir popülariteye sahip olmalarıyla dikkat çekmişlerdir. Özellikle Facebook, 2009 yılında "Arap Baharı" sırasında aktivistler tarafından kullanılmasıyla, internet ve toplumsal hareketler arasında beklenen ilişkinin kanıtı olarak görülmüştür. Paul Mason'un tüm dünyada politik hareketlerin artışının nedenlerini sorguladığı kitabı *Why It's Still Kicking off Everywhere* (2012) ile ortaya koyduğu yaklaşıma göre insanlar daha fazla bilgiye sahip oldukça daha çok muhalefet göstermektedirler, ve bu bilgi artışının en önemli kaynaklarından biri teknolojik dönüşümün getirdiği sosyal medyadır (Kampfner, 2013). Bu yaklaşım özellikle "Arap Baharı"nın ardından popüler olmuştur. Diğer taraftan veriler bu kadar umut verici görünmemektedir. Pearanalytics'in yaptığı içerik analizi çalışmasına göre Twitter'da paylaşılan içeriğin % 40'ını anlamsız gevezelik (pointless bubble) oluştururken haber paylaşım oranı sadece % 3 civarıdır (Boyd, 2009). Andre, Bernstein ve Luther'in yaptığı 2012 yılına ait araştırma verileri çok daha iyimser olsa da bilgi paylaşımı toplam içeriğin % 30'unu oluşturmaktadır (Andre, Bernstein, Luther, 2012). Türkiye özelinde düşününce internet kullanıcı sayısı bakımından dünyada 15. sırada yer alan Türkiye'nin Facebook ve Twitter kullanıcı sayısı da bir hayli yüksektir. Türkiye Facebook kullanıcı sayısı sıralamasında 33 milyon ile 6. sırada yer alırken (Facebook Statistics by Country, 2013), 10 milyona yakın Twitter kullanıcısı ile dünya sıralamasında 11. sırada yer almaktadır (Lunden, 2012).

Atikkan ve Tunç'a göre "Dünyada internet kullanıcılarının sayısı arttıkça sosyal, ekonomik ve politik kurumlar değişime uğrayacaktır" (Atikkan ve Tunç, 2011: 13). Yukarıdaki veriler dikkate alındığında internet kaynaklı bir değişimden

öncelikli olarak etkilenecek ülkelerden birinin Türkiye olmasını bekleyebiliriz. Dünyanın farklı bölgelerinde sosyal medya kullanımı ile ilişkili ciddi politik hareketler olsa da Türkiye'de gündem sarsacak düzeyde online bir eylem hareketi, ya da sanal ortamda başlayıp sokağa taşınan büyük bir hareket olmamıştır. Türkiye'de sosyal medya üzerinden örgütlenen en önemli eylemler arasında Burger King'e karşı sosyal medyada başlatılan protesto kampanyası sayılabilir (Başaran, 2011). Bir diğer örnek, sanal sözlük kullanıcılarının çabalarıyla başlayıp yayılan ve ardından sokakta bir eyleme dönüşen internet sansürünü protesto eylemidir (İnternette sansüre kaşı yürüyoruz, 2010).

VI. Özgür İletişim veya Gözetim Ortamı Olarak İnternet ve Sosyal Medya

Enformasyon toplumu yaklaşımı, bilginin toplumsal ilişkilerin temel dinamiği olarak ortaya çıktığı yeni bir toplumu tanımlamak üzere ortaya atılmıştır. Bugün internet teknolojileri ile ilişkili olarak tanımlanan bu yaklaşım aslında henüz 1970'lerde ortaya çıkmaya başlasa da (Duff'tan aktaran Webster, 2006: 2) internetin yayılması ile beraber 90'lı yıllarda bir hayli popüler olmuştur. 1970'lerde Daniel Bell'in ortaya koyduğu Post-Endüstriyel Toplum yaklaşımından bu yana Castells'in Gelişim Tarzı, ya da Mark Poster'ın Enformasyon Tarzı (Webster, 2006: 22) başlıklarında ortaya koydukları yaklaşımlar aynı kaygıyla, bilgi temelli toplumu açıklamak üzere ortaya atılmışlardır. Bahsedilen bilgi temelli yeni toplum analizlerinde bir biriyle zıt iki yaklaşım görülmektedir. Birinci yaklaşım profesyonelleşmenin arttığı insanların bir birleriyle daha ilgili olduğu, bilgiye kolayca ulaşılabilen bir toplum öngörürken ikinci yaklaşım yurttaşlar üzerinde kontrolün en üst noktaya vardığı, anlamsız enformasyonun ve propagandanın karar

alma süreçlerini olumsuz yönde etkilediği bir toplumsal yapı öngörmektedirler (Webster, 2006: 22). Yani artan bilginin ve bilgiye erişim yollarının daha fazla sayıda insan tarafından kullanılacağına dair yaklaşımın yanı sıra tüm bu değişimlerin bilgi üzerindeki tekeli hem devletler hem de özel şirketler adına güçlendirme eğiliminde olduğuna dair yaklaşım bu tartışmalardaki iki ana damarı oluşturmaktadır.

İnternet, ortaya çıktığı ilk günlerden itibaren özgür bir alan olarak adlandırılmasını diğer iletişim ortamlarıyla karşılaştırıldığında piyasa ve devlet kontrolünden azade olmasına borçludur. Oysa bu göreli özgürlük bir süreden beri hem devletlerin hem de piyasanın zorlamasıyla gittikçe daralmaktadır. Birinci aşamada güvenli bir alışveriş ortamı sağlamak adına pazarın ihtiyacına uygun olarak, güvenli para aktarımı, internet korsanlığının önlenmesi için internet ortamı kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Daha sonra bu kontroller çocuk pornosu ağlarının ortaya çıkarılması gibi gerekçelerle hükümetler tarafından kişisel bilgisayardan düzenli olarak veri toplanmaya başlamıştır. Çocuk istismarının önüne geçilebilmesi için ortamın gözetlenmesine kimse karşı gelmeyecektir, fakat açık olan şudur ki; internet artık ilk günlerinde olduğu kadar hükümet kontrolünden azade değildir (Curran. 2003: 266).

İngiliz sosyolog, düşünür Antony Giddens enformasyon ve toplum arasındaki ilişkiyi internetle veya daha genel olarak iletişim teknolojilerinin gelişimiyle ilişkilendirmek yerine ulus devletin kökenlerinin enformasyon toplamaya dayalı olduğunu, modern devletin zaten bir enformasyon toplumu olduğunu iddia eder (Webster, 2006: 210). Giddens'ın yaklaşımında Marx, Weber ve Durkheim gibi düşünürler modern toplumun kökenlerini açıklarken şiddet ve gözetim'in oynamış

olduğu rolü gözden kaçırmışlardır (Webster, 2006: 204). Yüksek oranda organize olmuş bir ulus devlet varlığını devam ettirebilmek için yurttaşlar hakkında sürekli olarak bilgi toplamak ve bu verileri tekrar yurttaşlarla paylaşmak zorundadır. Bu şekilde toplum kendisi hakkında bilgi sahibi olarak bir toplumsal benlik algısı geliştirebilecektir (Webster, 2006: 210). Diğer taraftan yine devletin kendisi egemenliğinin sınırlarını anlayabilmek, vergi toplamak, kaynak dağılımı yapabilmek için yurttaşlar hakkında aralıksız olarak bilgiye ihtiyaç duymakta bu da "etkin bir gözetim gerektirmektedir" (Webster, 2006: 211). Gözetime duyulan ihtiyacın tek nedeni geniş bir nüfus üzerinde kurumsal olarak devamlılık sağlamak değildir. Ulus devletlerin önemli bir kısmının savaş zamanında kurulmuş olması ve savunma gereksinimine dayalı olarak gelişmiş olmaları bu yapıların bir diğer önemli özelliğidir, yani savaş ulus devletin temel varlık dinamiklerinden bir tanesidir (Wester, 2006: 212). Bundan ötürü gözetim sadece işlevlerinin tamamlamak üzere ihtiyaç duyduğu bir aktivitenin ötesine geçer, ulus devletler dışarıdan gelebilecek tehditleri gerekçe göstererek aralıksız olarak "düşman" hakkında bilgi toplamaya çalışırlar.

Günümüzde ulus devletlerin yurttaşlar hakkında bilgi toplama etkinlikleri gittikçe karışık bir hal almaktadır. Tehdit gerekçesi ile bilgi toplamak sadece dışarıya yönelik bir aktivite değil ulus devletin kendi yurttaşlarını da ilgilendiren bir durumdur. Aktivistlerin, sendika yöneticilerinin, medya çalışanlarının da güvenlik gerekçeli gözetim kapsamına dâhil edilebildikleri görülmüştür (Webster, 2006: 218). Toplanan bu bilgilerin bir kısmı sürekli olarak gizli tutulurken bir kısmı, boşanma oranları, suç oranları, eğitim düzeyi vb. medya aracılığıyla yurttaşlara sunulur. Bu bilgiler sayesinde yurttaşlar kendi hayat tarzları hakkında ve geleceklerini nasıl

planlayacakları hakkında bilgi sahibi olurlar. Bu bilgilendirme devletlerin yurttaşları bilgilendirmek kadar onları manipüle edebilmelerine de olanak tanımaktadır. Modern kapitalist devlet ilişkileri o kadar kompleks bir nitelik taşır ki bireylerin devlet destekli kuruluşlar olmaksızın yüksek oranda bilgi toplayabilmesi mümkün değildir. Devlet otoritesini elinde tutan siyasiler ve bürokratlar bilgi üzerinde o kadar fazla kontrol sahibidirler ki tüm modern ulus devletler "totaliterleşme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar" (Giddens, 1985: 310'dan aktaran Webster, 2006: 224). Günümüzde, internet temelli teknolojilerin büyük oranda katkısıyla beraber gözetim altında tutulabilen insan sayısı bir hayli fazla olabilmektedir. İnternet temelli pek çok teknoloji eğlence ya da sosyal ilişki amaçlarının ötesine geçerek kullanıcıların gözetim altında tutulabilmesi için birer araca dönüşebilmektedirler. Face.com isimli internet sitesi sayfaya yüklenen fotoğraflarda yer alan yüzleri algılayıp bunları internet ortamındaki binlerce belki yüz binlerce fotoğrafla karşılaştırıp fotoğraftaki yüzün yer aldığı diğer fotoğrafları çıkarabilmektedir. Morozov'a göre İran gibi baskıcı rejimler bu tarz programlar aracılığıyla protesto gösterilerine katılan aktivistleri tespit etmektedirler (Morozov, 2011: 155). Hindistan hükümeti Kashmir bölgesinde yaşayan Facebook kullanıcılarının aktivitelerini yakından takip etmekte şüphelendikleri durumlarda kullanıcılara emniyeti ziyaret etmeleri gerektiğini söyleyen mailler yollamaktadır (Morozov, 2011: 156). Gelişen gözetleme teknolojileri ile beraber demokrasilerde de totaliter eğilimler ortaya çıkmaktadır. Jean Claude Paye'ye göre Amerika ve İngiltere'deki yasal düzenlemeler e-postaların her hangi bir izin olmadan denetlenebilmesine zemin hazırlamaktadır, "artık bazı davranışları cezalandırmanın yerini genel bir denetim almıştır" (Paye, 2004: 153). Paye'ye göre internet gözetimine zemin hazırlayan yasal düzenlemeler terör tehdidini

öne sürerek internet ortamındaki içeriklerin suç edimi ortaya çıkmadan gözetlenmesine müsaade eder ve polis mantığıyla "önleyici" (proactive) bir gözetim sistemi oluştururlar (Paye, 2004: 153). Devletlerin interneti bir gözetim aracı olarak kullanma eğilimi ulus devletlerin ortaya çıkışına dair yapısal bir durum olsa da bu gözetim eğilimin yasal zemini özellikle 11 Eylül 2002 tarihinde New York ve Washington'a yapılan terör saldırılarıyla beraber ciddi oranda artmıştır. Avrupa Birliği konseyi 2001 yılında yapmış olduğu düzenleme ile birlik polisine servis sağlayıcılardan mahkeme kararına ihtiyaç duymadan bilgi sağlama olanağı tanıyan bir düzenlemeyi yürürlüğe sokmuş (Paye, 2004: 155), İngiltere bilişim korsanlığını terör suçu kapsamına almış, Fransa parlamentosu servis sağlayıcılarının sakladığı kullanıcı bilgilerinin polisin online erişimine açılmasını kabul etmiştir (Paye, 2004: 156-157). İngiltere'dekine benzer şekilde ABD'de "bir bilişim sistemine ya da devletle ilgili bir internet sitesine veya sağlayıcıya izinsiz girme anlamında bilişim korsanlığına giren her edimi terörist eylem olarak tanımlamıştır (Paye, 2004: 159)

Yüksek oranda gözetim kapasitesine sahip olan sadece devlet değildir, pek çok büyük şirkette müşterileri aracılığıyla yurttaşlar üzerinde ciddi bir gözetim mekanizmasına dönüşmüştürler. 20. Yüzyılın başlarında fabrikalarda çalışan sayısının artmasıyla üretimi verimli hale getirmek üzere başlayan gözetim süreçleri gittikçe fabrika dışına taşmıştır. Amerikalı perakende satış firması Wal-Mart her hafta yüz milyon kadar müşterisi hakkında bilgi toplamaktadırlar. Bu bilgiler karlılığı arttırmanın yanı sıra müşterilerin özel hayatları tüketim alışkanlıkları, zamanı kullanma şekilleri hakkında pek çok bilgiyi de holdinglerin kullanımına sunar. İlk reklam uygulamaları bu dönemde başlamış (1990), kısa bir süre içerisinde, kullanıcıların tüketim alışkanlıkları hakkında bilgi toplayan çerezler ve virüsler

reklam şirketleri tarafından yayılmaya başlanmıştır. Barındırdığı özgürlük imkânlarına yapılan vurguyla dikkat çeken internet teknolojisi zamanla bir gözetim aracına dönüşmektedir. Amerika'da internet ticareti yapan şirketlerin %92'sinin ziyaretçileri hakkında düzenli olarak veri topladıkları belirtilmektedir (L. Lessig:153'den aktaran Curran, 2010.:266). 2000 yılında yapılan bir araştırmaya göre ABD firmalarının %73'ü çalışanlarının internet aktivitelerini düzenli olarak takip etmektedir (Castells, M.:74'den aktaran Curran, 2010: 266).

III. Bölüm

III. Bölüm Üniversite Öğrencilerinin İnternet ve Sosyal Medya Kullanımları Anketi'nin Uygulanması

Çalışmanın bu kısmında katılımcılar tarafından doldurulmuş olann *internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları anketi*nin bulguları yer almaktadır. Ankette intenet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları ile ilgili 32 sorunun yanı sıra 14 demografik soru yer almaktadır. Anketteki soruların hedefleri aşağıda 8 madde halinde sıralanmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin demografik özellikleri nelerdir?

2. Üniversite öğrencilerinin internet kullanım imkânları nasıldır?

3. Üniversite öğrencilerinin geleneksel medya kullanım alışkanlıkları değişmiş midir?

4. Üniversite öğrencileri geleneksel medyanın işlevlerini nasıl tanımlamaktadırlar?

5. Üniversite öğrencilerinin alternatif haber kaynakları kullanım alışkanlıkları nasıldır?

6. Üniversite öğrencileri sosyal medyaya nasıl bakmaktadırlar?

7. Üniversite öğrencilerinin sosyal medyaya bakış açıları nasıldır?

8. Üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı politik olarak kullandıklarını gösterebilecek; internet üzerinden politik tartışmalara katılmak, sosyal medya aracılığıyla politik grupların online veya sokak eylemlerine katılımları ne düzeydedir?

I. Çalışmaya Katılanların Demografik Bilgileri

Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet

	F	%
Kadın	148	58,6
Erkek	102	41,0
LGBT	1	0,4
Belirtmemiş	0	0
Toplam	251	100

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde, toplam 251 kişi içinden 147'sinin kendini (%58.6) kadın, 143'unun (%41.0) erkek, 1'inin (%0.4) lezbiyen, gay, biseksüel ya da trans (LGBT) olarak tanımladığı görülmektedir.

Yaş

	F	%
18-21	144	57,4
22-25	95	37,8
26 ve üstü	12	4,8
Belirtmemiş	0	0
Toplam	252	100

Katılımcıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, yaş grupları içerisinde 18-21 yaş aralığı katılımcıların en büyük kısmını oluşturmaktadır. Toplam 251 kişi içinden 144'unun (%57.4) 18-21 yaş aralığında, 95'inin (%37.8) 22-25 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin 12'si (%4.8) ise 26 yaş ve üzerindedir.

Üniversitelere Göre Katılım		
	F	%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	135	53,8
Hacettepe Üniversitesi	59	23,5
Ankara Üniversitesi	57	22,7
Toplam	251	100

Katılımcıların öğrenim gördükleri üniversiteler göre dağılımları incelendiğinde, toplam 251 kişi içinden 135'inin (%53.8) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 59'unun (%23.5) Hacettepe Üniversitesi, 57'sinin (%22.7) Ankara Üniversitesi öğrencisi olduğu görülmektedir.

Sınıf		
	F	%
Hazırlık	26	10,4
1.Sınıf	74	29,5
2.Sınıf	52	20,7
3.Sınıf	47	18,7
4.Sınıf	44	17,5
Mezun	7	2,8
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Araştırmaya katılanların öğrenim gördükleri sınıflara göre dağılımları incelediğinde, toplam 251 kişi içinden 26'sının (%10.4) hazırlık sınıfı öğrencisi,

74’ünün (%29.5) birinci sınıf öğrencisi, 52’sinin (%20.7) ikinci sınıf öğrencisi, 47’sinin (%18.7) üçüncü sınıf öğrencisi, 44’ünün (%17.5) dördüncü sınıf öğrencisi, 7’sinin (%2.8) ise mezun olduğu görülmektedir. Tabloya bakıldığında katılımcıların sınıflara göre dağılımının dengeli olduğu söylenebilir.

Aile Gelir		
	F	%
1000 TL ve Altı	16	6,4
1000- 2500 TL	96	38,2
2500- 4000 TL	73	29,1
4000 TL ve Üstü	60	23,9
Belirtilmemiş	6	2,4
Toplam	251	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir durumları sorulduğunda tabloya göre şu 1000- 2500 TL gelire sahip ailelerin çocukları katılımcılar içerisinde en büyük grubu oluştururken 1000 TL altı gelire sahip ailelerin çocukları katılımcılar içerisinde en küçük grubu oluşturmaktadır. Toplam 251 kişi içinden 16’sının ailesinin (%6.4) 1000TL ve altı, 96’sının (%38.2) 1000-2500 TL, 73’ünün (%29.1) 2500-4000TL, 60’ının (%23.9) 4000TL ve üstü aylık gelire sahip olduğu , 6’sının (%2.4) ise aile gelirini belirtmediği görülmektedir.

Öğrenci Gelir		
	F	%
500 TL ve Altı	110	43,8
500- 750 TL	80	31,9
750- 1500 TL	37	14,7
1500 TL ve Üstü	11	4,4
Belirtmemiş	13	5,2
Toplam	251	100

Araştırmaya katılanların öğrencilerin aylık gelirlerine göre dağılımları incelediğinde, toplam 251 kişi içinden 110'nunun (%43.8) 500TL ve altı, 80'ninin (%31.9) 500-750 TL, 37'sinin (%14.7) 750-1500TL, 11'inin (%4.4) 1500TL ve üstü aylık gelire sahip olduğu, 13'ünün (%5.2) ise aylık gelirini belirtmediği görülmektedir.

Politik Görüş		
	F	%
İslami Sağ	10	4,0
Milliyetçi Sağ	20	8,0
Sosyalist / Komünist	25	10,0
Sosyal Demokrat	68	27,1
Liberal Demokrat	20	8,0
Liberal Muhafazakar	5	2,0
Muhafazakar	6	2,4
Milliyetçi Muhafazakar	8	3,2
Ulusalcı	4	1,6
Diğer	72	28,7
Belirtmemiş	13	5,2
Toplam	251	100

Araştırmaya katılanların politik görüşlerine göre dağılımları incelediğinde, toplam 251 kişi içinden 10'unun kendini (%4.0) İslami Sağ, 20'sinin (%8.00) Milliyetçi Sağ, 25'inin (%10.0) Sosyalist / Komünist, 68'inin (%27.1) Sosyal Demokrat, 20'sinin (%8.00) Liberal Demokrat, 5'inin (%2.0) Liberal Muhafazakar, 6'sının (%2.4) Muhafazakar, 8'inin (%3.2) Milliyetçi Muhafazakar, 4'ünün (%1.6) Ulusalcı yönünde tanımladığı, 72'sinin (%28.7) diğer seçeneğini işaretlediği, 13'ünün (%5.2) ise politik görüşünü belirtmediği görülmektedir. Bu tabloyla ilgili belirtilmesi gereken önemli bir nokta diğer seçeneğini işaretleyen katılımcıların

neredeyse yarısı bu soruda verilen boşluğa hiç bir şey yazmamış olmalarıdır. Seçeneği işaretleyenlerin diğer yarısı "apolitik", "siyasetle alakam yok" gibi şeyler yazmışlardır. Diğer seçeneğini işaretleyen %28.7 ile hiç bir seçeneği işaretlememiş olan %5.2'lik grubu (toplamda %33.9) apolitik grup olarak tanımlayabiliriz.

II. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde internet ve sosyal medya kullanım anketi alınan verilere ilişkin betimsel istatistiklere, veri analizi sonucu elde edilen bulgulara ve bu bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlara yer verilmiştir. Her bulgu çizelgeler şeklinde verilmiş ve çizelgelere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Aşağıda üniversite öğrencilerin internet erişim imkânları çizelgelerine yer verilmiştir.

(a) İnternet Erişimi, Sosyal Medya Kullanımı ve Multimedya Cihazları Sahipliğine Dair Bulgular

İnternete Sürekli Erişimin Varlığı		
	F	%
Var	241	96,0
Yok	9	3,6
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde araştırmaya katılanların 241'inin (%96) internet erişimi olduğu, 9'unun (%3.6) ise internete sürekli erişimi bulunmadığı görülmektedir. Buna göre öğrencilerin büyük çoğunluğu internet erişimine sahiptir.

İnternet Kullanım Sıklığı (Haftalık)

	F	%
0-5 Saat	49	19,5
5-10 Saat	58	23,1
10-15 Saat	34	13,5
15- 20 Saat	48	19,1
20- 25 Saat ve Üstü	61	24,3
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde katılımcıların 61'inin (%24.3) interneti 20-25 saat ve üstünde kullandıkları görülmektedir bu oranla 20-25 saat ve üzerinde internet kullanan öğrenciler en büyük grubu oluşturmaktadırlar. Ardından katılımcıların 58'inin (%23.1) 5-10 saat kullananlar, 49'unun (%19.5) 0-5 saat aralığında kullananlar, 48'inin (%19.1) 15-20 saat arasında kullananlar ve haftalık internet kullanımı en az olan 34'ünün (%13.5) ile 10-15 saat arasında kullandıkları görülmektedir. Buna göre, üniversite öğrencileri arasında internet kullanım sıklığının eşit dağıldığı görülmektedir.

Kaç Yıldır İnternet Kullanıcısıdır

	F	%
0-5	73	29,1
5-10	122	48,6
10-15	48	18,7
Her Zaman	6	2,4
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde öğrencilerin 122'sinin (%48.6) 5-10 yıldır internet kullandığı, 73'ünün (29.1) 5 yıl ve daha az zamandır internet kullandığı, 48'inin (%18.7) 10-15 yıldır, 6'sının ise yaşamı boyunca hep internet kullancısı

olduğu görülmektedir. Buna göre, 5-10 yıl aralığında internet kullanan bireylerin çoğunlukta olduğu söylenebilir.

Mültimedya Cihazları Sahiplik Durumu		
	f	%
Masaüstü Bilgisayar	97	38
Dizüstü Bilgisayar	211	84
Tablet Bilgisayar	38	15,2
Akıllı Telefon	150	59,8

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 211'inin (%84) dizüstü bilgisayara sahip olduğu, 150'sinin (%59.8) akıllı telefona, 97'sinin (%38) masaüstü bilgisayara, 38'inin (15.2) ise tablet bilgisayara sahip olduğu görülmektedir. Bazı öğrencilerde bu cihazların birkaçına birden sahiptir. Buna göre, dizüstü bilgisayar en çok sahip olunan mültimedya araçlarından biridir.

İnternete Bağlanmak İçin Kullanılan Araç		
	F	%
Masaüstü Bilgisayar	28	11,2
Dizüstü Bilgisayar	131	52,2
Tablet Bilgisayar	16	6,4
Akıllı Telefon	73	29,1
Hiçbiri	1	0,4
Belirtmemiş	2	0,8
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde üniversite öğrencilerinin 131'inin (%52.2) internet erişim için kullandıkları multimedya aracının dizüstü bilgisayar olduğu, 73'ünün (%29.1) akıllı telefon, 28'inin (%11.2) masaüstü bilgisayar, 16'sının (%6.4)

ise tablet bilgisayar kullandıkları görülmektedir. Buna göre, internete erişim sağlamak için en çok kullanılan multimedya aracı dizüstü bilgisayardır.

(b) İnternet ve Sosyal Medya Kullanımına Dair Bulgular

İnterneti En Çok Hangi Amaç İçin Kullanırsınız		
	F	%
Haber Kaynağı	86	34,3
Eğlence	81	32,3
Alış Veriş	3	1,2
Sosyalleşme ve Sohbet	71	28,3
Belirtmemiş	10	4,0
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde öğrencilerin 86'sının (%34.3) interneti haber kaynağı olduğu için, 81'inin (%32.3) eğlence amaçlı, 71'inin (%28.3) sosyalleşmek ve sohbet etmek için, 3'ünün (%1.2) ise alış-veriş yapmak için kullandıkları görülmektedir. Buna göre, üniversite öğrencileri interneti en çok haberleri takip etmek ve eğlence için interneti kullanmaktadır.

Sosyal Medyayı En Çok Hangi Amaç İçin Kullanmaktasınız?		
	F	%
Sosyalleşme	37	14,7
Zaman Geçirme	132	52,6
Gündem Takip Etme	72	28,7
Diğer	5	2,0
Belirtilmemiş	5	2,0
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, öğrencilerin sosyal medyada harcadıkları zamanı 132'sinin (%52.6) zaman geçirme, 72'sinin (28.7) gündemi takip etme,

37'sinin (%14.7) ise sosyalleşme olarak tanımladıkları görülmektedir. Buna göre öğrencilerin sosyal medya da geçirdikleri zamanı en çok zaman geçirme olarak tanımladıkları söylenebilir.

Sosyal Medyanın Temel İşlevi Nedir?		
	F	%
Haber- Bilgi	83	33,1
Eğlence	113	45,0
Flört	35	13,9
Diğer	12	4,8
Belirtmemiş	8	3,2
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin sosyal medyanın temel işlevi hakkındaki görüşleri 113'ü (%45.0) tarafından eğlence, 83'ü (%33.1) tarafından haber-bilgi kaynağı olması, 35'inin (13.9) flört etmeyi sağlaması yönünde olduğu görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük çoğunluğuna sosyal medyanın temel işlevini eğlence ve haber-bilgi kaynağı sağlaması olarak görmektedir.

İnternet İletişim Olanaklarını Öncesine Göre Arttırdı mı?		
	F	%
Evet Arttırdı	238	94,8
Hayır Arttırmadı	11	4,4
Belirtmemiş	2	8,0
Toplam	251	100

Yukarıidaki çizelge incelediğinde üniversite öğrencilerinin 238'i (%94.8) internetin erişim olanaklarını önceki yıllara göre arttırdığını düşünürken, öğrencilerin 11'i (%4.4) internetin erişim olanaklarını önceki yıllara göre arttırmadığını düşünmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu internetin erişim olanaklarını arttırdığını düşünmektedir.

Sosyal Medyada Harcadığınız Vaktin Boşa Geçtiğini Düşünüyor musunuz?		
	F	%
Çoğunlukla	62	24,7
Bazen	148	59,0
Hayır	39	15,5
Belirtilmemiş	2	0,8
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, öğrencilerin 148'i (%59.0) sosyal medyada geçirdiği zamanın bazen boşa geçtiğini düşünmektedir, 62'si (%24.7) çoğunlukla boşa geçtiğini düşünürken, 39'u (%15.5) ise boşa zaman geçirme olduğunu düşünmediği görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin çoğunluğu sosyal medyada geçirilen zamanı bazen boşa geçen zaman olarak görürken, çoğunlukla boşa geçtiğini ya da boşa geçirilen zaman olarak görmediğini düşünenlerin oranı az değildir.

Sosyal Medya Sayesinde Gündemden Daha Kolay Haberdar Olduğunuzu Düşünüyor Musunuz?		
	F	%
Sıklıkla	183	72,9
Bazen	59	23,5
Düşünmüyorum	6	2,4
Belirtmemiş	3	1,2
Toplam	251	100

Yukarıdaki tablo incelediğinde, sosyal medya sayesinde gündemden daha kolay haberdar olduğunu öğrencilerin 183'ü (%72.9) sıklıkla, 59'u (%23.5) ise bazen düşünmektedir. Öğrencilerin 6'sı (%2.4) ise sosyal medya sayesinde gündemden daha kolay haberdar olduğunu düşünmemektedir. Buna göre, öğrencilerin çoğunluğu sosyal medya sayesinde gündemden daha kolay haberdar olduğunu düşünmektedir.

Sosyal Medyanın Zaten Savunduğunuz Fikirleri Daha da Güçlendirdiğini

Düşünüyor musunuz?		
	F	%
Sıklıkla	74	29,5
Bazen	128	51,0
Düşünmüyorum	48	19,1
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde, öğrencilerin 128'i (%51.0) bazen, 74'ü (%29.5) sıklıkla sosyal medyanın savundukları düşünceleri daha da güçlendirdiğini düşünmekteyken, öğrencilerin 48'i (%19.1) sosyal medyanın savundukları düşünceleri daha da güçlendirdiğini düşünmemektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı sosyal medyanın savundukları düşüncelerini daha da güçlendirdiği düşünürken, bir kısım öğrenci de sosyal medyanın savundukları düşüncelerini daha da güçlendirdiği düşünmemektedir.

Aşağıdaki Sosyal Medya Ortamlarından Hangilerini Kullanıyorsunuz?		
	F	%
Facebook Kullanıyorum	234	93,2
Facebook Kullanmıyorum	17	6,8
Twitter Kullanıyorum	139	55,4
Twitter Kullanmıyorum	112	44,6
Foursquare Kullanıyorum	49	19,5
Foursquare Kullanmıyorum	202	80,5
MySpace Kullanıyorum	11	4,4
MySpace Kullanmıyorum	240	95,6
Google Plus Kullanıyorum	112	44,6
Google Plus Kullanmıyorum	139	55,4
Instagram Kullanıyorum	54	21,5
Instagram Kullanmıyorum	197	78,5

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 234'ünün (%93.2) Facebook kullandığı, 17'sinin (%6.8) Facebook kullanmadığı, 139'unun (%55.4) Twitter kullandığı, 112'sinin (%44.6) Twitter kullanmadığı, 49'unun (%19.5) Foursquare kullandığı, 202'sinin (%80.5) Foursquare kullanmadığı, 11'inin (%4.4) MySpace kullandığı, 240'ının (%95.6) MySpace kullanmadığı, 112'sinin (%44.6) Google Plus kullandığı, 139'unun (%55.4) Google Plus kullanmadığı, 54'ünün (%21.5) Instagram kullandığı, 197'sinin (%78.5) Instagram kullanmadığı görülmektedir. Buna göre, Facebook üniversite öğrencileri tarafından en çok kullanılan sosyal medya ortamıdır, Facebook'u sırasıyla Twitter, Google Plus, Instagram ve Foursquare takip etmektedir. Myspace ise öğrenciler tarafından en az kullanılan sosyal medya ortamıdır.

Sıklıkla Okuduğunuz Bir İnteraktif Sözlük Var Mı?		
	F	%
Evet Var	121	48,2
Hayır Yok	128	51,0
Belirtmemiş	2	0,8
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 128'inin (%51.0) sıklıkla interaktif bir sözlük okumadığı, 121'inin (%48.2) sıklıkla interaktif bir sözlük okuduğu görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin sıklıkla interaktif bir sözlük okuyup okumayanlarının sayısı birbirine oldukça yakındır, oranlar neredeyse yarı yarıyadır denilebilir.

Sıklıkla İnteraktif Sözlük Okurum Diyenlerin Okudukları Sözlükler		
	F	%
Eksisozluk	92	72,4

İncisozluk	27	21,3
Uludağsozluk	5	3,9
Diğer	3	2,4
Toplam	127	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, sıklıkla interaktik bir sözlük okuyan öğrencilerden 92'sinin (%72.4) ekşisözlük, 27'sinin (%21.3) incisözlük, 5'inin (%3.9) ise Uludağsözlük okuduğu görülmektedir. Buna göre, ekşisözlük öğrenciler tarafından en çok okunan sözlüktür.

Sizce Günlük Gazetelerin Temel İşlevi Nedir?		
	F	%
Haber ve Bilgi Sağlamak	230	91,6
Eğlence Sağlamak	13	5,2
Diğer	7	2,8
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencileri 230'unun (%91.6) günlük gazetelerin temel işlevinin haber ve bilgi sağlamak olduğunu düşünürken, 13'ü (%5.2) eğlence sağlamak olduğunu düşünmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu günlük gazetelerin temel işlevinin haber ve bilgi sağlamak olduğunu düşündüğü görülmektedir.

(c) Geleneksel Medyaya Dair Bakışı Ortaya Çıkarmak ve Geleneksel Medya Karşısında Yeni Medyanın Konumunu Anlamaya Yönelik Sorular

Sizce Televizyonların Temel İşlevi Nedir?		
	F	%
Haber- Bilgi	68	27,1
Eğlence	161	64,1
Diğer	15	6,0

Belirtmemiş	7	2,8
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencileri 161'inin (%64.1) televizyonların temel işlevinin eğlence sağlamak olduğunu düşünürken, 68'i (%27.1) haber ve bilgi sağlamak olduğunu düşünmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu televizyonların temel işlevinin eğlence sağlamak olduğunu düşündüğü, haber ve bilgi sağlamanın da televizyonun temel işlevi olarak düşünen öğrencilerinin as sayıda olmadıkları görülmektedir.

Sizin İçin En Güvenilir Haber Kaynağı Aşağıdakilerden Hangisidir?		
	F	%
İnternet	119	47,4
Televizyon	87	34,7
Gazete	30	12,0
Radyo	6	2,4
Belirtmemiş	9	3,6
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 119'u (%47.4) için en güvenilir haber kaynağı internet, 87'si (%34.7) için televizyon, 30'u (%12.0) için gazete, 6'sı (%2.4) için ise radyodur. Buna göre internet ve televizyon üniversite öğrencileri için en güvenilir haber kaynaklarından biridir.

Sizin İçin İnternetteki En Güvenilir Haber Sağlayıcıları Aşağıdakilerden Hangisidir?		
	F	%
Bloglar	20	14,2
İnternet Gazeteleri	89	63,1
Sosyal Medya	18	12,8
Diğer	14	9,9

Toplam	141	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, interneti en güvenilir haber kaynağı olarak belirten üniversite öğrencilerinden 89'u (%63.1) internet gazetelerini, 20'si (%14.2) blogları, 18'i (%12.8) ise sosyal medyayı en güvenilir internet kaynağı olarak düşünmektedirler. Buna göre, internet gazeteleri en güvenilir bulunan internet kaynağıdır.

Günlük Haber İhtiyacınızı Öncelikle Hangi Kaynaktan Sağlıyorsunuz?		
	F	%
Gazeteler	26	10,4
Televizyon	27	10,8
İnternet	195	77,7
Radyo	1	0,4
Belirtmemiş	2	0,8
Diğer	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerini 195'i (%77.7) günlük haber ihtiyacını internetten sağlarken, 27'si (%10.8) televizyondan, 26'sı (%10.4) gazetelerden, 1'i (%0.4) ise radyodan sağlamaktadır. Buna göre, üniversite öğrencileri günlük haber ihtiyacın en çok internetten sağlamaktadır, bu ihtiyacı televizyondan ve gazetelerden sağlayan öğrenciler de vardır.

Film İzlemek İçin En Çok Tercih Ettiğiniz İletişim Ortamı Hangisidir?		
	F	%
Sinema	36	14,3
Televizyon	14	5,6
Bilgisayar Aracılığıyla İnternetten	120	47,8
Bilgisayarda İnternetten İndirerek	77	30,7
Belirtmemiş	4	1,6
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde, film izlemek için üniversite öğrencilerinin 120'si (%47.8) bilgisayar aracılığı ile interneti, 77'si (%30.7) bilgisayarda indirerek, 36'sı (%14.3) sinemayı, 14'ü (%5.6) ise televizyonu tercih etmektedir. Buna göre, üniversite öğrencilerinin büyük kısmının film izlemek için bilgisayar aracılığı interneti kullandığı ya da bilgisayarda indirerek film izlediği, buna karşın sinema ve televizyonda da film izleyenlerin olduğu söylenebilir.

Dizi İzlemek İçin En Çok Tercih Ettiğiniz İletişim Ortamı Hangisidir?

	F	%
Televizyon	46	18,3
Bilgisayardan İndirmeden	141	56,2
Bilgisayardan İndirerek	56	22,3
Belirtilmemiş	8	3,2
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde, dizi izlemek için üniversite öğrencilerinin 141'si (%56.2) bilgisayarda indirmeden, 56'sı (%22.3) bilgisayarda indirerek, 46'sı (%18.3) ise televizyonu tercih etmektedir. Buna göre, üniversite öğrencilerinin büyük kısmının bilgisayarda indirmeden dizi izlediği, buna karşın televizyonda ve bilgisayarda indirerek dizi izleyenlerin de olduğu söylenebilir.

Wikipedia ve Wikileaks gibi içeriğini kullanıcıların oluşturduğu alternatif bilgi kaynaklarını okur musunuz?

	f	%
Wikipedia Okurum	237	94,4
Wikipedia Okumam	10	4,0
Belirtmemiş	4	1,6
Toplam	251	100

Wikileaks Okurum	30	12,1
Wikileaks Okumam	217	86,5
Belirtmemiş	4	1,6
Toplam	251	100

Katılımcılara Wikipedia ve Wikileaks gibi alternatif bilgi ve haber sunan iki internet kaynağından faydalanıp faydalanmadıkları sorulmuştur. Yukarıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların 237'sinin (%94,4) wikipedia okuduğu, 10'unun (%4,0) wikipedia okumadığı görülmektedir. Wikipedianın sahip olduğu popülerliğin aksine katılımcıların sadece 30'u (%12,1) wikileaks'tan faydalandıklarını belirtirken 217'si (% 86,5) wikileaks okumadıklarını belirtmişlerdir.

En Sık Ziyaret Edilen Üç İnternet Gazetesi ve/veya Haber Portalları Nelerdir?

	f	%	Belirtmemiş	Toplam
Hurriyet.com.tr	136	54,2	6	251
Radikal.com.tr	45	17,9	4	251
Gazetevatan.com.tr	7	2,8	5	251
Mynet.haber.com.tr	30	12	4	251
Sondakika.com.tr	27	10,8	4	251
Ntvmsnbc.com.tr	112	44,6	4	251
Zaman.com.tr	7	2,8	4	100
Haber.sol	33	13,1	4	251
Milliyet.com.tr	77	30,7	4	251
Haberturk.com.tr	54	21,5	4	251
Odatv.com	16	6,4	4	251
Sabah.com.tr	10	4,0	4	251
Demokrathaber.com	3	1,2	4	251
İnternethaber.com	14	5,6	4	251
Sendika.org	7	2,8	4	251
Bianet.org	20	8,0	4	251

Diger	34	13,5	5	251

Katılımcılara on altı internet gazetesi ve haber portalının adı sunulmuş bunların içinden en sık ziyaret ettikleri üç internet gazete/portalını işaretlemeleri istenmiştir. Seçenekleri yeterli bulmamaları ihtimaline karşı diğer seçeneği sunulmuş ve bu seçenekte listede yer almayan ancak okudukları internet haber kaynağı veya kaynaklarının isimlerinin yazılması istenmiştir. Çizelgeye bakınca en sık okunan internet haber kaynağının % 54,2 ile hurriyet.com.tr olduğunu görmekteyiz. Hürriyet sayfasını 44,6 ile ntvmsnbc.com.tr, % 30,7 ile millliyet.com.tr, % 21, 5 ile haberturk.com izlemektedir.

(d) Alternatif Haber Kaynaklarının Kullanımı ve Online Politik Katılıma Dair Bulgular.

Son Üç Ay İçerisinde En Az Bir Kez Blog Okudunuz mu?		
	F	%
Evet Okudum	178	70,9
Hayır Okumadım	72	28,7
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 178'i (%70.9) son üç ay içerisinde en az bir blog okurken, 72'si (%28.7) son üç ay içerisinde en ab bir blog okumamıştır. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmının son üç içerisinde en az bir defa blog okuduğu söylenebilir.

Blog Okuma Sıklığınız Nedir?		
	F	%
Sıklıkla Okurum	43	17,1
Bazen Okurum	151	60,2
Hiç Okumam	57	22,7

Belirtmemiş	0	0
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 151'i (%60.2) nadiren blog okuduğunu, 57'si (%22.7) hiç blog okumadığı, 43'ünün (%17.1) ise sıklıkla blog okuduğu görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı nadiren blog okurken, hiç blog okumayan ya da sıklıkla blog okuyanların sayısının da birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Bu Güne Kadar İnternet Üzerinden Bir İmza Kampanyasına Katıldınız mı?

	F	%
Evet Katıldım	126	50,2
Hayır Katılmadım	123	49
Belirtilmemiş	2	0,8
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 126'sı (%50.2) internet üzeriden bir imza kampanyasına katılmışken, 123'ü (%49) bu güne kadar internet üzerinden her hangi imza kampanyasına kayılmamıştır. Buna göre, internet üzerinden bu güne kadar bir imza kampanyasına katılan ve katılmayan öğrencilerin sayısı birbirine yakındır.

Sosyal Medya Üzerinden Online Eylemlere Katılır mısınız?

	F	%
Sıklıkla Katılırım	31	12,4
Nadiren Katılırım	85	33,9
Hiç Katılmam	132	52,6
Belirtmemiş	3	1,2
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 132'si (%52.6) sosyal medya üzeriden online eylemlere hiç katılmamakta, 85'i (%33.9) bazen katılmakta, 31'i (%12.4) ise sıklıkla katılmaktadır. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı sosyal medya üzerinden herhangi bir online eyleme katılmazken, nadiren ya da sıklıkla online eylemlere katılanlarda vardır.

Sosyal Medya Aracılığıyla Organize Olan Sokak Eylemlerine Katılırmısınız?

	F	%
Sıklıkla Katılırım	23	9,2
Bazen Katılırım	56	22,3
Hiç Katılmam	167	66,5
Belirtmemiş	5	2
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 167'si (%66.5) sosyal medya aracılığı ile organize olan sokak eylemlerine hiç katılmamakta, 56'sı (%22.3) bazen katılmakta, 23'ü (%9.2) ise sıklıkla katılmaktadır. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı sosyal medya aracılığı ile organize olan sokak eylemlerine hiç katılmazken, nadiren ya da sıklıkla sosyal medya aracılığı ile organize olan sokak eylemlerine katılanlarda vardır.

Sosyal Medya Aracılığıyla Politik Tartışmalara Katılıp Fikir Beyan Eder misiniz?

	F	%
Sıklıkla	16	6,4
Bazen	54	21,5
Hiç	180	71,7
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 180'i (%71.7) sosyal medya aracılığı ile hiç politik tartışmalara katılıp fikir beyan etmemekte, 54'ü (%21.5) nadiren etmekte, 16'sı (%6.4) ise sıklıkla etmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı sosyal medya aracılığı ile hiç politik tartışmalara katılıp fikir beyan etmemekteyken, nadiren ya da sıklıkla sosyal medya aracılığı ile politik tartışmalara katılıp fikir beyan edenler de vardır.

İnternet Gazetelerine Yorum Yazar Mısınız?

	F	%
Sıklıkla	16	6,4
Nadiren	90	35,9
Hiç	144	57,4
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	250	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 144'ü (%57.4) internet gazetelerine hiç yorum yazmamakta, 90'ı (%35.9) Bazen yazmakta, 16'sı (%6.4) ise sıklıkla yazmaktadır. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı internet gazetelerine hiç yorum yazmazken, nadiren ya da sıklıkla yorum yazanlara da vardır.

Sosyal Medya Kullanıyor Olmaktan Dolayı Kendiniz Hakkında Çok Fazla Bilgi Paylaştığınızı Düşünüyor musunuz?

	F	%
Sıklıkla	44	17,5
Bazen	122	48,6
Hiç	84	33,5
Belirtmemiş	1	0,4
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 122'si (%48.6) sosyal medya kullanıyor olmaktan dolayı kendisi hakkında çok fazla bilgi paylaştığını bazen düşünmekteyken, 84'ü (%33.5) hiç düşünmemekte, 44'ü (%17.5) ise sıklıkla düşünmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı sosyal medya kullanıyor olmaktan dolayı kendisi hakkında çok fazla bilgi paylaştığını nadiren düşünmekteyken, bunu hiç ya da sıklıkla düşünen öğrenciler de vardır.

Ülkedeki Politik Durum Dolayısıyla Paylaşmaktan Çekindiğiniz Fikirleriniz Oluyor mu?

	F	%
Sıklıkla Oluyor	52	20,7
Bazen Oluyor	106	42,2
Hiç Olmaz	91	36,3
Belirtmemiş	2	0,8
Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, üniversite öğrencilerinin 106'sı (%42.2) ülkenin politik durumu dolayısıyla paylaşmaktan çekindiği fikirlerinin nadiren olduğunu, 91'i (%36.3) hiç olmadığını, 52'si (%20.7) ise sıklıkla olduğunu görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı ülkenin politik durumu dolayısıyla paylaşmaktan çekindiği fikirlerinin nadiren olduğu, bunun hiç ya da sıklıkla olduğu öğrencilerin var olduğu söylenebilir.

Çoğunluğun Fikirlerine Aykırı Olduğunu Düşündüğünüz Fikirlerinizi Facebook'ta Paylaşırmısınız?

	F	%
Sıklıkla	47	18,7
Bazen	121	48,2
Hiç Paylaşmam	70	27,9
Belirtmemiş	13	5,2

Toplam	251	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, Facebook kullanan üniversite öğrencilerinin 121'i (%48.2) çoğunluğun fikirlerine aykırı olduğunu düşündüğü fikirlerini Facebook'da bazen paylaşmakta, 70'i (%27.9) hiç paylaşmamakta, 47'si (%18.7) ise sıklıkla paylaşmaktadır, bir başka ifadeyle farklı görüşlerini paylaşmaktan çekinmemektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı çoğunluğun fikirlerine aykırı olduğunu düşündüğü fikirlerini Facebook'da bazen paylaşmaktadırlar.

Çoğunluğun Fikirlerine Aykırı Olduğunu Düşündüğünüz Fikirlerinizi Twitter'da Paylaşır mısınız?[12]

	F	%
Sıklıkla Paylaşırım	37	23,6
Bazen Paylaşırım	71	45,2
Hiç Paylaşmam	49	31,2
Toplam	157	100

Yukarıdaki çizelge incelediğinde, Twitter kullanan üniversite öğrencilerinin 71'i (%28.3) çoğunluğun fikirlerine aykırı olduğunu düşündüğü fikirlerini Twitter'da nadiren paylaşmakta, 49'u (%19.5) hiç paylaşmamakta, 37'si (%14.7) ise sıklıkla paylaşmaktadır. Buna göre, öğrencilerin büyük kısmı çoğunluğun fikirlerine aykırı olduğunu düşündüğü fikirlerini Twitter'da nadiren paylaşmakta, bu paylaşımı hiç yapmayan ya da sıklıkla yapan öğrencilerin var olduğu da söylenebilir.

III. Araştırmanın Sınırlılıkları

Tez çalışmasının amaçları doğrultusunda hazırlanan internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları anketinin ulaşmayı hedeflediği grup, bilgisayar ve internet

[12] Bu tabloda yer alan soruya sadece twitter kullananlar cevap verdiği için toplam sayı 251 değil 157'dir.

teknolojilerine ulaşımları yüksek olan eğitimli genç nüfus olarak belirlenmiştir. Araştırmacı Ankara'da ikamet ettiği için, fiziksel olarak kolay ulaşılabilir bir öğrenci grubu olarak katılımcılar Ankara'daki üniversitelerde öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlandırılmıştır. Anket uygulanmadan önce Ankara'da bulunan dört devlet üniversitesi Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi anket formlarının dağıtılacağı üniversiteler olarak saptanmıştır. Nisan ayı içerisinde yaklaşık bir haftalık bir süre içerisinde Gazi Üniversitesi dışındaki üç üniversitede araştırma uygulanmış ve 321 anket formu toplanmıştır. Zaman kısıtlılığından ötürü Gazi Üniversitesi araştırmanın dışında bırakılmıştır.

Anket soruları hazırlanırken demografik verilerle internet ve sosyal medya kullanımına dair veriler arasında çapraz sorgulama yapılması hedeflenmiştir. Araştırmacı çapraz sorgulama yöntemiyle ekonomik refah düzeyi, ya da mültimedya araçlarına sahiplik ve sosyal medya kullanım pratikleri arasındaki ilişkiyi sınamayı amaçlamıştır. Ancak yapılan çapraz sorgulamalarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı için bu sorgulamaların sonuçlarına bulgular arasında yer verilmemiştir. Ortaya çıkan homojenliğin bir nedeni Ankara'daki devlet üniversitelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin ekonomik koşulları arasındaki benzerlik olduğu düşünülebilir. Ancak bir diğer muhtemel etken katılımcı sayısının yetersiz olması ve araştırma sorularının bir kısmının çok fazla seçenek içermesi dolayısıyla yoğunluk merkezlerini saptamayı zorlaştırmasıdır.

Araştırmacı, araştırmayı uygulama aşamasında SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programını kullanmayı öğrenmiştir. Araştırmacı bu süre içerisinde

programa temel düzeyde hakim olsa da ayrıntılı bir program olan SPSS'in tam olarak öğrenilmesi bu çalışmanın tamamlanması gereken süre içerisinde mümkün olmadığından, çalışmada bu eksiklikten kaynaklı bazı zayıflıklar görülebilir. Sosyal medya kullanımıyla etkin bir muhalefet oluşumu ya da demokratik katılım arasındaki bir ilişkiyi etkin olarak sınayabilmek için erişimi düzeyi yüksek bir grup seçerek geleceğe dair bir projeksiyon sunulması amaçlanmıştır. Politik alanda sosyal medyanın yaratacağı olası değişimleri saptayabilmek için çalışmanın başlangıç aşamasında siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlerinin başta sosyal ağlar olmak üzere internetten ne şekilde faydalandıklarını öğrenmek için politik grupların aktif üyeleriyle derinlemesine görüşme yapılması planlanmış anca zaman sınırlılığından ötürü araştırmanın bu kısmından vazgeçilmiştir.

(i) Yönteme Dair Sınırlılıklar

Herhangi bir araştırma yöntemi gibi alan taraması yöntemi de "bilgiye yalnızca yaklaşabilir" (Neuman, 2012: 394). Bu çalışmada toplumsal muhalefet ve demokrasi kavramlarına dair bir literatür araştırması ve internet kullanıcılarının kullanım tercihlerine dair fikir edinebilmek için alan taraması yöntemi kullanılmıştır. Gerçekliğe daha fazla yaklaşabilmek amacıyla derinlemesine görüşme yönteminin de kullanılması planlanmış ancak zamansal sınırlılıklardan ötürü bu yöntem çalışmadan çıkarılmıştır.

Alan taraması yöntemi belirli bir grubun, araştırmacının belirlediği bir dönemde, belli bir olaya bakışını ya da belli bir pratiğini anlamak üzere hazırlanmış anketler yoluyla grup hakkında bilgi toplanmasını ve bu bilgilerin uygun bir evrende genellenmesini hedefler. Anket ile alan taraması yöntemi sosyal bilimlere pozitivist yaklaşım içerisinden dahil olmuştur (Neuman, 2012: 395). Bu yöntem belirli bir

davranış ya da inançla ilgili sorular sorarak katılımcılar hakkında sayısallaştırılmış veri sağlaması bakımından işlevseldir. Buna karşın insanların davranışlarını, düşüncelerini nicelikselleştirerek konu hakkında fikir üretmek, bu çalışmada olduğu gibi toplumsal muhalefet gibi pek çok değişken tarafından belirlenen bir durumun anlaşılmasında bazı kısıtlılıklara neden olacaktır.

IV. Bulguların Yorumlanması

İletişim teknolojileri ve toplum ilişkisi özellikle televizyonun yaygınlaşmasından bu yana sosyal bilimler alanında önemli başlıklardan bir tanesidir. İnternetin yaygınlaşmaya başladığı 1990'lı yıllardan bu yana, medya ve toplum ilişkisi özellikle teknolojik dönüşüm bağlamında en çok dikkat çeken konulardan biri olmuştur. Özellikle televizyon ve gazete kullanım alışkanlıklarının bilgisayarlı iletişim ortamına kayması, internet kullanıcılarının içerik üretimine katılması, sosyal medya kullanımının yaygınlaşması gibi nedenlerden ötürü bilgisayar ve internet teknolojisinin büyük toplumsal dönüşümlere yol açacağı sıklıkla dile getirilen bir iddia olmuştur. Ortaya konan yaklaşımlara göre büyük dönüşümün önemli bir kısmının politik alanda ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Bu doğrultuda iki temel iddiadan bahsedilebilir. Birinci iddia teknolojik determinist yönü en kuvvetli olan ve enformasyon toplumu teorilerinden beslenen yaklaşımlardır. Bu yaklaşımların iddiası kapitalist toplumun yeni bir aşamaya geçtiği ve yeni toplumun temelini bilginin oluşturduğudur. Bu yaklaşıma göre politik alan da bilgi toplumunun gereklerine göre şekillenecektir. İkinci yaklaşım demokrasi tartışmalarından beslenen ve Habermas'ın kamusal alan nosyonunun internet ortamı ile ilişki içerisinde değerlendirildiği yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel tezi internet ve sosyal medya mecralarının yaygın kullanımı müzakereci demokrasinin güçlenmesine

katkı sunacaktır. Bu yaklaşımın bir diğer varyasyonuna göre, demokrasi içerisinde muhalefetin ötesinde sistem karşıtı muhalif hareketlerin yeni iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla güçleneceğini iddia etmektedir.

İki yaklaşım da farklı düzeylerde bir birleriyle benzerlikler taşırlar. İlk yaklaşım tüm kurumlarda bir değişik olacağına dair iddialarda bulunurken, ikinci yaklaşım daha çok kendilerini geleneksel medyada ifade etme imkânı olmayan kitlelerin demokratik karar alma sürecine katılım imkânları üzerine odaklanır. İlk yaklaşımın köklerini endüstriyel kapitalizmin gelişmesinde bulmak mümkündür. Neredeyse her önemli teknolojik yenilikten sonra tekrarlanan teknolojinin büyük toplumsal dönüşümlere yol açacağına dair inanç bir diğer tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın amacı bahsedilen yaklaşımları kuramsal olarak değerlendirerek Türkiye özelinde, en fazla internet erişimine sahip kitle olan üniversite öğrencilerinin kullanımları ve bakışlarını öğrenerek sınamaktır.

Bu çalışmada kapsamında uygulanan anketten elde edilen verilere göre üniversite öğrencilerinin Türkiye ortalamasının iki katı oranında sürekli erişime sahip oldukları söylenebilir. TÜİK 2012 verilerine göre % 40'larda olan internet erişimi, anket katılımcıları arasında % 96'dır. Çizelge-2'de görüldüğü gibi anket katılımcıları 1/4'ü haftada 25 saat ve üstü bir zamanı, 1/5'i 15- 20 saat kadar bir süreyi internette geçiriyorlar. Ankete katılanların % 75'i 5 yıldan daha fazla bir süredir düzenli olarak internet erişimine sahip. Yine çizelge-3'te görülebileceği gibi anket katılımcılarının multimedya cihazları sahip oranları da bir hayli yüksek. Tüm bu veriler bir arada düşünüldüğünde üniversite öğrencilerinin internet temelli iletişim teknolojileri kullanımlarının üst düzeyde olduğu ve bu teknolojilerle ilişkili dönüşümlerin

üzerinden gözlemlenebileceği bir grup oldukları söylenebilir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de katılımcıların internet ve sosyal medya algılarına dair fikir edinebilmektir. Bu amaçla katılımcılara anket içerisinde dört adet soru yöneltilmiştir. İnternet kullanmaya başladıklarından bu yana iletişim olanaklarının artıp artmadığına dair sorulan soruya katılımcılar % 96 oranında olumlu yanıt vermişlerdir. Sosyal medyanın temel işlevine dair sorulan soruya verilen yanıtlar arasında en yüksek sonuç % 45 oranıyla eğlence, % 33 ile haber- bilgi, % 13,9 oranıyla flört seçenekleri işaretlenmiştir. Günlük gazetelerin temel işlevinin ne olduğu dair sorulan soru % 91,6 oranında haber ve bilgi sağlama, %5,2 oranında eğlence sağlamak şeklinde yanıtlanmıştır. Sizce Televizyonların temel işlevi nedir? Sorusuna verilen yanıtlar % 27 oranında haber bilgi, % 64 oranında eğlence şeklinde yanıtlanmıştır. Bu verilere bakılınca sosyal medyanın bir haber kaynağından çok eğlence ve flört aracı olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Kullanıcıların teknolojiye atfettikleri anlam ile onu kullanma şekilleri arasında bir paralellik olup olmadığını saptamak mümkün olmasa da sosyal medyaya televizyon ile beraber bir boş vakit doldurma aracı olma işlevi atfedildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Katılımcıların hayatlarında internetin önemli bir yere kavuşmuş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hem film izlemek için hem de dizi izlemek için açık bir farkla en çok tercih edilen ortam bilgisayar olmuştur. Televizyonun en azından üniversiteli gençler için zaman geçirme aracı olarak bariz bir şekilde televizyonun gerisine düştüğünü söyleyebiliriz. Bu değişimin uzun vadede toplumun geneli yayılması durumunda politik olarak ne tür sonuçlar ortaya çıkaracağını tahmin etmek zor olacaktır. Ancak bu durum dizi veya film izlemenin ötesinde televizyonda sunulan içeriklerin gittikçe artan bir oranda yayın saatleri dışında tüketileceğini göstermektedir.

Sosyal medya kullanımının yüksekliği anketin dikkat çekici sonuçlarından bir tanesidir. Katılımcıların % 93,2'si Facebook, 55,4'ü Twitter ve 44,6'sı google plus kullanıcısıdır. Yine katılımcıların %48,2'si düzenli olarak interaktif sözlük okumaktadırlar. Bu verilere göre sosyal medya kaynaklı bir değişimin teknolojik determinist bir bakış açısıyla Türkiye'de genç kullanıcılar üzerinde etkisinin olması beklenebilir, ki sosyal medya ve politik katılım arasındaki ilişkiyi saptamak üzerine de pek çok soru yöneltilmiştir. Ancak bu kısma geçmeden önce katılımcıların % 52'sinin sosyal medyada harcadığı vakti zaman geçirme etkinliği olarak adlandırdığını belirtmekte fayda vardır. Sosyal medyayı gündem takip etmek için kullananların oranı % 28,7'de kalmıştır. Yani sosyal medya haber edinme kaynağı olarak bir miktar fayda sağlamış olsa da kullanıcıların çok büyük bir kısmı sosyal medyayı boş vakitlerini ayırdıkları bir araç olarak tanımlamaktadırlar. Daha da ilginç olan veri sosyal medya kullanıcılarının % 25'inin sıklıkla % 59'unun da bazen bu mecralarda geçirdiği vakti boşa geçen zaman olarak tanımlamalarıdır.

Çalışmanın en önemli amaçlarından bir tanesi internet ve sosyal medya kullanımının kullanıcıların gerçek ya da daha net bir ifadeyle aslına uygun haberlere ulaşmalarında olumlu bir katkısı olup olmadığını anlamak ve internet kaynaklı haberlerin kullanıcıların haber kaynakları arasında ne kadar yer kapladığını anlayabilmektir. Bu amaçla yöneltilen sorulardan elde edilen yanıtlar haber kaynağı olarak internetin ortamının televizyon ve gazetenin çok önünde olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların % 77'si günlük haber ihtiyacını internetten karşıladığını belirtmiştir. ABD, Kanada ve Büyük Britanya gibi yüksek oranda internet erişimine sahip ülkelerde basılı gazete satışının özellikle 90'lı yıllardan sonra düştüğü ampirik verilerle kanıtlanmıştır (Communications Management Inc., 2011). Bu çalışmada

elde edilen veriler benzer bir eğilimin uzun vadede Türkiye içinde geçerli olabileceğini göstermektedir. Diğer taraftan basılı gazetelerin online sayfaları hem Türkiye'de hem de ABD ve Britanya gibi ülkelerde en çok tercih edilen haber kaynaklarıdır. İnternet en fazla tercih edilen haber kaynağı olmasının yanı sıra en güvenilir haber kaynağı olarak görülmektedir. Ancak bu kategoride kullanıcıların % 47,4'ü interneti en güvenilir haber kaynağı olarak işaretlerken % 34'ü televizyonu ve % 12'si gazeteyi işaretlemiştir. Kullanıcıların önemli bir kısmı televizyonun temel işlevi olarak eğlenceyi görmelerine rağmen güvenilir haber kaynakları sıralamasında katılımcıların 1/3 tarafından en güvenilir kaynak olması beklenmedik bir sonuç sayılabilir. Katılımcıların tamamının üniversite öğrencileri olduğu ve internet erişimlerinin % 46 civarı olan Türkiye ortalamasının iki katından fazla olduğu düşünülünce televizyonun hala % 10 bir farkla % 34 oranıyla internetten sonra en güvenilir kaynak olması televizyonun günlük haber kaynağı olarak önemli pozisyonunu koruduğunu ve muhtemelen uzun bir süre koruyacağını göstermektedir.

Katılımcılardan % 60 bazen blog okuduğunu belirtse de son üç ay içerisinde bir kez blog okumamış olanların oranı % 28,7'dir. En güvenilir kaynak sorulduğunda % 63 oranıyla internet gazeteleri birinci sırada yer alırken bloglar % 14,2 ile güvenilirlik açısından bir hayli geride kalmaktadırlar. Yani blogların haber kaynağı olarak pek bir etkilerinin olmadığı bunun ötesinde güvenilirliklerinin de bir hayli az olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcıların % 72,9'u sosyal medya sayesinde gündemden daha kolay haberdar olduğunu belirtmesine rağmen güvenilirlik sıralamasında sosyal medya mecraları % 12,8'lik oran ile son sırada yer almaktadır. Katılımcıların alternatif haber kaynaklarını ne düzeyde kullandıklarını anlayabilmek için en sık ziyaret edilen internet gazeteleri ve yine en sık ziyaret edilen alternatif

haber kaynaklarının yer aldığı seçeneklere sahip bir soru yöneltilmiş ve katılımcılardan en sık ziyaret ettikleri üç internet gazetesi/haber portalını işaretlemeleri istenmiştir. Soruda ayrıca diğer seçeneğine yer verilmiş ve kullanıcıların isterlerse listede olmayan fakat sık ziyaret ettikleri kaynakları ekleyebilecekleri belirtilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar anaakım medyanın internet ortamında da büyük oranda hakim olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çok küçük bir kısmı bianet.org ya da sendika.org gibi haber portallarını takip ettiklerini belirtirlerken hürriyet, milliyet, habertürk ve ntvmsnbc açık bir farkla en çok işaretlenen seçenekler olmuşlardır.

Kamusal alan olarak tanımlanabilecek bir politik ortamın oluşması için yurttaşların bilgiye rahatça ulaşabilmelerinin yanında kamusal olarak fikirlerini paylaşabilecek ortamlara sahip olmaları gereklidir. İnternetin iddia edildiği gibi böyle bir ortama dönüşebilme potansiyelini görmek amacıyla katılımcılara internet üzerinden politik tartışmalarda ne düzeyde rol aldıklarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcıların % 50'si internet üzerinden en az bir kez bir imza kampanyasına katılmış olduklarını belirtmişlerdir. Sosyal medya üzerinden organize olan eylemlere hiç katılmadıklarını belirtenlerin oranı % 52,6 iken bu oran sosyal medya aracılığıyla organize olmuş sokak protestoları için % 66,5'tir. Sosyal medya üzerinden politik tartışmalara katılıp fikir beyan eder misiniz sorusu % 6,4 oranında sıklıkla ve % 71,7 oranında hiç katılmam şeklinde cevaplanmıştır. Benzer bir şekilde internet gazetelerine hiç yorum yazmam diyenlerin oranı % 57,4. Bu verilere bakınca sosyal medyanın politik tartışmaya ne kadar katkı sunabileceği bir hayli tartışmalıdır. İnternette imza kampanyasına katılmak gibi basit bir eyleme katılım % 50'lerdeyken aktif bir çaba gerektiren politik tartışmalara katılıp fikir belirtme davranışında bu

oran % 6,4 gibi bir hayli düşük bir oranda kalmıştır. Sosyal medyada kişisel bilgilerin paylaşımının katılımcılar için bir rahatsızlık unsuru olup olmadığını anlayabilmek için sosyal medyada kendileri hakkında çok fazla bilgi paylaştıklarını düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Katılımcılardan % 17,5'i sıklıkla, % 48'i bazen kendileri hakkında çok fazla bilgi paylaştıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu verilerden yola çıkarak kişisel bilgi paylaşımının katılımcılar için kısmi bir problem oluşturduğunu ancak bu konudaki rahatsızlığın çok fazla olmadığını söyleyebiliriz. Diğer taraftan katılımcıların % 20,7'si sıklıkla % 42,2'si bazen ülkedeki politik durum dolayısıyla fikirlerini paylaşmaktan çekindiğini belirtmiştir. Çoğunluğun görüşlerine aykırı olan fikirlerimi Facebook üzerinden paylaşmam diyenlerin oranı % 27,9 sıklıkla paylaşırım diyenlerin oranı 18,7'dir. Aynı soru Twitter için sorulduğunda sıklıkla paylaşırım diyenlerin oranı % 23,6 paylaşmam diyenlerin oranı % 31 çıkmıştır. Buradan yola çıkarak katılımcıların sosyal medyada fikirlerini beyan ederken önemli sayılabilecek bir oranda otokontrol uyguladıklarını söyleyebiliriz. Bu oran çok yüksek olmamakla beraber sosyal medyada katılımcıların politik meselelerle ilgili fikir beyan ederken bir çekingenlik yaşadığı söylenebilir.

SONUÇ

Teknolojiler onları kullanan toplumların tarihsel tecrübelerinden, toplumsal ilişkilerinden yani bir bütün olarak toplumların gerçekliğinden bağımsız olarak değerlendirilemezler. Her ne kadar teknolojiler kendilerine has ayırt edici özelliklere sahiplerse de bu özellikler onları kullananların ihtiyaçlarına uygun olduğu sürece toplumlar tarafından sahiplenilecek ve yaygınlaşacaklardır. Konu iletişim teknolojileri olunca teknolojilerin toplumsal beklentilerle uyuşması, bir zorunluluk olarak daha belirgin bir hale gelmektedir. İletişim teknolojileri insanlar arası iletişimin miktarına ve yoğunluğuna katkı sağlamasıyla kültürel ürünlerin üretiminde özel bir yere sahiplerdir.

İletişim araçlarının kültürel üretim alanıyla olan ilişkisi bu araçların aynı zamanda politik araçlar olduğunun göstergesidir. Ancak iletişim araçlarıyla politika ilişkisi kültürel üretimle sınırlı değildir, iletişim teknolojileri bir siyasal iletişim aracı olarak doğrudan politik alan ile yurttaşlar arasında etkileşim kanalı olarak önemli işlevlere sahiptirler. Henüz 17. yüzyıldan itibaren iletişim araçları modern siyasetin önemli bir parçası olmaya başlamışlardır. O günden bu güne iletişim teknolojilerinin geldiği son aşama olarak sayabileceğimiz internet teknolojisine kadar iletişim araçlarının kapitalist toplumlarda mübadele alanıyla ilişkisi, ideolojinin yayılma alanı ve bir gözetim aracı olarak devletlerle ilişkisinin sürekli güçlendiğini belirtmeliyiz. Diğer taraftan kültür ürünlerinin ve politik alana dair bilginin üretilip yaygınlaşmasının bir aracı olması bakımından yurttaşların da iletişim araçlarından beklentileri artmaktadır. Piyasa aktörleri, devlet ve yurttaşların iletişim teknolojilerinden beklentileri bu teknolojilerin anlaşılmasında ve kamusal olarak düzenlenmesinde bir gerilime neden olmaktadır.

Medya içeriklerine ve düzenlenmesine ilişkin tartışmalar internetin yaygınlaşmasıyla beraber büyük oranda bu teknoloji etrafındaki tartışmalara taşınmıştır. Chris Freeman ve Francisco Louca'nın ifadesiyle "21. Yüzyılda gün geçmiyor ki 'İnternet Devrimi'ne ya da 'Bilgisayar Devrimi'ne ve telekomünikasyon, medyada, yazılım alanında ve benzerinde meydana gelen toptan yapısal değişmelere birkaç atıfta bulunulmasın" (2013). Sözü edilen tartışmaların yoğunlaştığı aşağıda belirtilen iki temel eksen ve bu iki eksenle ilişkili olarak Türkiye'de üniversite gençliğinin başta sosyal medya mecraları olmak üzere internet kullanım alışkanlıklarının politik katılımla ilişkisini anlama çabası bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmuştur. Bahsedilen iki temel eksenden ilki internetin ve sosyal medyanın yeni bir teknoloji olma özellikleri etrafında değerlendirilmesidir. Teknolojik bir yenilik olmanın ötesine çok fazla geçmeden, internetin toplumla ilişkisini bu teknolojinin teknik kapasitesi ve imkânları etrafında değerlendiren yaklaşımlar birinci ekseni oluşturmaktadır. Bu yaklaşımların temel problemi insan faktörünü hem bireysel olarak hem de kültürel olarak analiz dışına itmesidir. Toplumlar bazı yönlerden birbirleriyle benzerlikler taşırken ekonomik ve sosyal koşulları gerektirdiğince birbirlerinden farklıdırlar. Benzer şekilde o toplumlarda yaşayan bireyler sınıfsal ilişkileri, eğitim düzeyleri ve sosyal statüleriyle toplumun bazı üyeleriyle benzerlik taşırken diğerlerinden farklılaşır. Teknolojiyi bağımsız değişken olarak alan bir yaklaşım bu farklılıkların ve bu farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkabilecek olan ayrımları gözden kaçırma riskini taşır. Bugün internet ile ilgili yazında böyle bir boşluk olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İkinci eksen internet teknolojisinin kullanıcılar için geleneksel medya teknolojilerine kıyasla maliyet, kullanım kolaylığı ve yaygınlık yönünden büyük avantajlar sağlayacağını ve

bu avantajların tüm dünyada müzakereci demokrasiyi güçlendireceğini ve uluslararası bir kamuoyu yaratacağını öngörmektedir. Birinci yaklaşımla ikinci yaklaşım bir birlerine karşı değil tam tersine ilişkili yaklaşımlardır. İkinci yaklaşımda tartışmalar teknoloji etrafında değil demokrasi ve kamusal alan gibi kavramlar etrafında şekillense de iletişim olanaklarıyla demokratik bir toplum arasında doğrusal ilişki kurarak hem demokrasinin içsel problemlerini hem de iletişim sistemlerinin çok yönlülüğünü gözden kaçırması açsından teknoloji merkezli yaklaşımlarla benzerlik taşımaktadır. Bu çalışmanın temel amacı sosyal medya mecralarının, kullanıcıların politizasyonuna katkısını anlamak olduğundan iki yaklaşım birden yani hem teknolojinin sunduğu olanaklar hem de iletişim imkânlarının yaygınlaşmasıyla demokratik katılımın güçleneceğini savunan yaklaşımlar akılda tutularak eleştirel bir perspektif geliştirilmeye çalışılmıştır.

Ampirik verilerin değerlendirildiği son bölüm yukarıda verilen iki yaklaşımın pratik karşılığını ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmış olan *internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları anketi*nin sonuçlarını içermektedir. Üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcıların yeni medyaya bakışları, geleneksel medyaya ilişkin fikirleri, alternatif haber kaynaklarını kullanımları ve en önemlisi çevirimiçi (online) ortamda politik katılım ve muhalefet etme davranışları anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma verilerine göre katılımcıların yeni medya teknolojilerini kullanım düzeyleri oldukça yüksektir ve vakitlerinin önemli bir kısmını internette geçirmektedirler. Kullanıcıların büyük bir kısmının birden fazla sosyal ağ sayfasında hesabı olduğu ve Facebook kullanım oranının %90 üstü Twitter ve Google-plus kullanımının % 50 civarı olduğu görülmüştür. Diğer taraftan bu yoğun kullanıma karşın sosyal medyanın bir haber kaynağı olarak pek tercih edilmediği görülmüştür. Geleneksel

medya kanallarından elde edilen bilgilerin yanı sıra kullanıcıların alternatif haber kaynaklarına erişimlerinin artması doğrudan olmasa da politik meselelerle ilgili eleştirel tutumların güçlenmesine katkı sağlayabilmesi açısından bu çalışma için önemli bir veri olarak düşünülmektedir[13].

İnterneti müzakereci demokrasi olanaklarının artması için bir fırsat olarak gören yaklaşımların beklentilerine karşın sosyal ağ ortamlarının bu beklentileri karşılamakta birkaç açıdan yetersiz kaldığı görülmektedir. Birincisi katılımcılar için sosyal ağlar "eğlence" amaçlı mecralar olarak görülmüş ve katılımcıların önemli bir kısmı en çok kullanılan sosyal ağ olan Facebook'ta harcadığı vaktin boşa geçtiğini düşündüğünü belirtmiştir. Daha da önemlisi sosyal ağ ortamlarında önemli sayılabilecek düzeyde bir oto-sansür olduğu görülmüştür. Çünkü katılımcıların yarısından çoğu sosyal ağlarda çoğunluğun fikirlerine uygun olmadığını düşündüğü görüşlerini paylaşmaktan çekindiğini belirtmiştir. Bu verileri temsili demokrasinin yapısal sorunlarıyla birlikte düşünüldüğünde sosyal ağlar, sözlükler ve bloglar gibi interaktif ortamların kullanıcılar için özgürce fikir paylaşabilecekleri bir ortamın asgari şartlarını sunduğunu ancak bu şartların korunması ve güçlendirilmesi için mücadele etmenin zorunlu olduğu görülmektedir. İnternet ortamı sermaye gruplarının kar amaçlı ve devletin gözetim amaçlı olarak uyguladığı baskının altında özgür bir üretim ve paylaşım ortamı olma imkanını yitirmektedir.

[13] Wikileaks'in başlattığı yoldan bugün Edward Snowden'ın kapitalist sömürü ve kontrol ilişkileri arasındaki ilişkileri ifşa eden gizli belgeleri yayınlamaları geleneksel medyanın halini gözler önüne sermektedir. Ortaya çıkan pek çok bilgi sermaye grupları ve hükümetler arasında bilgiyi kontrol altında tutmak yönünde çok açık bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu bilgilerin hiç bir sermaye grubu ya da devletle ilişkisi olmayan wikileaks gibi internet örgütlenmesi (bir web sitesinden çok daha fazlası olduğu için bu tanımlamayı tercih ettim) ya da Edward Snowden gibi cesur bireylerce paylaşılması doğrudan bir muhalif karşı cephe yaratmasa da bilginin kontrolüne dair savaşı açığa çıkararak muhalif bilinç oluşmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca bkz: Adakli, G. (2011, 02). Wikileaks versus Kapitalizm? Bianet Bağımsız İletişim Ağı. bianet.org: http://www2.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/127079-wikileaks-versus-kapitalizm

Sosyal medyanın tüm kısıtlılıklara rağmen iki açıdan politik muhalefete katkı sunma potansiyelini sürdürdüğü belirtilmelidir. Birincisi sosyal ağ kullanımı o kadar yaygındır ki geleneksel medyada temsil edilmeyen grupların kısmen de olsa bu alanda kendilerine yer bulabileceklerini, sosyal ağlar aracılığıyla kendi kimlik meseleleri ve kamusal problemler arasındaki ilişkileri üzerine bilgi paylaşabilecekleri online kamusal alan yaratma imkanına sahip olabileceklerini söylemek mümkündür. Bu şekilde geleneksel medyanın gizli sansürü bypass edilebilecektir. İkincisi hükümetlerin gözetlemeye dair tüm çabalarına rağmen internet hala sansürsüz bilgi paylaşılabilen bir alandır. Dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkan muhalefet hareketlerinin sosyal ağları yoğun bir şekilde kullanmasından yola çıkarak özellikle toplumsal muhalefetin yükseldiği dönemlerde, sosyal ağların hız ve yaygınlık açısından önemli roller üstleneceği söylenebilir. Ancak unutulmamalıdır ki İnternetin özgür ortamı korunabildiği oranda devam edecek ve erişimin önündeki maddi, kültürel ve teknolojik engeller kaldırıldığı sürece yaygınlaşacaktır. Ancak bugün için eğilim ne yazık ki ters yöndedir.

Bu çalışma sosyal medya ortamlarının kullanımı ile politik katılım ve toplumsal muhalefet arasında bir doğrusallık kuran yaklaşımlara karşı eleştirel bir çerçeve geliştirmek üzere tasarlanmıştır. Çalışma, giriş bölümünde belirtilmiş olan araştırma sorularını kısmen cevaplasa da Mayıs ayı sonunda, yani bu çalışmanın tamamlandığı son günlerde İstanbul'da başlayıp tüm Türkiye'ye yayılan gezi parkı eylem süreci pek çok yeni soruyu gündeme getirmiştir. Çalışmanın son sözü söylemek gibi bir hedefi olmasa da gezi parkı eylem sürecinde ortaya çıkan yeni eylem yapma biçimleri ve bu eylemlerin sosyal medya aracılığıyla çok hızlı bir şekilde yayılarak popüler kültürle birleşmeleri bu çalışmada ortaya çıkan verilerin

bazılarını yorumlamayı güçleştirmektedir. Örneğin bu çalışmada politika ve eğlence[14] bir birinden bağımsız iki alan olarak ele alınırken gezi parkı eylemcilerinin kullanmış oldukları yeni sloganlar, eğlenceyi politik sloganlarla birleştirmeleri bu çalışmada ortaya konmuş olan keskin ayrımın bu tarz yaklaşımları tanımlamakta zorlanacağını göstermektedir. Türkiye tarihinin en önemli eylem süreçlerinden biri olan gezi parkı eylemleriyle ve bu eylemlerin yaratmış olduğu sonuçlarla ilgili net yorumlar yapmak için henüz erken olsa da yeni medyaya dair beklentilerin bu eylemler sonrasında güçlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm dünyada hem popüler yazında hem akademik çevrelerde yoğun merak konusu olan yeni medya ve politik katılıma dair anlamlandırmaya bir katkı sunmak amacında olan bu çalışmanın pek çok eksiğine rağmen akademik dünyada gelişmekte olan bu alana anlamlı bir katkı sunabilmiş olduğunu umuyoruz.

[14] Gezi direnişi sırasında eğlence ve polika pratiklerinin iç içe geçmesi üzerine bkz: Cantek, L. (2013, 84-90)

KAYNAKÇA

Abbate, J. (2011). *İnternetin Popülerleşmesi. İletişim Tarihi: Teknoloji-Kültür-Toplum*, Crowley, D. & Heyer, P. (Der). (Ersöz, B. Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Adakli, G. (2011, 02). Wikileaks versus Kapitalizm? Bianet Bağımsız İletişim Ağı. bianet.org: http://www2.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/127079-wikileaks-versus-kapitalizm adresinden 10 Haziran 2013 tarihinde erişildi.

Adorno, T. (1973). Letters to Benjamin 1936. *New Left Review, 5*(81).

Ağartan, T., Choi, W.-Y., & Huynh, T. (2008). Kapitalist Dünyanın Dönüşümü (D. Keskin, Çev., s. 21-87). W. G. Martin içinde, *Toplumsal Hareketler 1750-2005 Diğten Gelen Dalgalar,* W. G. Martin (Der) içinde. İstanbul: Versus Yayınları.

Ali, A. H. (2011). The Power of Social Media in Developing Ntions: New Tool for Closing Global Digital Divide and Beyond. *Harvard Human Rights Journal*, s. 185-219.

Amir, R. (2010). The Empire Strikes Back: Social Media Uprising And The Future of Cyber Activism. *Harvard Kennedy School Review, 10*(1), s. 54-66.

Andersen, R. H., Bikson, T. K., Law, S. A., & Mitchell, B. M. (1995). *Universal Access To E-Mail Feasibility And Societal Implications.* Santa Monica: RAND.

Andre, P., Bernstein, M. S., & Luther, K. (2012). *Who Gives A Tweet? Evaluating Microblog Content.* hci.stanford.edu: http://hci.stanford.edu/publications/2012/wgat/whogivesatweet-cscw2012.pdf adresinden alınmıştır

Atikkan, Z., & Tunç, A. (2011). *Blogdan Al Haberi: Haber Blogları, Demokrasi ve Gazeteciliğin Geleceği Üzerine.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bagdikian, B. H. (2004). *The New Media Monopoly.* Boston: Beacon Press.

Başaran, E. (2011). *#burgerkingeboykot*. Radikal Gazetesi: http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikalyazar&articleid=1051159&yazar=ezgi-basaran&categoryid=96 adresinden alınmıştır

Başaran, F. (2006). Bir Teknolojik Yenilik Olarak İnternetin Tarihi. *Kültür ve İletişim, 9*(2), s. 81-108.

Beck, U. (1999). *Siyasallığın İcadı*. İstanbul: İletişim Yayınları

Benjamin, W. (2011). Teknik Olarak Kopyalanabildiği Çağda Sanat Yapıtı. A. Artun içinde, *Sanat Siyaset* (Tüzel, M. Çev. s. 91-131). İstanbul: İletişim Yayınları.

Benjamin, W. (2013). *Pasajlar.* (Cemal, A. Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bennett, L. (2003). Communicating Global Activism. *New Media and Society, 6*(2), s. 143-168.

Best, M. L., & Keegan, W. W. (2005). The Internet And Democracy: Global Catalyst or Democratic Dud? *The Berkman Center for Internet and Social Research*, s. 1-23.

Binark, M., & Bayraktutan Sütçü, G. (2007). Teknogünlüklerdeki Çok(lu) Sessiz Yaşamlar: Yeni Medyanın Sessiz Enstrümanları -Yeni Orta Sınıf Gençlik. *Yeni Medya Çalışmaları*, M. Binark (Der) içinde. Ankara: Dipnot Yayınevi.

Bostancı, M. (2010, 05). Sosyal Medyanın Gelişimi ve İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boyd. (2009, 08). *Twitter Study*. 04 5, 2013 tarihinde pearanalytics.com: http://web.archive.org/web/20110715062407/www.pearanalytics.com/blog/wp-content/uploads/2010/05/Twitter-Study-August-2009.pdf adresinden alındı

Brezezinski, ,. Z. (1970). *Between Two Ages: America's Role In The Technetronic Era.* New York: The Wiking Press.

Buchstein, H. (1997). Bytes That Bite: The Internet And Deliberative Democracy. *Constellation, 4*(2), s. 248-264.

Büyüköztürk, Ş. (2010). *Veri Analizi El Kitabı.* Ankara: PegemA Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E. Ç., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: PagemA Akademi Yayıncılık.

Cantek, L. (2013, Temmuz- Ağustos). İsyan Günlerinde Mizah: Dertsiz Baş, Yarasız Ağaç Olmaz. *Birikim*. (291-292) s. 84-90.

Carey, J., & Quirk, J., J. (2008). The History of The Future. Communication As Culture, J. Carey (Der) içinde (s. 133-155). Lonon- New York: Routledge.

Carey, J., & Quirk, J., J. (2008). The Mythos of The Electronic Revolution. *Communication As Culture,*J. Carey (Der) içinde (s. 87-109). London- New York: Routledge.

Castells, M. (2001). *The Internet Galaxy: Reflections on The Internet Business, And Society.* London: Oxford University Press.

Castells, M. (2008/a). *Ağ Toplumunun Yükselişi* (Cilt 1). (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2008/b). *Kimliğin Gücü* (Cilt 2). (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cleaver, H. (1999). *Computer-Linked Social Movements and Global Threat to Capitalism.* webspace.utexas.edu: https://webspace.utexas.edu/hcleaver/www/polnet.html adresinden alınmıştır

Communication Management Inc. (2011, May). *Sixty Years of Daily Newspaper Circulation Trends: Canada, United States, United Kingdom.* media-cmi.com: http://media-cmi.com/downloads/Sixty_Years_Daily_Newspaper_Circulation_Trends_050611.pdf adresinden alınmıştır

Curran, J. (2003). *Media Power*. New York: Routledge.

Curran, J. (2005). Communication, Power And Social Order. M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran, & J. Woollacott içinde, *Culture, Society And The Media* (s. 198-232). London: Routledge.

Curran, J. (2010). Rise of New Media. *Power Without Responsibilty,* J. Curran & J. Seaton (Der) içinde. London: Routledge.

Curran, J. (2012, 07). *İnternet Neden Çok Az Değişim Yarattı (I)*. 03 15, 2013 tarihinde sendika.org. adresinden alındı

Deursen, A. V., & Dijk, J. V. (2011, Aralık 13). Internet Skills And The Digital Divide. *New Media And Society, 13*(6), s. 893-911.

Diani, M. (2001). Social Movement Networkds: Virtual And Real. *Culture And Politics in The Information Age: A New Politics?*F. Webster (Der) içinde (s. 117-129). London- New York: Routledge.

Dickson, D. (1992). *Alternatif Teknoloji.* (N. Erdoğan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dijk, J. V. (2006). *The Network Society: Social Aspects of New Media.* London: Sage Publication.

Duff, A. F. (2000). *Information Society Studies.* Routledge.

Edgerton, D. (2008). *The Schock of The Old: Technology and Global History Slince 1900.* London: Profile Books.

Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu.* (M. Ceylan, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.

Facebook Statistics by Country. (2013). Socialbakers.com: http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/ adresinden alınmıştır

Foster, J. B., & McChasney, R. (2011). İnternetin Kapitalizmle Uğursuz Evliliği. *Monthly Review, 28*, 57-91.

Fraser, N. (2004). Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı. *Kamusal Alan,* Meral Özbek (Der) içinde (M. Özbek, & C. Balcı, Çev., s. 103-133). İstanbul: Hil Yayınları.

Freeman, C., & Louça, F. (2013). *Zaman Akıp Giderken: Sanayi Devriminden Bilgi Devrimine.* (O. S. Binatlı, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

Fuchs, C. (2008). *Internet and Society: Social Theory in The Information Age.* New York- London: Routledge.

Garnham, N. (2000). *Emancipation, The Media And Modernity.* New York: Oxford University Press.

Gerbaudo, P. (2012). *Tweets And The Streets: Social Media And Contemporary Activism.* London: Pluto Press.

Giddens, A. (1976). *New Rules of Sociological Method.* London: Hutchinson.

Giddens, A. (1985). *The Nation State and Violence Vol. 2 of A Contemporary Critique of Historical Materialism.* Cambridge: Polity.

Gitlin, T. (2002). Public Sphere or Public Sphericules? J. Curran, & T. Liebes içinde, *Media Ritual and Identity* (s. 168-175). New York: Routledge.

Golding, P., & Murdock, G. (1997). Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik. İ. Süleyman içinde, *Medya Kültür Siyaset* (Çev. D. Beybin Kejanlıoğlu, s. 59-101). Ankara : Alp Yayınevi.

Grahame, T., & Hirst, P. (1998). *Küreselleşme Sorgulanıyor.* (Ç. Erdem, & E. Yücel, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Greenwald, G., MacAskill, E., Laura, P., Ackerman, S., & Rushe, D. (2013, 07 12). *How Microsoft Handed The NSA Access to Encrypted Messages*. guardian.co.uk: http://www.guardian.co.uk/world/2013/jul/11/microsoft-nsa-collaboration-user-data?INTCMP=SRCH adresinden alınmıştır

Groshek, J. (2009). The Democratic Effects of Internet, 1994-2003: A Cross National Inquiry of 152 Countries. *International Communication Gazette, 71*(3), s. 115-136.

Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (M. Özbek, Çev., s. 95-103). İstanbul: Hil Yayınları.

Habermas, J. (2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü.* (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Hara, N., & Estrada, Z. (2005). Analyzing The Mobilization Of Grassroots Activities Via The Internet: A Case Study. *Journal Of Information Science, 31*(6), s. 503-514.

Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi.* (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Harman, C. (2009). *Halkların Dünya Tarihi.* (U. Kocabaşoğlu, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.

Harve, D. (2012). *Sermayenin Sınırları.* (U. Balaban, Çev.) Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Harvey, F. (2013, 06 20). *NSA Surveillance Attack American Citizens*. The Guardian: http://www.guardian.co.uk/world/2013/jun/19/nsa-surveillance-attack-american-citizens-noam-chomsky adresinden alınmıştır

Holt, K., Shehata, A., Strömback, J., & Ljungberg, E. (2013). Age and The Effects of News Media Attention and Social Media Use On Political Interest and Participation: Do Social Media Function As Leveller? *European Journal Of Communication, 28*(1), s. 19-34.

Ingrid, L. (2012). *Analyst: Twitter Passed 500M Users in June 2012, 140 of Them in US; Jakarta 'Biggest Tweeting' City*. techrunch.com: http://techcrunch.com/2012/07/30/analyst-twitter-passed-500m-users-in-june-2012-140m-of-them-in-us-jakarta-biggest-tweeting-city/ adresinden alınmıştır

Irak, D., & Yazıcıoğlu, O. (2012). *Türkiye ve Sosyal Medya.* İstanbul: Okuyanus Yayınları.

Kahn, R., & Kellner, D. (2004). New Media and Internet Activism: From The Battle Of Seattle to Blogging. *New Media and Society, 6*(1), s. 87-95.

Kalouche, F., & Mielants, E. (2008). Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü: 1968-2005. W. G. Martin. içinde İstanbul: Versus Yayınları.

Kampfner, J. (2013). *Why It's Still Kicking off Everywhere by Paul Mason- Review*. guardian.co.uk: http://www.guardian.co.uk/books/2013/feb/17/paul-mason-kicking-off-review adresinden alınmıştır

Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Keane, J. (1999). *Medya ve Demokrasi.* (H. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kellner, D. (2004). Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru. M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (T. Kurtarıcı, Çev., s. 715-737). İstanbul: Hil Yayınları.

Key Facts. (2013). newsroom.fb.com: http://newsroom.fb.com/Key-Facts adresinden alınmıştır

Laszlo, S. (1999). *Getting The Message.* New York: Oxford University Press.

Levison, P. (2004). *Digital McLuhan: A Guide to Information Millenium.* London: Routledge.

Lindgren, S., & Ludström, R. (2011). Pirate Culture and Hacktivist Mobilization: The Cultural and Social Protocols of #Wikileaks on Twitter. *New Media and Society, 13*(6), s. 999-1018.

Lister, M., Dowey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kelly, K. (2009). *New Media A Critical Introduction.* London- New York: Routledge.

Lusted, M. A. (2011). *Social Networking.* Minnesota: Technology Pioneers Press.

Marcuse, H. (2004). Some Implications of Modern Technology. D. Kellner içinde, *Technology War And Fascism* (s. 39-67). New York: Routledge.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü.* (O. Akınhay, & G. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Martin, W. G. (2008). Sistem Karşıtı Hareket Arayışı. W. G. Martin içinde, *Toplumsal Hareketler 1750-2055 Dipten Gelen Dalgalar* (D. Keskin, Çev., s. 5-21). İstanbul: Versus Yayınları.

Marx, K. (1992). *Felsefenin Sefaleti.* (A. Kardam, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K. (2011). *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı.* (S. Belli, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K., & Engels, F. (1992). *Alman İdeolojisi Feuerbach.* (A. Kardam, & S. Belli, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K., & Engels, F. (1998). *German Ideology And Thesis on Feuerbach.* New York: Prometheus Book.

Masanori, S. (2006). Marx and The Future of Post-Capitalist Society. H. Uchida içinde, *Marx for The 21st Century* (s. 53-65). London and New York: Routledge.

Mazman, S. G. (2009). Sosyal Ağların Benimsenme Süreci ve Eğitsel Bağlamda Kullanımı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

McLuhan, M. (1988). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man.* Toronto: University of Toronto Press.

Melluci, A. (1996). *Challenging Codes: Collective Action in The Information Age.* Cambridge: Cabridge University Press.

Morozov, E. (2011). *The Net Delusion: Dark Side Of Internet Freedom.* New York: Public Affairs Press.

Mosco, V. (2000). The Web. G. Browning, H. Abigail, & F. Webster içinde, *Understanding Contemporary Society.* London: Sage Press.

Nash, K. (2001). Contested Power: Political Sociology in The Information Age. F. Webster içinde, *Culture and Politics in The Information Age A New Politics?* (s. 81-96). London and New York: Routledge.

Negt, O., & Kluge, A. (2004). Kamusal Alan ve Tecrübeye Giriş. M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (M. Özbek, Çev., s. 133-141). İstanbul: Hil Yayınları.

Neuman, W., L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (Çev. Sedef Özge). İstanbul: Yayın Odası Yayınları.

Poggi, G. (2002). *Modern Devletin Gelişimi: Sosyoloji Bir Yaklaşım*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Paye, J. C. (2004). Terörle Mücadele ve Özel Hayatın Denetimi. *Conatus Çeviri Dergisi*, 153-165.

Rheingold, H. (1993). *The Virtual Community.* Massachussetts: Addison-Wesley Publishing Company.

Ringen, S. (2010). *Demokrasi Neye Yarar?* (N. Elhüseyni, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Seaton, J. (2003). Brodcasting History. J. Curran, & J. Seaton içinde, *Power Without Responsibility* (s. 105-233). London and New York: Routledge.

Shapiro, S. M. (2009). *Revolution Facebook-Style*. nytimes.com: http://www.nytimes.com/2009/01/25/magazine/25bloggers-t.html?pagewanted=all&_r=0 adresinden alınmıştır

Shaw, R. (2001). *Aktivistin El Kitabı.* (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody.* London: Penguin Books.

Shirky, C. (2011). The Political Power of Social Media. *Foreign Affairs, 90*(28), s. 28-41.

Smith, M. R., & Marx, L. (1994). *Does Technology Drive History? The Dilemma of Technological Determinism.* Massachusetts: MIT Press.

Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri.* (G. Orhon, & B. E. Aksoy, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınları.

Tarrow, S. (2008). Köklü Kozmopolitler Ve Ulusötesi Aktivistler. D. Y. Çetinkaya içinde, *Toplumsal Hareketler* (G. Doğduaslan, Çev., s. 113-143). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tilly, C. (2008). Toplumsal Hareketler Yirmi Birinci Yüzyıla Giriyor. D. Çetinkaya içinde, *Toplumsal Hareketler* (E. Ergüven, Çev., s. 143-189). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tilly, C. (2011). *Demokrasi.* (E. Arıcan, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınları.

Touraine, A. (2011). *Demokrasi Nedir?* (O. Kunal, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tumber, H. (2001). Democracy in The Information Age: The role of The Fourth Estate in Cyberspace. F. Webster içinde, *Culture And Politics in The Information Age A New Politics?* (s. 17-32). London- New York: Routledge.

TÜİK. (2012, 08 16). *Hane Halkı İletişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. tuik.gov.tr: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880 adresinden alınmıştır

Türkalp, G. E. (2010). Sosyal Medyanın Bilgi Paylaşımı Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Türk Teknoloji Perakende Zincirinde Deneysel Bir Çalışma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wasco, J. (2005). Studiying The Political Economy of Media and Communication. *Comunicaçao e Sociedade*(7), s. 25-48.

Webster, F. (2005). *Theories Of The Information Society.* New York: Routledge.

Williams, R. (2011). *Anahtar Sözcükler.* (S. Kılıç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Wood, E. M. (2008). *Kapitalizm Demokrasiye Karşı.* (Ş. Artan, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.

Wood, E. M. (2011). *Sınıftan Kaçış: Yeni Hakiki Sosyalizm.* (Ş. Alpagut, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.

EKLER

İnternet ve Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları Anketi

Sayın katılımcı;

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında yapılan bir çalışma kapsamında hazırladığım anketle, üniversite gençliğinin sosyal medya kullanımlarını araştırmaktayım. Aşağıda kişisel bilgilerinizle ilgili sorular (A) ve araştırma konusu ile ilgili olan ifadeler (B) yer almaktadır.

B Grubunda yer alan her cümle ile ilgili görüşünüzü belirtirken, önce cümleyi dikkatlice okuyunuz; sonra cümlede belirtilen düşüncenin sizin düşüncenizi ne derecede uygun olduğuna karar veriniz ve "X" işareti ile işaretleyiniz.

Sonuçlar yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu cümlelerden hiçbirinin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Her cümle ile ilgili görüş, kişiden kişiye değişebilir. Bunun için vereceğiniz cevaplar sizin kendi görüşünüzü yansıtmalıdır. Lütfen isminizi ya da herhangi bir kişisel bilginizi belirtmeyiniz. Katılımınız için teşekkür ederim.

Araş. Gör. Uğur Yağan

A Grubu (Demografik Sorular)

1	Cinsiyetiniz	Kadın ( )	Erkek ( )	LGBT ( )		
2	**Yaşınız**	**18-21 ( )**	**22-25 ( )**	**26 ve üstü ( )**		
3	Bölümünüz					
4	**Kaçıncı sınıftasınız**	**Hazırlık ( )** / **1 ( )**	**2 ( )**	**3 ( )**	**4 ( )**	**Mezun ( )**
5	Hangi Üniversitede öğrenim görmekte siziniz?	Ankara Üniversitesi ( )	Gazi Üniversitesi ( )	Hacettepe Üniversitesi ( )	Orta Doğu Teknik Üniversitesi ( )	Diğer ( ) …… ……
6	**Ailenizin ortalama gelir düzeyi**	**1000 TL ve altı ( )**	**1000- 2500 TL arası ( )**	**2500- 4000 TL arası ( )**	**4000 TL ve üstü ( )**	
7	Sizin ortalama gelir düzeyiniz	500 TL ve altı ( )	500- 1000 TL arası ( )	1000- 1500 TL arası ( )	1500 TL ve üstü ( )	
8	**Kendinizi politik yelpazenin neresinde tanımlarsınız?**	**Radikal (İslamcı) Sağ ( )**	**Radikal (Milliyetçi) Sağ ( )**	**Sosyalist - Komünist ( )**	**Sosyal Demokrat ( )**	**Diğer ( ) …… …… …… ……**
		Liberal Demokrat ( )	**Liberal Muhafazakar ( )**	**Muhafazakar ( )**	**Milliyetçi Muhafazakar ( )**	
9	İnternete sürekli erişiminiz var mı?	Evet ( )		Hayır ( )		
10	**Haftada ortalama kaç saati internette geçiriyorsunuz ?**	**0-5 saat ( )**	**5-10 saat ( )**	**10-15 saat ( )**	**15-20 saat ( )**	**20-25 ve daha fazla saat ( )**
11	Kaç yıldır düzenli olarak internet kullanıyorsunuz ?	1- 5 yıl ( )	5- 10 yıl ( )	10- 15 yıl ( )	Her zaman internetim vardı ( )	
12	**İnterneti <u>en çok</u> hangi amaç için kullanırsınız? Birini işaretleyiniz.**	**Haber kaynağı ( )**	**Eğlence ( )**	**Alış-veriş ( )**	**Sosyalleşme/ Sohbet ( )**	

13	Yandaki multimedya araçlarından hangilerine sahipsiniz? Birden fazla seçenek işaretlenebilir.	Kişisel masaüstü bilgisayar ( )	Dizüstü bilgisayar ( )	Tablet bilgisayar ( )	Akıllı Telefon ( )	Hiçbiri ( )
14	**Yandaki multimedya araçlarından <u>en çok</u> hangisi ile internete bağlanıyorsunuz? Birini işaretleyiniz.**	**Kişisel masaüstü bilgisayar ( )**	**Dizüstü bilgisayar ( )**	**Tablet bilgisayar ( )**	**Cep Telefon ( )**	**Hiçbiri ( )**

B Grubu (Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları)

1	Yandaki iletişim ortamlarından hangilerini kullanıyorsunuz? Birden fazla seçenek işaretlenebilir.	Facebook ( ) Myspace ( )	Twitter ( ) Google + ( )	Foursquare ( ) İnstagram ( )	
2	**Sizce günlük gazetelerin <u>temel işlevi</u> yandakilerden hangisidir? Birini işaretleyiniz.**	**Haber- Bilgi ( )**	**Eğlence ( )**	**Diğer ( ) ……**	
3	Sizce televizyon eğlence ve bilgilendirme işlevlerinden hangilerini **daha iyi** yapar? Birini işaretleyiniz.	Haber – Bilgi ( )	Eğlence ( )	Diğer ( ) ……	
4	**Sizin için yandaki iletişim araçlarından hangisi haber-bilgi kaynağı olarak <u>daha</u> güvenilirdir? Birini işaretleyiniz.**	**İnternet ( )**	**Gazeteler( )**	**TV ( )**	**Radyo ( )**
5	Eğer yukarıdaki soruya internet cevabını verdiyseniz, sizin için **en güvenilir** internet haber kaynağı hangisidir?	Bloglar ( )	İnternet gazeteleri ( )	Sosyal medya (Twitter, Facebook) ( )	Diğer ( ) …….....
6	**Sıklıkla okuduğunuz bir sanal sözlük var mı?**	**Evet ( )**	**Hayır ( )**		
7	Yukarıdaki soruya evet yanıt verdiyseniz yandakilerden **en çok** okuduğunuzu işaretleyiniz.	Eksi sözlük ( )	İnci sözlük ( )	Uludağ sözlük ( )	Diğer ( ) ……..
8	**Günlük olaylarla ilgili haber-bilgi ihtiyacınızı <u>öncelikle</u> hangi iletişim ortamından sağlıyorsunuz? Birini işaretleyiniz.**	**Gazete ( )**	**TV ( )**	**İnternet ( )**	**Radyo ( )**
9	Film izlemek için **en çok** tercih ettiğiniz iletişim ortamı hangisidir? Birini işaretleyiniz.	Sinema ( )	TV ( )	Bilgisayar (İnternetten) ( )	Bilgisayar (İndirerek) ( )
10	**Dizi izlemek için <u>en çok</u> tercih ettiğiniz iletişim ortamı hangisidir? Birini işaretleyiniz**.	**Sinema ( )**	**TV ( )**	**Bilgisayar (İnternetten) ( )**	**Bilgisayar (İndirerek) ( )**
11	Sosyal Medya'da harcadığınız vakti yandakilerden hangisi **en iyi** tanımlamaktadır? Birini işaretleyiniz.	Sosyalleşme zamanı ( )	Zaman geçirme etkinliği ( )	Gündemi takip etme ( )	Diğer ( ) ……
12	**Sizce sosyal medyanı <u>temel</u>**	**Haber -**	**Eğlence**	**Sohbet**	**Flört**	**Diğer ( )**

	<u>işlevi</u> yandakilerden hangisidir? Birini işaretleyiniz.	**Bilgi ( )**	**( )**	**( )**	**( )**	**……**
13	Yandaki internet sitelerinden hangilerini kullanıyorsunuz? Birden fazla seçenek işaretlenebilir.	Wikipedia ( ) Wikileaks ( ) Thepiratebey ( ) Isohunt ( ) Library.nu/gidapedia ( ) Libgen.info ( )				
14	İnternet üzerinden **en sık** okuduğunuz **<u>3</u>** <u>gazete/haber</u> portalı hangileridir? Eğer sizin okuduğunuz kaynak bu listede yoksa ekleyebilirsiniz	Hürriyet com.tr ( ) Milliyet.com.tr ( ) Radikal.com.tr ( ) Haberturk.com ( ) Gazetevatan.com ( ) Odatv.com ( ) Haber.mynet.com ( ) Sabah.com.tr ( ) Sondakika.com ( ) Demokrathaber.com ( ) Ntvmsnbc.com ( ) İnternethaber.com ( ) Zaman.com ( ) Sendika.org ( ) Haber.sol.org.tr ( ) Bianet.org ( ) Diğer ( )……				
15	**İnternet teknolojisini etkin olarak kullanmaya başladığınız günden bu yana iletişim olanaklarınızın arttığını düşünüyor musunuz?**			**Evet ( )**	**Hayır ( )**	
16	Son üç ay içerisinde en az bir blog okudunuz mu?			Evet ( )	Hayır ( )	
17	**Sosyal medya bugüne kadar herhangi bir politik konuda fikir değiştirmenize neden oldu mu?**			**Evet ( )**	**Hayır ( )**	
18	İnternet üzerinden bir imza kampanyasına katıldınız mı?			Evet ( )	Hayır ( )	

		Sıklıkla	**Bazen**	**Hiç /Hayır**
19	Blog okur musunuz?			
20	**Sosyal Medya'da harcadığınız vaktin çoğunlukla boşa geçtiğini düşünüyor musunuz?**			
21	Sosyal medya aracılığıyla online (çevirimiçi) eylemlere (toplu mail yollama, sanal oturma eylemi vb.) katılır mısınız?			
22	**Sosyal medya aracılığıyla sokakta bir toplu eyleme katıldınız mı?**			
23	Sosyal medya kullanımı sayesinde gündemden daha kolay haberdar olduğunuzu düşünüyor musunuz?			
24	**Sosyal medyanın zaten savunduğunuz görüşlerinizi güçlendirmeniz konusunda olumlu bir etkiye sahip olduğunu düşünüyor musunuz?**			
25	Sosyal medya kullanırken kendiniz hakkında çok fazla bilgi paylaştığınızı düşünüyor musunuz?			
26	**Ülkedeki politik durum dolayısıyla paylaşmaktan çekindiğiniz fikirleriniz oluyor mu?**			
27	Çoğunluğun fikirlerine aykırı görünen bir düşüncenizi Facebook üzerinden paylaşır mısınız?			
28	**Çoğunluğun fikirlerine aykırı görünen bir düşüncenizi Twitter üzerinden paylaşır mısınız?**			
29	Sosyal medya üzerinden politik tartışmalara katılır mısınız?			
30	**Televizyonda ya da radyoda tartışma programlarına sosyal medya üzerinden katılıp fikir bildirir misiniz?**			
31	İnternet gazetelerine veya haber portallarına yorum yazar mısınız?			

ÖZET

Türkiye'de internet ve sosyal medya kullanımının demokratik katılım mekanizmalarını güçlendirme potansiyeline dair bir çerçeve sunmak bu araştırmanın temel amacıdır. İnternet, ortaya çıktığı ilk günlerden itibaren demokrasi ve sivil toplum kavramları ile beraber tartışılmıştır. Bu tartışmalar içerisinde, yurttaşlar arasındaki iletişim olanaklarının artmasının demokratik toplumsal yapıyı güçlendireceği yaygın bir yaklaşıma dönüşmektedir. Son yıllarda başta orta doğu olmak üzere Avrupa'da, ABD'de ve Güney Amerika'da etki gösteren toplumsal muhalefet hareketleri de internet ve sosyal medya kullanımına referansla açıklanmaya çalışılmaktadır. İnternetin demokratikleştirici etkilerine dair iddialar iki düşünsel alan içerisinde yoğunlaşmaktadır. Birinci alan teknoloji merkezli sayılabilecek enformasyon toplumu yaklaşımlarıdır. İkinci düşünsel alan kamusal alan nosyonuna dayalı müzakereci demokrasi ve iletişim tartışmalarıdır. Tez kuramsal tartışmanın yanı sıra üniversite gençlerinin internet ve sosyal medya kullanımlarını ortaya çıkarmak üzere uygulanmış bir alan taraması da içermektedir. Araştırma sonucunda internet ve sosyal paylaşım ortamlarının katılımcılara alternatif bilgi elde etme yolları sunduğu anlaşılmıştır. Ancak bu durum verili olarak kabul edilmemelidir çünkü araştırma sonuçları katılımcılar arasında yüksek sayılabilecek bir oranda oto-sansürün de olduğunu göstermektedir.

ABSTRACT

The objective of this study is to understand use of the internet and social media among Turkish youth, and possible contribution of use of social networking websites to deliberative democracy and political movements in Turkey. The Internet, From the beginning days of it, has been discussed in respect of democracy and civil society. In these approaches, enhancing the communication opportunuties among citizens considered as a way of strenghten the democratic society. After many social movement protests took place in the Middle East, Europe, USA and South America in recent years, the use of internet and social media has become a way of explaining these movements. Arguments on the democratisation effects of the internet has roots in two main field of thought. First one is so-called traditons of enformation society. The second intellectual approach is concept of puclic sphere. In this study, these two approach discussed in the context of new media. The thesis includes a field survey to explore social media using habits among college youth. The results of field survey has shown that using the internet and social networking sites enables people to reach more information from different channels. However, this situation should not be taken granted, because there is quite high level of self-cencorship among the participants.